

GEORGE CIULPAN

Satul românesc

CUPREFATA DLUI PROF. MIH. MANDILESCU

„UNIVERSUL“

www.dacoromanica.ro

SATUL ROMÂNESC

GEORGE CIULPAN

SATUL
ROMÂNESC

TIP. ZIARULUI „UNIVERSUL” — București, Str. Brezoianu 23—25

1 9 3 7

www.dacoromanica.ro

Eroilor

Ion I. Moța
și
Vasile Marin

*cari au dovedit prin moarte eroică,
pentru Hristos, până unde se întind
adevăratele dimensiuni românești și cât
de mari sunt virtuțile acestui popor,*

omagiu.

P R E F A Ț Ă

Nu am scris niciodată bucuros o prefață. Întâi fiindcă aceasta te obligă... să citești cartea pe care o prefațezi.

Și al doilea, fiindcă a face o prefață înseamnă a te pune în situația lipsită de modestie de a da recomandări pentru alții, deși în atâtea cazuri autorii cărții au mai mari merite, decât cei care își iau sarcina să le consacre.

De data aceasta scriu cu plăcere aceste rânduri de introducere.

Cunosc și cartea și pe autor. La acel admirabil și neuitat congres al studenților olteni care s'a ținut sub președinția mea la Turnu-Severin, în August 1936, d. George Ciulpan și-a expus pentru prima dată în public gândurile sale despre satul românesc.

Și am fost cucerit de originala și de adâncă sa concepție despre sat.

De altfel problema satului ca sat, fixează o răscruce, care alege între o noțiune istorică și organică și între o ficțiune administrativă.

Noțiunea istorică e satul, ficțiunea administrativă e comuna.

Și este profund caracteristic pentru artificialitatea formelor moderne de civilizație românească, faptul că comuna s'a putut sub-

stitui satului. De aceea tot ce s'a legiferat în această privință a fost hibrid, după cum a fost hibrid tot aportul adus de orașe în sat.

„Falșa poziție a politicianului“, de care vorbește d. George Ciulpan, este cauza permanentă a unei prăpăstii, care nu s'a umplut niciodată între oraș și sat.

Revărsarea orașului spre sat suferă de două păcate: este sporadică și totdeauna interesată. Orașenii își aduc aminte de sat în zilele de alegeri și descind în el, totdeauna pentru a cere ceva. Poate fi oare ceva mai umilitor, decât aceasta pentru un om cu mândrie și demnitate?

Și poate să mai păstreze vre-un prestigiu în ochii țaranului reprezentantul orașelor, care — preocupat vecinic de socoteala voturilor prezente sau viitoare — este gata să vândă autoritatea funcției lui în Stat, pentru a cumpăra cu fărâmiturile ei mult dorita popularitate?

Acțiunea politicianului democrat este o continuă traficare a autorității pentru câștigarea votului.

În felul acesta politicianul ajunge să fie privit cu acelaș ochiu, ca și negustorul speculant, care venit în sat își rotește ochii lacomi spre tot ce poate fi cumpărat din curtea țaranului. Numai în ziua când autoritatea s'ar despărți de electoral, ea ar putea apărea dezinteresată, demnă și ocrotitoare.

Numai atunci Statul însuși va fi reabilitat în ochii țaranului și se va găsi într'un raport de adeziune sufletească cu dânsul.

Numai atunci vor merge spre sat în marșul acela pe care-l visează d. George Ciulpan, în coloane însuflețite, fiii însăși ai satelor, înar-

mați de orașe cu o învățătură și cu o tărie de suflet, pe care le vor destina întregi și pentru totdeauna alinării unor suferințe, de care până astăzi toți au vorbit dar nimeni nu le-a ușurat.

Cărtea d-lui George Ciulpan este făcută să grăbească cu o clipă și să lumineze cu o rază acest marș mult așteptat.

Și aceasta constituie un merit, de care poate să fie încă de astăzi mândru.

MIHAIL MANOILESCU

ELEMENTE PENTRU O DEFINIȚIE

Satul e *puțin*, dar prin puțin e *totul*.

Nu știu dacă o carte, fie ea de o mie de pagini sau numai de o sută, își poate avea destinul ei, cu alte cuvinte soarta ei, când precis nu se găsește prezentă în sufletul unei misiuni. O carte este ca un om ; mai exact, orice carte pornește totdeauna dela unul sau mai multe obiecte, prin inițiativa omului. Ea este de multe ori sinteza unor lămuriri, concluzia a o sumă de premize, ultima etapă de trudă la un lanț de experiențe. Poți să scrii o carte din fișe orânduite, din cifrele culese în orele de lectură; dar ea este și nu poate fi o carte. Dacă în paginile ei nu lași nimic din experiența zilnică, din combustiunea ta, dacă, mai mult, nu se cunoaște în ea că tu ai *trăit* începutul și sfârșitul, — atunci, hotărît nu poți s'o numești carte. Este viață și dincolo de ea nu mai înseamnă nimic. Și când zic viață, mă gândesc la misiune, la participare, la un anumit sens ; le-ai

străbătut pe toate, le-ai acceptat fără ocoluri, — iată cât și cum ești îndreptățit să alegi o carte.

Amăgirile cele multe care ți-au făcut cu mâna, amărăciunile ce ți-au reținut pașii, incertitudinea lucrului de lângă tine, — adică experiența aceasta care poate avea cea mai mare valoare — sunt în măsură toate să te facă să crezi că trecerea pe-aici n'a fost degeaba. Ți-a folosit atât cât să-ți aduni gândurile și așa, pieptiș, să le duci către orizont.

După zile de drumeție cu tălpile însângerate, care mi-au dat satisfacția cunoașterii în parte a satului nostru, adun aci trăirile acelor ani și vreau drept recunoștință să le prezint celui orizont pe care mi l-am închipuit mai senin dincolo de culme. Urcând spre ea, am înțeles că acel drum mă ducea să văd orizontul, și dar să-i fac cartea de față. Poate să-mi slujească de simbol, orizontul și culmea : o liniște largă și un țel.

Deocamdată îndemn penița la muncă, pe o carte cu gânduri însăilate dintr'o experiență lungă pe drumurile satului nostru ; mâine am s'o deschid cu mulțumirea omului care a învins mai multe obstacole.

Pornesc dela obiect, dela oricare obiect bunăoară, ca să ajung la ideia că el are motive să existe. Atâta vreme cât este creat pentru un

anumit scop, sau mai exact, atâta timp cât el este în stare să satisfacă anumite necesități, existența lui își are o noimă. Înțelegem de aci, că un obiect, un lucru, prin faptul că este creat să răspundă unei anumite nevoi, se poate defini, îi găsim atâtea elemente care să ajute, cât de cât, la o definiție.

Astfel, începutul oricărui studiu presupune *à priori* o definiție, iar formularea aceasta pe care ne îngrijim mai totdeauna s'o subliniem pentru substanța ei, se cere cât mai clară, cât mai cuprinzătoare, fără multe depășiri cari ar putea rătăci pe departe fără vreo întoarcere, deci fără o concluzie. Inșă orice început nu lămurește totul definitiv : ți-arată semnul de plecare și nimic mai mult ; îți indică obiectul cu forma lui; din el pornesc atâtea drumuri în diferite părți, — cărări pentru o lungă drumeție către țintă. Trebuesc măsurători pașii. Și mai cu seamă trebuie să păstrezi legătura cu cei cari merg în dreapta ta, sau la stânga ; asta din nevoia de a nu te surprinde singur.

Oricât ai crede cuprinzătoare o definiție, oricât miez crezi că ai adunat acolo, ceva, ceva tot mai rămâne. E secretul acestui ceva de a se depăși pe sine printr'un egoism care se vrea independent, înalt, auster, ca personalitate. Definițiile prin orizontul lor pot fi strâmte sau mai largi, totul stă în interpretare și în funcția subiectului. Poți să definești un obiect

variat ; orice definiție își are sensul pendinte de poziție.

Nu știu, așa dar, cum nu s'ar putea defini satul. Il poți privi din mai multe părți, îl poți judeca deci de pe mai multe poziții ; cu alte cuvinte satul fiind un subiect destul de complex cu elemente valabile pentru mai multe judecăți, e susceptibil de un număr considerabil de păreri.

Vom conveni, totuși, dintr'un început, asupra valorii lui ca element social. In întreaga lui structură, viața este reprezentată bogat și variat. Se manifestă oricând sub toate formele. Dintr'alt punct de vedere, și folosindu-se de o compoziție pe cât de plastică pe atât de justă, satul e cea mai perfectă celulă. In ea se dezvoltă normal toate organismele într'o perfectă ordine și o viațuire nu se face nicio dată imposibilă. Este un adevăr ușor de controlat că, în cuprinsul acestei celule, în vremurile moderne cel puțin, individul nu este anulat, bineînțeles că statul se îngrijește tocmai de menținerea acestei individualități ; și faptul că el insul, își are o bucată de pământ, fie ea numai cât să-i împrejmuiască locuința, — asta îi asigură individualitatea între limitele celulei. Il face să fie un organism viu, dându-i puteri de activitate nouă, pentru o propășire mai largă. Nu vom extinde aci teoria asupra individului

circumscriș în viața satului, căci atunci ne-am apropiat de o latură politică, ceea ce nu ne este în gând și pe deasupra, ne-ar displace.

Deocamdată ținem să precizăm că această funcție pe care o deține țăranul în câmpul celulei, funcție de altfel cu o misiune cunoscută lui, creează raporturi sociale de bună înțelegere, de prosperare dacă se poate spune tocmai la acești oameni la cari înțelegerea ar fi motiv să se spună că n'are de unde să vină. N'ar fi fost cultivată. Cartea prea puțin a rămas deschisă sub ochii lor, și nevoia de a o parcurge a fost împiedicată de nenumărate munci. Decât, că buna înțelegere dintre țărani a venit în mod natural și pretutindeni unde am vrea să verificăm cele spuse aci, s'ar adevăra printr'o realitate nedesmințită. Chiar dacă celula satului are limite care se pot apropia, chiar dacă în cuprinsul ei activitățile n'au îngăduit o lărgire de orizonturi, este cert însă că în ea s'a creat o viață socială prin participarea tuturor, dar fără să li se șteargă individualitatea. (Fără îndoială că nu generalizăm: se știe câtă individualitate reprezenta țăranul român pe vremea — vai de acele vremuri! — când satul întreg era rob aceluiași boier. Vorbim numai de timpurile pe care le trăim și în care oamenii cei chemați să mai îndrepte ceva, uită de misiunea lor...). Dar această celulă posedă facultățile întregi de a face legătura cu semenele ei vecine — adică satele

— pe urmele nevoilor, creindu-se și pe această cale, o viață, deși destul de redusă față de aceea a orașelor, a economicului.

Celulele, unele lângă altele, cu limitele lor, cu viața lor interioară, și mai târziu cu acel schimb între ele, au lărgit ideea unei celule mai mari, cu o organizație mai dezvoltată în care încăpeau atâtea munci vii — și astfel s'a înfăptuit o țară. Individualitatea țării va depinde de azi înainte numai de individualitatea celulelor din lăuntrul ei ; toate manifestările lor cu toate caracteristicile pe care le au, cu tot interesul ce-l vor depune, fără îndoială că vor contribui cu foarte mult la personalitatea marelui nucleu care este țara. Am mers din definiție în definiție. Nevoia de a ști ce este satul în sine, printr'un lanț mai lung am prins altă nevoie de a ști și ce este o țară.

Orașele românești, desigur, ar putea fi considerate ca niște noduri ce unesc drumurile dintre celulele acestea, în tot câmpul românesc. Din economicul care este dezvoltat mai mult în ele, printr'o sumă de activități cari resfrâng munci mai mari, preocupări mai largi și mai felurite, orașele au început să intervină și în viața satelor spre a le organiza mai bine, și spre a le îndruma mai mult (însă această organizare și îndrumare e bine să se facă până la un punct pentru motivul simplu ca satul să nu-și piardă personalitatea sub avalanșa atâtor influențe

streine de sufletul lui ; în altă parte a studiului nostru vom reveni în punctele în care satul a fost întunecat de oraș). Din participarea aceasta la început oarecum desinteresată, mai târziu sub pretextul unei compensații, satul avea să câștige într'o parte, dar să și piardă într'alta. Intrând în orbita economciului, el avea să cunoască și înălțări prin preocupări mai serioase, însă, în alte împrejurări, viața lui avea să se resimtă în strânsura unor elemente străine, prea străine de ea.

Mi se pare nimerit să punem ochiul adolescenței ca, în câteva rânduri, să adunăm imaginea exactă pentru cadrul just al satului. Adolescența are în ea entuziasmul de a-l cuprinde cât mai larg, de a-l cunoaște profund, și pe deasupra, în egoismul ei, adolescența îi fură uneori sufletul, ca să-l ducă mai departe, în viață, intact. Decât că mai târziu, lângă acest suflet noi alăturăm un altul mai superficial, — unul care nu se poate suprapune identic, tocmai din cauza naturii lui de a fi altfel.

Adolescența a fost avidă să cunoască satul ; pe ulițele lui a călcat cu tălpile prin țărână ; le-a însângerat prin toți pomii după niște puișori cari mureau de frică în cuibul cu puf ; a bătut cu pietre în podul școalei de câte ori cucuveaua țipa sinistru ; s'a iluminat sub soarele primăverii și-și

tivea genele cu întunecimi de câte ori cobora toamna; l-a cutreerat iarna, când zăpada îngroapa gardurile; l-a iubit în noaptea de Crăciun de câte ori retrăia Nașterea lui Iisus, și plângea în Săptămâna Patimilor printre pufii sălciilor care împânzeau șoseaua într'un dans lin; l-a privit de pe livezi dintre miei neobosiți de-atâta joacă; l-a privit și l-a admirat de pe deal, la culesul viei; i-a supt sufletul de câte ori un drum o ducea departe de el, și era dornică să-l revadă atât cât să simtă viața gâlgâind, prelungindu-se, avântându-se; s'a topit în imaginea lui când a văzut-o întregă, când a simțit-o așa: întregă; a plâns în el, a răs pe ulițele lui, pe-acolo pe unde au înflorit bucuriile în înflorirea dulce a atâtor primăveri; Intristările au durat cât toamnele; iluminările cât iernile; dar toată fericirea lui, adolescența a prins-o în imagine, în casele albe, sărace, însă curate. Iată de ce adolescenței i se recunoaște dreptul de a ști cea din tâi cât și *cum* este satul.

Ea, adolescența a venit din copilărie, iar copilăria din sat. Una a crescut din cealaltă pe ulițele prăfuite, pe unde soarele n'a fost niciodată sgârцит. Înainte de a-l defini cu alți ochi, mai reci, prin fraze și cifre sobre, adolescența l-a adunat în portret fără stil, fără exagerare.

Satul ei adevărat!

...e un mănunchi de case ascunse în verdele crud, e o troiță la poarta bisericii sau înfiptă la răspântia amintitoare de o întâmplare peste care se cere mâna bunului Dumnezeu ; e o poartă cu stil lucrată de un bătrân, care s'a mulțumit pe sine și poate, a făcut-o așa, frumoasă, ca să nu-i pară grea la deschidere ; e o grădină cu nuci și pruni, cu duzi și cireși, cu caiși și meri, în care copilăria și-a aninat smeul semeț spre înălțimea cerului ; e casa din deal sau cea din vale, cu busuioc legat de stâlp, cu pridvor larg pentru lumină, cu cuib durat de rândunele sub streșină după începutul primăverii ; e Măria a lui Vlad care a păscut vitele cu Gheorghe a lui Tudor Prună, ca mai târziu el s'o ceară dela părinți ; e Ioana a Mandei care s'a spânzurat în dosul casei, în prun, pentrucă n'a mai luat-o Niță ; e hora unde joacă alțițele, iile, unde băeții se învrăjdesc de-și sparg capetele pentru nimic lucru ivit din senin ; e viață și moarte, e început și sfârșit.

...e o școală cu zidurile roase de vreme, cu ronturi plivite de mânuțele copiilor, cu grădina unde învață să cultive ceapa și sfecla, varza și morcovii, pătrunjelul și ardeiul ; e biserica cu sfinții afumați, cu toaca de lemn, cu clopotele înegrite ; e primăria unde țărani se adună de află vești, sau fac politică, și acolo au prilejul ș'audă cum vorbesc „domnii” dela orașe, despre ceea ce vorbesc aleși lor ;

e cârciuma unde se beau banii trudei, și unde oamenii se lovesc la mir cu atâta ușurință.

Satul e puțin, dar prin puțin e totul.

I s'ar imputa adolescenței că retorizează ; ea își dă seama că dincolo de realitatea satului, peste adevărurile acestea multiple și oricând verificabile, din exces de zel, nu s'a exagerat nimic. Cătuși de puțin n'a fost în intenția ei să facă stil cu entitate care își are stilul ei propriu. Adolescența îl poate privi oricând cu ochii cei înțelegători și, mai mult, poate să-i opună cel mai curat suflet.

Dacă satul ar fi numai atât : o casă cu streșini plecate, o livadă cu zâmbetul de lumină, o uliță cu țărani limpezi la minte ca o carte de citire, o școală cu iederă acățată pe ziduri... Nu mai atât hotărît că nu. Dincolo de aceste semnificații, puse just pe realitățile lui, satul românesc e o celulă trainică în inima celei mai mari celule, în care au încăput, dealungul vremii, destule tragedii. Și peste definiția noastră de vârstă, fără pretenția de a fi circumscrișă în dogmele unei școli sociologice, satul se definește singur : printr'o viață singulară și printr'un stil propriu.

Stilul lui de totdeauna : același.

...IN PERSPECTIVA DIALECTICEI

Căci, despre sat, au mai fost
puncte de vedere...

Problema satului a intrat în preocupările mai tuturor generațiilor care au trudit pentru soluționarea ei într'un fel. Vederile acestora s'au oprit acolo unde înțelegerea n'a fost atât de puternică spre a interpreta cu folos, și mai cu seamă, unde political și-a pierdut oiștea. La noi, din punct de vedere politic, care în ultimele două secole a fost fundat pe elemente superficiale, satul n'avea alt destin decât să fie părăsit în mijlocul celor mai îndârjite preocupări. Misiunile cari s'au anunțat că-l vor încadra, prin faptul că dezertările se petreceau des și continuau să se consume chiar sub ochii noștri, creind un moment tragic cu deosebire generației crescută din scrumul războiului, aceste misiuni, repet, s'au văzut părăsite de echipe chiar pe câmpul activităților. Explicările sunt nenumărate și variate ; însă fiecare cuprinde câte un adevăr ; și oricare adevăr n'a

fost luat deloc în seamă, atunci când momentul era creat și încă nu devenise critic, acut.

Pretutindenii oamenii noștri au privit adevărurile cu neîncrederea pe care continuă să arate și în zilele noastre. Este o mentalitate cultivată după chipul și asemănarea acestor manechine ale vieții politice. Problema satului nostru le-a fost numai subiect; pe marginea ei s'a divagat destul, atât cât a fost nevoie să se scrie tomuri întregi uitate prin biblioteci. Din când în când câte o mână pioasă le mai șterge praful cu latul, răsfoiește acele pagini pe care au căzut visurile ca să moară mai târziu. Câteodată numai politicianul le deschide cu interesul falsificat dela început. Nu-i nici o cercetare serioasă.

Occidentalii după călătoriile lor sfârșite în această țară de basm (puțini sunt de altfel suferinți de căderea cuvântului de laudă să se infiripat mai sincer) și-au isprăvit impresiile pe coale de hârtie adunate apoi sub forma de carte; dar majoritatea din ei urmăreau un anumit scop. Și mulți, foarte mulți ne-au părăsit cu aceiaș convingere: că pretutindenii la noi, și la toți oamenii noștri politici, lipsește ceea ce poate fi mai de preț, adică *spiritul de inițiativă*, plus *sufletul voinței*. Dela Pierre Lescaopier, în 1574, Tavannes și Salaberry, în 1791, la Stanislas Bellanger în 1846, la André Bellessort care în frumoasa-i „Roumanie contemporaine” declară, pe la 1905, despre noi, că „nulle part,

sauf à Paris, je n'ai vu plus d'arssance plus de distinction naturelle et sur les visages, ce sentiment que la vie eu elle-même est chose exquise et capiteuse...”, până la Peytavi de Faugères, Georges Oudard cu „Portret de Roumanie”, apoi Lucien Romier. D-1 Lucien Romier în a sa carte „*Au carrefour des Empires morts*” ne-a situat tocmai pe acest drum, însă părerea lui mai era că ne găsim exact lângă zidul Orientului, peste care ne-au venit o sumă de influențe. Misticismul era indicat de acest scriitor ca un musafir incontinuu de care nu ne putem elibera prin nici un efort, mai cu seamă când el a pătruns adânc în sufletul țăranilor. Alt prieten pe care oficialitatea noastră l-a condus din oraș în oraș și aproape deloc în nici un sat, — d. G. Peytavi de Faugères — ne tămâia frumusețile pe același ton îndată ce a ajuns la Paris ; astfel într'o zi ne-am văzut cu o carte care purta numele : *Roumanie terre latine* :... à travers les collines de Bucovine ou tout au long des champagnes de l'Olténie et de la Valachie ; partout, partout j'ai admiré le paysan, armature résistante et solide de la Roumanie. Je l'avais aperçu jadis, de grand matin, pres de Teiuș, en Transylvanie, vêtu de ce long sayon de blanche laine, brodée et historiée, que serre à la taille une céinture écarlate, les jambes prises dans d'épais enroulements de drap blanc ; souple, patient, silencieux et obstiné. Mais c'est, je crois, à Cra-

iova, que je goûtai le mieux ce qu'il y a dans sa silhouette de pittoresque et d'imprévu"). Mai modernul Paul Morand a furat „pitorescul” oraşului lui Bucur și se mândrește că ne cunoaște. Dar așa nu se cunoaște țara, nici țărani ei, hotărît că nu. Ceea ce pentru cultura românească — bineînțeles cea care a înțeles să se fundeze pe autenticitate, tradiție, pur românești — nu poate însemna nicicând o mare deficiență. Așa dar vederile occidentalilor, în plăcuta lor trecere pe la noi, după ce oficialitatea i-a purtat prin locuri hotărîte mai dinainte, n'au putut fi și încă nu sunt obiective din punctul de vedere al satului nostru.

Și pe această poziție, cum vom vedea mai departe că mai sunt și altele, viața satului rămâne tot o taină. Incercările de a-l cuprinde variat, de a-i lămuri destinul în scurgerea vremii, au tot timpul ca să continue. Iar pe cei cari îi mai preocupă problema, rareori vin s'o mai destrame desinteresati. Ce fel a fost privit în dialectica românească, în vremuri îndepărtate când cultura noastră nu dispunea încă de mijloace științifice de sondare, ci în ultimele secole de redeşeptare națională, ne propunem și noi a lămuri, deși s'ar părea că problema s'a mai pus. Generațiile — fiecare în timpul ei — și-au spus cuvântul într'un fel ori într'al-

1) G. Peytavi de Faugères : *Roumanie, terre latine*, pag. 120.

tul cu grija care le-a apropiat mai mult sau puțin de sat și de țăran. Rămâne de văzut — și acest punct îl rezervăm pentru concluzii, fără să punem soluții pentru că astăzi orice soluție e considerată ca făcând parte din domeniul utopiei, — ceea ce generațiile n'au înfăptuit, adică *acel ceva* cu care n'au închis un ciclu de luptă.

Existența satului nostru coboară pe drumul timpului, departe, afund, la începutul începuturilor românești. Întâia înfiripare a ființei noastre, întâia plămădire care avea să fie mai târziu trupul întreg cu toate mădularele lui, dealatul și dealungul secolelor, în ciuda nenumăratelor vitregii care i-au înăsprit viața, așadar întâiul început de creștere, de ființare, sub cer, satul le-a cunoscut din mănunchiuș a cinci sau zece bordee în pământ, cum era pe-atunci. Oricât am încerca data nașterii lui, ea se confundă cu începutul neamului nostru, al acestei țări, al cărei suflet este însăși satul.

Cronicele ne vorbesc de descălecate, de voevodate, de anumite organizații ale lor, de o anumită viață pe care o duceau. Și mai spun cronicile că *rumânii* se pomeneau cu dușmanii când credeau că vor fi mai liniștiți; atunci părăseau locuințele, culturile, tot avutul și fugeau în munți. La întoarcere găseau totul scrumuit fără pic de milă. Și se-

cole întregi începutul nostru a fost umbrit, răsturnat, înfrânt chiar, de dușmanii când din Răsărit, când de cei din Apus, dintre care Ungurii aveau să ne îngenunche mai bine de o mie de ani. Satele Ardealului asuprit au avut o creștere și mai vitregă ; tragismul lor a fost mai întunecat decât al celorlalte printr'un timp care nu le-a înțeles durerea. La fel și în Bucovina și aceiași soartă haină a pândit Basarabia. Participarea lor la existența țării a avut de suferit o evoluție în pas regulat cu cultura și civilizația.

Reformele sociale câte s'au produs aiurea, chiar revoluțiile care uneori au pârjolit totul, au ajutat, totuși, începutul satului nostru să devină mare, impunător, în istorie. Din așezările subt formă de bordee acoperite cu stuf sau pământ, și pe măsură ce roadele civilizației se strecurau și'n viața lui, satul a crescut pe un plan mai larg cu case pe pământ, cu acoperiș de stuf sau de altceva, cu geamuri din piele de oaie muiată în grăsime, căci binefacerile geamului din silice încă nu se iviseră.

Manifestările civilizației n'au întârziat mult. De multe ori satul a luat naștere prinar'un eveniment neașteptat : câțiva păstori cari au coborât din munți cu oile, au durat la început câteva bordee, pământ pentru pășune a fost destul, — și atât le-a fost deajuns ca să nu le mai părăsească. Câți vânători iscu-

și n'au întemeiat sate după ce vânătoarea se isprăvea cu voie bună! La început satele erau la distanțe mari, fără drumuri de legătură, fără de ceea ce le stă la îndemână în secolul al XX-lea. Dacă pentru ele astea erau împrejurările și, în plus, dacă civilizația era oprită pe undeva, satele, totuși, au știut cum să se organizeze pe baze chiar primitive, în așa fel, încât toate nevoile să se satisfacă între limitele lor.

De soarta lor avea să dispună, fără împotrivire, cei dintâi Domnitori. Hrisoavele păstrează în ele atâtea vitejii pe care le-au făcut boierii și drept răsplată, ei primeau dela Domnitori câte o moșie cu toate satele de pe ea. Stă la îndemâna oricui să prindă firul imaginației ca, fragmentar chiar, să reconstituiască viața satelor pe drumul de acum: adică după ce intrau în stăpânirea boierilor. Un boier dispunea oricum și oricând de soarta satului de pe moșia sa. Pe acele moșii mari, atât de mari de parcă nu'ncăpeau sub cer, satul sau mai multe transpirau în munci grele al căror rod era destinat doar unui singur om : boierului ¹⁾. Și

1) Noțiunea de boier în Principatele române, însemna proprietari mari de pământ. Ei alcătuiau așa zisa clasă aristocrată, nobilimea, privelegiată. La noi, spre deosebire de ceea ce era bunăoară în Franța, această calitate de boier nu era legată numai decât de titluri ereditare, nobilitare, ci semnul ei care o distingea de celelalte clase era moșia, stăpânirea aceea

mărturiile vorbesc — așa cum le desprindem din hrisoave — că un boier avea puteri nelimitate asupra satului de pe moșia sa. Țăranii prezentau o valoare ștearsă, ei neînsemnând nimic în viața socială de atunci. Pentru acest motiv boierul nu se interesa deloc de soarta țaranului, pe care o înrăutățea cu fiecare dare impusă. Cu atât mai mult Domnitorii cari nevenind în contact cu „talpa țării”, fiindcă legătura dintre ei se făcea numai prin boierime, nu puteau să măsoare necazurile acelor oameni îngenunchiați sub cer. Și birurile curgeau înde-laolaltă cu muncile impuse ¹⁾. Dacă boierul

de pământ pe care îl dăruia Domnitorul după o descălecare politică întregită cu una etnică. Boierul n'avea dreptul să vândă moșia decât cu confirmarea Domnului. Până în sec. XVI boierii în schimbul îndatoririlor militare nu plăteau impozite. De când cu căderea Principatelor sub Turci, ei au început să fie impuși.

1) Radu Rosetti în lucrarea *De ce s'au răsculat țărăni*, spune următoarele: „Lupta susținută de țărăni vreme de veacuri pentru a se apăra de o șerbire care din zi în zi se făcea mai cumplită, alaiul mereu crescând de silnicii, de viclesuguri, de meșteșugari și lipsa de orice simț de dreptate ce ea avu să înfrunte, nu putea să nu dea naștere, să nu hrănească și să nu înrădăcineze în inima ei, o puternică simțire de ură împotriva asupritorilor ei pag. 16. La pag. 18 :... Stăpânii izbutiră să obțină la 1 Ianuarie 1766, dela cel mai bun Domn ce l'au avut țările române în veacul XVIII, dela Grigore (III) Ghica, un hrisov prin care nu numai că se recunoștea stăpânilor dreptul de 12 zile de slujbă dela sătenii așezați în satele lor, dar se mai stabilește pentru fiecare zi un *nart* sau câtime de muncă obligatorie. Și pentru prășilă (12 prăjini), se cere (15 prăjini) și coasă (40 prăjini) această câtime de

se hotăra să-și vândă moșia, implicit intra și satul ca bun ce se găsea pe ea, și mai mult. Țăranii, prin împrejurări, deveneau un element de comercializat. Inșă mai târziu ei și-au căpătat puțină libertate, astfel că puteau să treacă de pe o moșie pe alta, bineînțeles după ce-și îndeplineau toate îndatoririle

muncă întrece îndoit și întreit puterile unui om...

La pag. 17... Constantin Macrocordat la 1742, în urma cererile egumenilor mănăstirilor, spori slujba oamenilor așezați în satele mănăstirești statornicind că: „fiecare om ce nu este vecin și șade pe o moșie mănăstirească, de orice breaslă ar fi el, să aibă a sluji mănăstirii 12 zile pe an ori cu carul cu boi, ori cu palmele, ori cu sapa după cum îi va porunci Egumenul și să dea și dijmă locului după obicei“.

..la 1 Aprilie 1775, boierii Divanului fac Domnului o plângere în sensul ca sătenii... precum dau stăpânilor a zecea parte din rodirile pământului, să le dea de acum înainte și din zece zile una.

Domnul Grigore Ghica, înainte de a fi ucis din ordinul Sultanelui, impune sătenilor prin hrisovul dela 1 Ianuarie 1766, următoarele: 1) Lucrarea de către fiecare sătean a doua clăci la ce va avea trebuință stăpânul moșiei. 2) întocmirea de către locuitori a iazurilor și morilor. 3) Darea de ajutor de către săteni la repararea acareturilor de pe moșie. 4) Facerea, la moșiile cu așezări, a unei podvezi sau cărături în depărtare măsurată.

Și la 1905, boierii mai cerură lui Alexandru Moruzi următoarele: I—câte pluguri sunt într'un sat, să are câte 8 prăjini făucești primăvara sau toamna, după trebuința stăpânului. II—Fiecare gospodar să prășească de două ori câte 15 prăjini fălcești de popoșoi pe an, să le culeagă și să le care la coșarele stăpânului. III—Fiecare cosaș să secere pe tot anul câte 30 prăjini fălcești și să le care la aria stăpânului. IV—Fiecare cosaș să cosească pe tot anul să adune și să clădească în stog câte o falce de iarbă. V—Fiecare sătean să lucreze stăpânului câte 4 zile pe an.

Problema satului, însă, cu complexul ei de trăiri pe toate planurile, se pune deabia după ce Parisul își trimite echipele, pe fiii boierilor întorși dela învățătură. Ei aduceau gândul de o libertate largă și pentru țărănime, deci în aceste intenții se ascundea și ceva străin, un ce care era fals de acel suflet al Nației. Oricât, satul de atunci, acea lume, acel univers de oameni Români, acea realitate care nu se putea desminți cu niciun artificiu, intra într'un obiectiv. Reformele sociale, cu încadrarea satului în destinele țării noastre, încep să pornească și

ca acele ce se obicinuiău până atunci la orice slujbă ar avea trebuință stăpânului. VI — Fiecare sătean să aducă la așazarea stăpânului câte două care de lemne de foc, însă depărtarea pădurii fiind prea mare, să se învoiască cu stăpânul moșiei lucrând acele 2 zile la altă slujbă. VII — Satele de pe margine care se hotărăsc cu raelile turcești și cu țara Românească (Muntenia) să lucreze numai în jumătate. VIII.— Locuitorii să fie ținuți a da ajutorul ce va fi trebuință la meremctul iazurilor și morilor, dar când se vor face din nou, să le facă stăpânul. IX — Dijma să dea din toate a zecea parte, cum și din legumele făcute în țarină pentru negustorie osebindu-se numai acele din grădini pentru însăși trebuințele lor. Atât sătenii cât și lăturașii să fie datori a strânge și a căra dijma la arie și la coșarele stăpânului, neridicând nimeni pâinea lui până ce nu va da dijma. Dar stăpânul este dator a dijmui la vreme (Barem atâta datorie din partea lui !...“).

Desigur hrisovul nu se oprește aci; cuprinsul lui este cea mai bună, mai concisă prefață la 1907. Revoluția aceasta pornită din două cauze, una antisemită în N. Moldovei, alta de prea mare obidire în restul Vechiului Regat, a fost ecoul nemulțumirilor de secole.

dela Dömnitor. Reforma lui Mihail Kogălniceanu, cu împröprietărireä țăranilor după ce secularizase averile mănăstirești, a fost o renaștere pentru satul românesc de pretutindeni; de pretutindeni, în cuprinsul vechiului Regat, căci satele Ardealului, Banatului, Basarabiei și Dobrogei își duceau viața subț călcăiul străin de sângele lor, până în ziua când o minune a salvat toate certitudinile popoarelor prin libertatea lor.

Ni se par tot așa de interesante două curențe cari, prinse într'un plan puțin îndepărtat de sufletul satului, prin intențiunile programatice, îl vizau și chiar s'au apropiat de el. Acestea sunt: *Sămănătorul și Poporanismul*.

Cel dintăi s'a născut prin slova celui mai mare savant al nostru, Nicolas Iorga, cu adănciri în viața țăranului, cel de al doilea, Poporanismul, a fost lansat de profesorul universitar Constatin Stere ¹⁾, cu colaborarea marelui critic Garabet Ibrăileanu, la Iași. Revista „Viața Românească” a fost până mai deunăzi sufletul ideilor poporaniste, diriguite obiectiv, întens, de răposatul Garabet Ibrăileanu. Și pentru sămănătoriști și pentru poporaniști, ținta era tot satul românesc. Primii plecaseră pe un drum mai luminos, și de aci nuanța aceia de luminozitate în ceea ce

1) În chiar aceste momente, solitarul dela Bucov doarme pe catafalc. Ideile lui politice din vremea războiului, precum și acțiunea de mai târziu, l-au fixat în regatul tăcerii până când moartea îl răpi definitiv.

creiau; poporaniștii însă subț înrăurirea celor două spirite înalte, lărgeau orizonturile din ce în ce mai mult. Decât că literatura aceasta, în care plasticul își avea locul cel mai respectat, n'a fost în stare să creieze oameni, și *atitudini* la acești oameni, care să se îndrepte spre sat. S'ar fi pășit fără îndoială cu pași faptelor. Sămănătorismul s'ar fi definit atunci altfel. Sămănătorismul s'ar fi definit atunci altfel. Așa cum a înțeles să lupte, era firesc ca despre el să se vorbească ca despre ceva care a fost numai ca idee. Dincolo de considerații pur ideologice, care satisface numai exigente programatice, la fel cu exigentele unui partid, noi a mfi dorit acei oameni împărțiți pe echipe și formațiunea aceasta să fi pornit spre sat. Altfel, el a rămas doar un curent și nimic mai mult.

Chiar dacă marele istoric român motivează sensul, apărându-l în fața opiniei, realitățile sociale nu ne asigură de faptele Sămănătorismului. Despre acest curent însăși d. Nicolae Iorga scrie în *Procesul Sămănătorului*¹⁾ acestea: *Sămănătorul și sămănătorismul n'a fost, fe-rească Dumnezeu, un lucru voit, necesar carierei unuia sau mai multor oameni cari fără aceasta nu s'ar fi putut afirma*". Și mai departe, în cuprinsul aceluiaș articol, se vede neliniștea la d. Iorga când rămâne cu întrebările puse: „*Este oare intelectualitatea noastră frământată adânc și statornic de probleme a căror desfă-*

1) *Ramuri*, număr festiv 1935, pag. 34.

șurarea să poată fi înfățișată cu folos ? ” Nicio îndoială că aceiași neliniște, astăzi, ar da loc aceluiași întrebări. Însă d. Iorga mai adaugă ceva: „Să nu se uite că orientarea către sat e mult mai veche decât Sămănătorul, care a continuat-o dar în același timp a definit-o și a explicat-o făcându-și datoria de a sta alături cu nevoile unei vremi care nu s'a încheiat încă”. Sămănătorismului i-a lipsit, însă, o confruntare cu realitățile sociale; programatic el vedea unilateral, și toată literatura dela el încoace, de nuanță sămănătoristă, picta țăranul sau țărana, casa ori satul, grigorescian.

Așa pornise vântul acelei vremi crezându-se în ceva mai bun.

„Grigorescu”, scrie d. Nicolae Roșu ¹⁾, pictase romantic chipul unui țăran robust, sănătos, cu fața surâzătoare și sanguină. S'au găsit oameni cari să creadă în această legendă și să-i aducă osanale”. Literatura lui Mihail Sadoveanu e evidentă. Curentul a cuprins o mulțime de oameni, printre cari sunt demni de reamintit: C. Sandu-Aldea, Ioan Ciocârlan, Duiliu Zamfirescu, Cezar Petrescu (cu Scrisorile unui răzeș) etc. etc. În pictură, Nicolae Grigorescu, i-a depășit până la realizarea lui de geniu. Însă punctul critic și sensul politic n'au fost tot atât de evidente,

1) Nicolae Roșu : „Apa și săpunul”, articol în ziarul Curentul.

afară de activitatea pedagogului național Spiru C. Haret.

Nici poporanismul lui Constatin Stere, paralel cu lupta Sămănătorismului, n'a împins echipele spre sat așa cum ar fi trebuit de multă vreme. Din toate programele cu suflet teoretic mai mult, se desprinde o atmosferă de interiorizare, de explicare a acestei nevoi interioare. Poporanismul sterist, istoriografia a constatat după câteva decenii, a fost mai mult al intelectualilor. Viața Românească e la îndemâna oricui pentru lămurirea acestui adevăr. Despre contribuția lui Dobrogeanu-Gherea, n'avem nimic de spus; criticul lămurea orice fenomen estetic prin social. Vederile lui erau opoziționiste vederile lui Titu Maiorescu, dar nici decum ele nu se răsfrângeau asupra trăirii satului nostru. (Titu Maiorescu a fost și ministru!).

Războiul din 1916-1918 a împrăștiat voințele, le-a îngropat în tranșee, și din acele preocupări cari mai aveau o valoare, mai târziu s'a ajuns la acele bătălii de partide, cu revendicări, cu promisiuni, cu tot felul de amăgiri. Dacă prin împrăștiere, țărani, deci satul, și-au realizat case mai omenoase, în care se putea trăi mai omenește, mai târziu prin înmulțirea familiei, prin împrăștierea pământului (iată unde pesimismul lui Malthus își găsește o certitudine), oamenii și gospodăriile lor porneau spre amurg. Nu sunt mijloace eficace spre a împiedica ruina satelor, sau dacă există, ele

sunt împiedicate de a participa colectiv: din interes nenațional.

O plimbare prin satele tuturor regiunilor, îți dă aspectul cel mai dureros al destrămării lor, al oamenilor împovărați, lipsiți de trai mai bun, lipsiți de bani fiindcă ei n'au ce schimba ca să obțină cu ușurință banul „Creițarul”, când îl câștigă, cu sudoare care înseamnă trudă și mândrie, îl leagă „pe patruzece de locuri” ca să nu scape. Sunt cei mai conservatori; nu înseamnă totuși că sunt și cei mai sgârșiți: ci truda aceia în ochii lor capătă valoare considerabilă, pe care nu vor s'o piardă fără scop. Cu vremea, aceste sate, și acești oameni, vor cunoaște și alte înfrângeri poate mai dureroase, cine știe câte și cum!... Pentru orice început se așteaptă și un sfârșit. Dar destrămarea e în mers.

Regele culturii noastre numindu-le „satele uitate de oamenii”, a orânduit echipe din studenți, le-a înzestrat cu material și le-a trimis să vadă satul. Iată contribuția unei generații, iată rostul ei. Profesorul Gusti încearcă să lărgescă orizontul sociologiei cu aplicațiuni pe trupul satului românesc. Școala aceasta prin toate normele de cercetare de care dispune, prin echipele de studenți, prin interesul ce-l arată, fără precupețire, Nației, își propune să deslege enigma în numele căreia satul a rămas așa de milenii. Echipele regale revin mai în fiecare toamnă entuziaste, dar și

trist, fiindcă singure, fără nici un interes personal, fără vreun gând de scontare electorală, însă stăpânite de o conștiință vie pentru adevăruri, își dau seama că pretutindeni, în satul românesc, e ceva dureros care duce sigur la revoltă, care, odată și odată, se va mai întâmpla.

Acțiunea profesorului Gusti cel puțin până în prezent, a dat rezultate care satisfac numai unele exigențe. Zicem numai unele, pentrucă, așa cum se știe, școala d-lui Gusti a continuat partea teoretică a teoricienilor dintr'un trecut nu prea îndepărtat; în viața satului trebuie să ne despărțim de doctrină, de programe, de idei, acolo *se cere* să punem mâna pe târnăcop, pe sapă, pe casma. Destul cu legendele. A fost și timpul lor. Timpul deacum e pentru prefaceri din rădăcină, pentru un început luat dela început. Am vrea să fim înțeleși: Ori muncim țărănește, și atunci luptăm pentru ridicarea satului, ori palavragim ca și până astăzi și în cazul acesta, sub ochii noștri, entitatea aceasta se ruinează, se destramă.

Dacă Spiru Haret se interesa de viața satului pe planul școlii, dacă sămănătoriștii și poporaniștii au ajuns la o literatură bună cât să oglindească satul, plastic, coloristic, echipele regale au o misiunea de contact direct cu satul și țărani, — lor le spunem că ducându-se acolo, *să lucreze* cu adevărat în sudoare și în trudă. Căci nu va fi departe timpul când răul va fi definitiv cunoscut, dar și tăiat dela rădăcină. Numai așa în-

țeleg o misiune care se vrea înaltă, frumoasă în năzuință. Nu înțeleg altă chemare mai înaltă, cu mai mare semnificație, decât împlinirea generației mele în faptă. Școala sociologică a d-lui Gusti a făcut începutul, însă l-a greșit.

Trebuia să se înceapă numai de cât cu lucrul brut pe șantiere, și atunci simțind vântul reformelor noi, am fi fost mai îndârjiți, cu totul altfel. Căci preocupările în vederea definirii Sociologiei față de celelalte științe, prin „*cercetările monografice întreprinse de noi*”, cum scrie însuși conducătorul Institutului Social Român¹⁾, vor mări câmpul unei științe ce-și reclamă un loc în marele concert. Dar numai prin „cercetări”, cu grafice sumedenii, cu texte nesfârșite, nu vor satisface întru nimic imperativul satului. Viața acestui sat, sub toate manifestările ce le putem închipui, din fericire a fost prea cercetată, totuși la ce folos că pe deasupra acestor cercetări *nu s'a ridicat ceva din lut ? !*

Ridicarea a acestui ceva din lut, din materie, unde să se închidă și suflet de om ca între zidurile Mănăstirei Argeș, soția meșterului Manole, iată ce trebuie început. Neluându-se acest deziderat în seamă, care trebuie să fie și un prim comandament, s'a creiat un gol pe care îl va umple, suntem siguri, numai fapta unei

1) D. Gusti : „Cercetări parțiale și cercetări integrale sociale“, în revista *Sociologie Românească* pe Octombrie 1936.

generații muncitoare, călită în hotărâre, în credința biruinței prin *omul nou*.

De aci intrevăd generației mele un drum mai drept în istorie. Nu-i niciun fapt războinic care s'o absolve, idealul unității naționale împlinindu-se odată, totuși ea se înhamă pentru o cărare care sue, poate zeci de ani de acum înainte. Destinul luat pieziși. „Generația în pulbere” sau „Generația cu ochelari”, botezată astfel în lupta de definire, și-a găsit un drum și pentru intrarea ei în istorie.

FALSA POZIȚIE A POLITICULUI PENTRU SAT

Al fără îndoială, dacă din rândurile acestor poli iciani s'ar recruta oameni cari să dea exemplul corectitudinii în conducerea afacerilor publice. Dacă frumoasele lor cuvinte ar începe să a bă o actualitate în însăși faptelele lor ! O ! atunci s'ar putea vorbi de ideal și de binefaceri e lui.

C. Rădulescu Motru

Ni se pare potrivit să privim, să cercetăm și de pe această poziție, de altfel destul de interesantă, satul. N'ar fi altfel un lucru complet și problema pe care ne-am pus-o cu intenția unor lămuriri, n'ar da rezultatele dorite. Politicul prin interpretarea generațiilor a pășit în sat ca un strein care are gândul preconcepțut să fure ceva. El nu s'a regăsit niciodată acolo și pentru aceasta a procedat așa și nu altfel. Așa dar, în cecece privește acest politic, mai departe, noi vom dovedi ce fel a slujit satul; adică cu ce conștiință a pășit pentru prima oară pe o uliță sau pragul unei case de țăran. Cât privește vremea de dincolo de 1916, aceia se poate des-

prinde din rândurile noastre de dinaintea acestora, — însă, credem, mai pline de interes sunt cele două decenii după ce Pacea ne-a luat la sânul ei.

Vom reaminti că pretutindeni și totdeauna a fost o întrecere de interese; o evidențiere de orgolii, — toate slujite printr'o luptă care avea să lase urme mai puțin în viața orașelor, dar cu mai mari consecințe în viața satelor. Votul universal, care însemna sensul libertății și despre care se credea că este un drept consfințit și pentru țărănime, a dat ocazia multor oameni să se „ridice” peste noapte, și multor partide să speculeze satele într'un mod inconștient. Nu s'a ținut seamă de nici un imperativ serios, care, fără îndoială, privea direct viața satului și a statului, deci. Ar fi însemnat mult o înțelegere dacă s'ar fi trimis pretutindeni egal; în plus mai credem că prin mijloace inteligente, isvorâte dintr'o conștiință înaltă, o conștiință vie cum o propovăduie profesorul Nae Ionescu, în orice ocazie, satul de oriunde numai așa n'ar fi sub talpa mizeriei. În loc ca acei ziși „profeți”, sau „apostoli” cari porneau spre sat, să-l ridice, și mai cu seamă în loc ca din tot intelectualismul lor să rămână faptele... satul *știe precis* că nu s'a folosit decât cu niște afișe ce se mai văd la țărani pe mese, sau dacă mai au și chipuri, ei le-au pus în pelete în credința că sunt sfinți.

Mașinile răscolesc praful de pe șosele

numai în vremea alegerilor. Clacsoanele guiță uneori și pe ulițele lăturalnice,, — și culmea ironiei la acești democrați — s'au văzut mașini oprind într'o curte în care, o vacă legată la iesle, sau de car, afară, dă să rupă ștreangul. De subt capotă, după ce spre portieră se îmbrânciseră câteva mâini ca s'o deschidă, a răsărit întâi capul cu chelie al d-lui X, fost, fost, apoi trupul burduhănos, și în fața acestui *orășan* căciulile au fost ridicate în vânt în gălăgia de urale. Pretutindenii „domnii” aceștia au rostit ¹⁾: fraților,, dragi săteni..., oameni buni și ai credinții..., voi sunteți talpa țării..., de voi avem nevoie acum..., — atâtea complimente întâmpinate de acel ura, de acel entuziasm din piepturile răscoapte de soare la secere, ori la prășit. Promisiunile au fost multe, felurite, — și de fapt ele luau sfârșit după reușita domnului, adică după ce dincolo de ușa lui nu se mai putea pătrunde.

Incepe din acest punct o psihologie a vremii, aparte oarecum, care se dăruie oamenilor gratuit, fără pretenții. Și nu se poate lă-

1) Dacă s'ar aduna parte din aceste cuvântări, sau dacă s'ar păstra acele afișe tipărite numai pentru țărani, desigur că prin ele posteritatea și-ar da mai bine seama de o astfel de contribuție la cultură. Păcat că se irosesc, iar Academia Română se lipsește pe nedrept de așa opere care oglindesc specific vremea și oamenii ei; aviz!

muri de altfel scăderea de prestigiu, prea multe goluri cu prea haotice viduri de cât dacă pleci dela această atmosferă, precis dela acești oameni. Ei imprimă caracteristicile unei părți din timp, conturează habitudinile unei epoci, îi fixează limitele, o separă, — și merg adeseori până la cele mai mici amănunte. Pentru aceste motive am avut a quasi cultură, o quasi-civilizație, o quasi-înțelegere, cu superficială răsfrângere înspre sat. Din climentul unei safel de psihologii, neîndoios că neavând nici o atitudine, era firesc ca până la marginea țării, dealungul și dealatul, să cutreere qusi — omul, quasi — politicul, acest fost... fost, etc. etc

Prezența lui multiplicată, trasă în serie așa fel ca să fie oriunde, n'a mai creat starea de suspiciune, neliniște, ci a început să obișnuiască pe fiecare. De-aci n'a mmai sesizat pericolul, pentrucă ne desprinsesem cu el. Quasi— omul, quasi — politicul ne infiltrasem primajdia lui puțină la început și încet; și în câmpul acestei psihologii nu mai avem motive să 'ntindem degetul ca să-l arătăm, să deschidem gura ca să țipăm. Eram doar obicinuiți cu prezența lui dincoace de pragul nostru. In douăzeci de ani de democratism, țărani s'au obișnuit cu moartea în libertate, într'un climat destul de greu pentru ei. Sunt de altfel lucruri ce se mai cunosc, dar nu strică dacă le reamintim: rechemarea lor din sub-conștient

are semnificație în două sensuri : într'unul, că se înfig și mai adânc în osatura lor ; într'altul, că o repetare duce la obsesie iar obsesia... naște interesul de a te ocupa de ea, adică de a o înlătura. Și în plus omul modern, care este prin predilecție un specialist, nu renunță la experiența lui de a cunoaște totul. E poate o altă caracteristică pe care o adăogăm la celelalte pentru climatul quasi-omului, quasi-politicului, fost... fost... etc.

Oportune pe acest drum de digresiuni, ne par alte mărturii ale altor oameni, și nu trecem cu vederea gândurile, chiar gazetărești, ale unuia literat ca d-l Romulus Dianu :
„Am văzut oameni cari nu-și văd de treabă, poate fiindcă nu și-o cunosc, și am primit ecoul unor sterile lupte de partid cari astăzi în împrejurările de grea cumpănă prin care trecem, capătă aspectul unui homeric spectacol de inconștiență colectivă.

Aceasta să fie țara, aceasta să fie nația? Nici vorbă că nu. Dar atunci trebuie căutat răul la rădăcina lui, răul și beneficiarii lui. Am ajuns timpuri când nici un om luminat nu mai are curajul de a spune țăranului să-și țesale vitele și să-și dreagă plugul. E o amortire rurală, de care profită câțiva pezevenchi. Cu ce literă de foc aş putea scrie aici și cu ce speranță că, voi

fi auzit în hărmălaia drăcească din Dealul Mitropoliei ?“¹⁾

Este în întrebarea „aceasta să fie țara, aceasta să fie nația ?” ceva din îngrijorarea unui om care denunță răul după ce ia contact cu el, îl strigă cu toate puterile lui, și rămâne cu strigătul în gol pentru că nu-l aude nimeni. Pentru că, mai cu seamă, în Dealul Mitropoliei, „hărmălaia drăcească”, în loc să puie în lumină nevoile satului și în loc să le alunge dincolo de țarinele lui, își svârle ploaia de invective, se scuipe peste o sută de capete, iar înjurăturile iau aspectul de culori vii cu sensul de a împresiona până la pietrificare. Măine vom avea și noi o istorie; adică la cea pe care o citim astăzi se va mai adăoga o pagină astfel gândită și scrisă cu pretențiunea pentru capii noștri s’o citească evlavioși. Poate va începe și poate va sfârși cu: „aceasta e țara, aceasta e nația !”.

Dar țara este așa cum este ea. Și este cum fiecare știe *ceva* de soarta ei, de acea „stare de plâns”, de care numai se vorbește pela întru-niri. Ni se pare „starea asta de plâns” un lucru de nimic. Mai bine zis *nimic* nu mai intră între limitele preocupărilor serioase. Ducem o bătație cu sorți de câștig pe alte drumuri, pe drumuri pe care ne-am realizat interesul nostru. Pretutendeni ochiul descoperă o inflorire a ora-

1) *Curentul* din 4 Aprilile 1936; articolul *Noi ce facem*.

șelor, dar rămâne îndurerat. când dealatul și dealungul satelor întreg aspectul îl întoarce în altă parte. În douăzeci de ani așa zică libertatea pentru țărani, în tot atâta timp cât lotul de pământ i-a dat reale asigurări pentru un trai mai larg, și tot în atâta timp cât votul universal în loc să-l impună cu individualitate în cadrul social al țării, satul românesc e martor al multor înfrângeri care mai târziu aveau să lase urme adânci.

Este un proces grandios de măsuri neînchipuite pentru care nu-i nevoie de echipe și para echipe să-l studieze, să-l explice superficial și cu concluzii anodine. Proporțiile acestui proces au crescut în cele două decenii, se știe cât. Fragment destul de însemnat din timp pentru speculații nedemne, pentru spolieri necugetate, din care viața sătească avea mai mult să piardă. Premizele lui n'au fost fixate într-o înfăptuire mai dreaptă a unei opere care să rămână și pentru acest sat în eternitate. Dinpotrivă. Poziția obiectivă de pe care privesc în fondul lucrurilor îmi dă puțința să constat, și spre un viu și simțit regret, că „hărmălaia drăcească” din Dealul Mitropoliei, semnul îngrijorării amare la literatul Romulus Dianu, a uimit întâi aici, a înșelat întâi aici, și numai după aceste înșelăciuni și minciuni, girate de o quasi-personalitate, de un quasi-om, a ajuns acolo în Dealul Mitropoliei.

Semnificative vremuri !...

„Sărmane blând popor — scria d-l C. Rădulescu-Motru ¹⁾ — cum erai tu să nu fii fermecat de aceste dulci cuvinte? Acel care le rostea era conducătorul tău natural: un FAT-FRUMOS din povești, care venea să-ți deschidă o grădină cu poame încă neculese.

Această învechită a ta deprindere de a aștepta îmbunătățirea traiului de la buna-voință a celui de sus, dela ploaie, aer și soare, a fost poarta cea largă deschisă prin care a intrat în mijlocul tău primul politician periculos. Lui îi urmară în curând alți și apoi alții, din ce în ce mai ne-sinceri, mai speculatori, până ce în câțiva ani ei ajunseră să pună stăpânire pe destinele tale. Acum tu ești robul acestor politicieni. (De reținut e că aceste rânduri filosoful român de scria prin 1910; pentrucă își găseau valoarea și după aproape treizeci de ani, înseamnă că nu-i nicio deosebire, — dimpotrivă). Nemărginita fericire n'a venit; tu ai rămas tot la bună-voința naturii; la ce-ți aduce o ploaie și o primăvară fără îndulci din raționalizarea instituțiilor create de gheț; în schimb însă ei, politicienii, culeg roade dâșii, atât pe timp de secetă cât și pe timp de îngheț.

Și paraziții ranei tale, urmează să te adoarmă cu vechiul cântec care te-a fermecat timp de o jumătate de veac. Și tu îi ascuți și le faci pe

1) C. Rădulescu-Motru: *Cultura română și politicianismul*, pag. 209.

voie, fiindcă în cântecul lor recunoști urmele slăbiciunii tale sufletești.

Să fi venit oare vremea, dragul meu popor român, să înțelegi în sfârșit de acum înainte ce primejdioasă amăgire pentru viitorul tău se ascunde în cântecul lor ?“

Acelaș filosof rămâne îngrijorat în inima întrebărilor : „Care le este origina ? Care le sunt drepturile ? Sport-au ei cu ceva puterea de muncă a acestui popor ? Nu : ei sunt de preferință consumatori iar nu producători de muncă. Atunci ce înțelese să aibă cuvintele lor de a avea încredere în puterea de viață a poporului român. Lăsând la o parte ingenioasa sofismă, niciun înțeles altul decât următorul: țara este bogată și poporul blajin, iar noi politicienii putem duce încă multă vreme viața de paraziți de până acum. A suportat el, bietul român, alte multe poveri, pe umerii lui în trecut. Credeți că n'are să suporte și pe acelea pe care i le impunem noi cu pseudo-civilizațiunea de azi ? Nu-l cunoașteți bine, Domnilor ! N'ați voit niciodată să vă scoboriți până la el și să vă convingeți de puterea lui, nemărginita lui putere de... răbdare (pag. 203 și 204).

Subt auspiciul democrației dealungul deceniilor aceasta a fost domnia politicianilor. Domnia prin primatul intereselor, un fel de goană pentru așa zisa „aranjare“. Chiar dacă sensul afirmațiilor lui Charles Maurras, cum

că „primează politicul” — d’abord le politique — ar fi ajuns până la urechile acestor „paraziți” (expresia nu ne-o însușim fiindcă părintele ei e d. C. Rădulescu-Motru) este știut că noi nu l-am fi trecut în linia de luptă. Pentrucă până azi n’avem acea pregătire a spiritului, care e suport de ciment la orice acțiune franceză, bunăoară. Cu o pseudo-cultură incôntestabil că nu se putea decât o pseudo-civilizație și din acest înțeles mergem mai departe : neexistând oameni care să le anime era firesc ca să nu fi obținut nimic. Nimic peste tot. Dar-mi-te la sate.

Așa s’a croit, de către percursori, un drum pentru generația noastră, El este destul de bolovănos și duce în sate. Nimeni nu l-a îndreptat, nici nu l-a pietruit. „Generația cu ochelari” sau „generația în pulbere”, în disciplina legionară care o strânge umăr lângă umăr, înțelegând că pleava vorbelor a fost tezaurul sacru ce ne-a mai rămas, singura zestre ce ar primi-o urmașii, s’a gândit ca în loc de acest dar fără vreo valoare, să facă una din *fapte* valabile pentru eternitate. Istoricii viitori în inparțialitatea lor vor acuza dacă va fi ceva de acuzat și vor aproba ceea ce a fost înfăptuit în vederea unui *românism* cu care să participăm la eterntiate. Niciun cuvânt pe deasupra.

**INTERMEZZO : BASM PENTRU CEA-
LALTA GENERAȚIE**

Noi am ridicat satele...

Discurs politic

De felul cum se scrie istoria, aceea care nu amăgește toată copilăria și după ea, adolescența, nimeni nu se mai îndoește. Sunt acolo lucruri prea trecute prin filtru, prea cernute, prea înjumătățite și pretutindeni sunt prezentate fals. M'am gândit câteodată că cea mai adevărată istorie, cu cea mai sinceră pagină, o constituie fiecare zi din viața insului, ori a colectivității. Însă atunci când asupra ei nu s'a exercitat nicio cenzură, nicio forfecare. Pentrucă e motivată de ceva care nici nu te mai amăgește, nici nu te mai înșeală; trăirea.

Trăirea, lanțul de prăbușiri sau de urcări, de bucurii sau de întristări, de început sau de sfârșit, de viață sau de moarte, de lacrimi sau de răs, de lumină sau de întuneric, cu un cuvânt toate acele experiențe care complicându-te îți dau cunoștința

că ești. Ce-ar fi așa dar dacă toate lucrurile adevărate, care au suportat *trăirea* pentru destin, acel lanț de experiențe de care vorbeam, ar fi reținute fără nicio forfecare și numai așa înfățișate; adică din adevăr pentru o lume întreagă care aspiră pentru adevăr; deci ce-ar fi? Desigur am ști că prezentarea noastră, a mediului în care ne ridicăm și ne prăbușim, sau a raporturilor sociale, — acest dat care nu este decât întreaga istorie, nu? — n'ar fi denaturată de certitudinea formelor ei. Astfel la fiecare frază ne poticnim tocmai din cauza acestor motive pe care viața obiectivă nu le îngăduie. Și totdeauna pagina s'a întemeiat pe astfel de considerații. Concluziile au fost trase din premize false, — din adevăruri, prea puțin. Viața socială atât de complexă, acest angrenaj care există între oameni raportat la legile naturii, presupune un proces stufos de experiențe, pe care istoricul, când este chemat să scrie, adevărata istorie nu trebuie să le ignore, ci pur și simplu să facă din ele notații cât mai ample fără să fie lipsite de coerență.

Câteodată, însă, nu este nevoie să fixezi climatul oricărui moment, acele limite care n'ar permite un drum în cuprinsul lor. Este interesant, credem, să surprinzi nevralgia societății, a colectivității, în momentele ei decriză și numai așa poți să adaogi încă o filă la cele precedente. Dacă, până în prezent, sa'r fi scris astfel istoria, nouă

astăzi ea n'ar avea de ce să ne pară un basm, mai mult din gândurile ei jăratec nestins ne-am încălzi și am porni să „înfăptuim ce avem de înfăptuit“, cum zice poetul. Este știut că întâmplarea nu poate crea nimic pentru istorie, dar nu e mai puțin adevărat că această întâmplare, câte odată, rămâne eveniment cu semnificație pentru posteritate.

Și eveniment pentru mine a fost acela când, într'o zi primăvăratecă (vedeți, de aici începe basmul pentru cealaltă generație...) la Șosea, am găsit uitat pe bancă un *Jurnal intim*. Acum, între paranteze, să-mi fie îngăduit să spun ceva, cu riscul de a fi unora nimicuri, despre jurnalul intim. Sunt lucruri acolo pe care le găsești totdeauna la persoana I-a, și ceea ce ar fi curios, e că nu ți se impun de cineva cu deasila. Dacă vrei să le iei ca adevărate, de nu, — ești liber să-i pui chibritul dedesubt cu bucuria că ești fericitul care-l birui.

Jurnalul intim, pentru că este intim, are totuși o valoare documentară : cred că e cel mai obiectiv dintre toate istoriile pentru motivul că au contribuit întâi *ochii*, după ei și cu ajutorul lor *sufletul* și peste toate la un loc *conștiința* celui care l-a parcurs *zilnic* cu creionul. Jurnalul intim presupune un singur om care să-l citească : omul care-l scrie. Numai rareori este îngăduit și publicul, acest judecător diferențiat după numărul însemnat al capetelor. Din nou revin cu un gând asupra adevăratei isto-

rii; ce-ar fi dacă ea ar fi scrisă din miile de jurnale intime ; și desigur ar fi și o încercare anevoioasă cu riscuri inerente. Sper totuși să nu răstorn cu această întrebare celelalte idei ale istoricilor despre istoria de până acum, deși mă îndoesc de multe din adevărurile ei.

Așadar, în acea zi de April, cu împăienjeniș de aur prin văzduhul limpede, când mă despărțisem de pietrele orașului și venisem să cerșesc arborilor ceva din sănătatea lor, un caiet uitat pe-o bancă, în apropierea bustului lui N. Leonard, mi-a oprit pașii. L-am deschis cu teama omului care găsind un obiect, vrea să fugă numaidecât și-atunci ia seama prin împrejur. Am rămas acolo răsfoind printre file, oarecum strâns în mine de tristețea pe care o culegeau ochii.

Vânători, 18 Februarie 1936. În satul ăsta nu pot să scriu așa cum doriam.. Nu că n'am liniște; nu că n'am lumină. Omul casei de când îi sunt oaspe mi-a pus în fiecare seară o lampă cu feștila mare și când umblă prin fața ușii, calcă în vârful picioarelor; cu ai casei se înțelege prin semne. L-am rugat de două ori să nu oprească pe nimeni să nu vorbească din cauza mea. Mi-a răspuns că nici nu s'a gândit la așa ceva. Și l-am crezut. Totuși nu pot să înnod două fraze aici. Când voi ajunge la București, desigur am să fiu mai departe de aceste locuri.

Prezența oamenilor prea cenușii ai casei cu geamurile ciuruite de gloanțe (vă promit că am să vă povestesc ceva mai târziu) — atâtea mă împiedică să scriu un cuvânt, *acum*. Sunt sigur că n'am să fiu crezut... Și am toată certitudinea că mai multă crezare i se va da lui M..., lui L..., dar ce-mi pasă! Mai păstrez ochii și mai am sub frunte memoria care au înregistrat totul perfect.

Peste câteva zile isprăvim și cu propaganda electorală. Va rămâne satul cu impresia cea mai urâtă despre oraș.

Asta e mult. Azi am întâlnit pe deputatul T. I. și-am cerut voie să plec. N'am vrut să-mi motivez plecarea cu nimic. Poimâine dimineață cel mai târziu, voi fi iarăși în Gara de Nord.

București, fără dată. — Mihai mă roagă să nu mai mergem la cursuri. Bănuiesc că are vreo decepție de pe băncile facultății. Acum două zile înjura pe sub mână profesorul care ațâță pe țărani împotriva altor țărani : — Paștele mamei lui ! „De ce vorbești așa ? l-am întrebat eu. „Așa ! și ar trebui să-l scuipe. Ai uitat ce-am văzut la alegeri ? Ai uitat, știu, fiindcă toți uităm ușor. Hai !

Pe drum m'a împins spre Camera Deputaților din Dealul Mitropoliei „Hai să-ți reamintești. Vreau să-i mai auzi ce spun după ce au venit dela Mehedinți. Trebuie să fie interesant“. Alături de mine nu exagera nimic când aprecia ca adevăruri tot ce spunea Octavian Goga,

Vaida-Voevod, A. C. Cuza. Dar l-am văzut cu pumnii strânși când, dela aceeași tribună, I. M. justifica minciuna.

— Țărănimea este democrată. Ii trebuie libertate largă și noi înțelegem să i-o dăm. La sate n'am fost decât democrați cu țăranii. I-am înțeles. și ne-am luat răspunderea pentru o soartă mai bună, pentru ca să le ridicăm satele. N'am împușcat pe nimeni ca ei. Aceștia au ucis țăranii, noi i-am apărut...

Mihai e în picioare.

„Il auzi ? İmi șoptește el. Dar ți-aduci aminte ce-a fost la Vânători, în Mehedinți ? Și-acum, acum... tăria măsii de om !”.

Il rog să șadă. Mihai nu se împotrivește. Mă despart cu gândul de sala asta cu o „hărmălaie drăcească”, ca să încerc o reconstituire a scenei din Vânători..., eu și Mihai ne plimbam pe marginea șoselii, deghizați în haine rupte. Vorbim despre o misiune a noastră, a tineretului, care ar trebui să rupă barierele orașului și s'apuce spre sat. O faptă demnă pentru o pagină de istorie în loc de miile de nimicuri pe care le facem în fiecare zi. La sat, noi ne-am gândit prea puțin. Mai bine zis deloc.

E vremea să facem un început pe echipe. Trebuie s'o pornim din loc. Ne învâluie întunerecul din ce în ce mai mult. La cel care există se mai adaogă altul. Când am venit în seara aceea, seară cu cer pudrat de stele, ți-amintești de țăranul care se scuza că nu are gaz,

pentrucă nu avea atâția bani să-și cumpere gazul. I-am dat de și-a luat. Va-să-zică întâia constatare aici în întunec : oameni n'au cu ce să-și ia gaz spre a aprinde lampa..

Este ceva mai mult decât dureroasă lipsa asta. Măcar nu ne-o putem închipui. Te întristează amarnic starea de fapt cu țărănimea, mai cu seamă când te gândești la o altă stare mai bună cu orașele. Acolo găsești cămine culturale, săli de lectură, biblioteci, cinematografe, teatre, — au ceea ce a dat civilizația mai mult, lumina electrică. Amintește-ți cum am lăsat Bucureștii în seara plecării. O iluminatie feerică, à giorno, ca'n secolul electricității. Sunt acolo oameni și există prin ei o instituție bine organizată. Firul electric, dus acum pe sub pe pământ, ajunge și prin cea mai săracă locuință, din cel mai îndepărtat colț al orașului. E vorba să aducă lumină și în comunele din jurul Bucureștilor, cele care au rămas în afara primului plan de electrificare. Atunci țărani a-celor sate vor înțelege vremea vieții lor, printr'o astfel de operă. Dar aceștia, dragă Mihai ? Cât îi preocupă pe politiciani iluminarea sate-lor cu electricitate ? In Transilvania și Banat sunt astfel de sate luminate printr'o uzină locală. Acolo ca și în satele din Franța, dar mai cu seamă din Elveția. Mă gândesc în momentul ăsta, câte secole de-acum înainte, sau peste câte milenii, va fi tras, dela sat la sat, măcar

un fir aerian dela care țărani să-și aducă lumina? Cât, Mihai?... Slava Domnului... căderi de ape avem destule. Pentru Banat și Oltenia ar fi Porțile de fier de pe Dunăre, lângă Orșova; pentru Transilvania ar șervi Mureșul, cele trei Crișuri, ori Someșul; pentru Moldova ar fi Bistrița. Le avem pe toate, dar nu există ceea ce le poate pune în valoare, cred că înțelegi la ce mă gândesc. Auzeam de posibilitatea unei uzine electrice dela care să ia lumină electrică toată țara. Ar fi atunci ceva nemaipomenit, Mihai. Cu adevărat ne-am socoti printre țările civilizate, — iată ce așteptăm.

Și de unde să vină ceea ce așteptăm dacă nu dela tineret, când de politicianism ne-am săturat? Mihai suntem tineri, iar tinerețea noastră ar trebui s'o folosim altfel, organizând-o pe echipe. Cu ea să facem lucrul pe echipe, chiar de-am lua-o dela început. Cred că numai așa ne vom împlini o misiune a noastră. Altfel.. N'aș vrea să fiu rău înțeles. Noi n'am făcut nimic deosebit; „deosebitul” care se obține prin *fapte*, numai prin fapte, nouă ni se cere de-acum în colo.

Ne pierdem vremea și aici, unde am venit pregătiți să vorbim, și să vorbim frumos ceea ce avem de spus. Nu era mai bine peste două săptămâni? Am venit să vorbim..., asta nu interesează nimic. Asta nu va împuțina negura ce se așterne peste sat, odată cu culcarea găinilor.

Dar am uitat să te întreb: ai cumpărat chibrituri ca să aprindem lampa diseară ?

— Da, sunt în buzunar,

Tacem.

Șoseaua e dreaptă, iar Vânătorii e o comună largă, cu cele mai drepte și curate uliți din câte am văzut. Găsești în ele destule caracteristici pentru a fi un sat maodel. Misiunea preotului aici, cât s'a trudiț s'o ducă spre bine, a strâns creștinii în jurul bisericii și din satele vecine. Învățătorii mai bătrâni au făcut din școală un centru unde se strâng preocupările țăranilor. Nu același lucru îl pot spune despre tinerii învățători. Încă dela vârsta asta îi macină politica pe dedesupt. Fiecare e membrul unui partid și fiecare, în vremea alegerilor, țipă în felul său. Doar dela ei țăranii învață cum să facă politică. Intr'o zi ne-am mirat că doi frați, însă de culori politice diferite, nu-și dau bună ziua. La întrebarea noastră, pusă cu îngrijorare, unul din ei a răspuns cu multă mândrie: „Sunt țăranist, și neniorocitul ăla e libăral !“

Mihai continua discuția despre misiune, însă avea motive să spună, între altele, că nu ne ajută mediul. Țăranii sunt oameni ușor de amăgit, ca negrii cu oglinda sau cu șirul roșu de mărgele. „Și apoi n'ai uitat pe cei doi frați ?!“

S'aud câteva clacsoane la marginea satului. „Vin, ăștia sunt țăraniiștii. Poate e nevoie să ne ascundem, mai știi“. Mergem încet tot înainte. Sunt cel puțin zece mașini una după alta. Toți

strigă: Sus Cercul, jos Goga !... In „plaț“ cineva dintre ei vrea să vorbească tinerilor dela instrucția premilitară. Mihai m'asigură că-î I. M. ¹⁾. „Hai mai aproape !” îi aud îndemnul.

Nu sunt atent cine dintre tinerii premilitari strigă „jos Skoda“, dar auzii odată un semnal dat cu goarna „à înaintare“, ca la atac, și din cele zece mașini aleargă acum vreo patru sute de țărani. E o învălmășeală neînchipuită. Tinerii fug pe unde pot, sar gardurile, se prăbușesc în grădini. Pocnesc pistoalele ca pe vremea lui 1907. Nu mai înțeleg nimic. Mihai are gândul să-i ia pe la spate și dacă poate să-i culce la pământ. Tremură. La țăranul B. C. bătăușii trag în ferestre, aruncă pietroaie, au dărâmat gardul la pământ. S'aud și femei țipând. Tremurul lui Mihai mă îndârjește atât cât să mă năpustesc asupra lui I. M. ca să-l achit. Da, îl văd prea bine, e liniștit, râde și privește țăranii de pe Valea Vlăiciei, cum distrug casa unui om. „Uite, ăsta a fost ministru și prim-ministru în țara noastră“. Eu și Mihai suntem lângă mașină ; acum înțeleg din ochii camaradului meu că nu trebuie iertat. Dar îi răspund din umeri că *nu putem*. Un țăran mai mult a alergat și acum stă cu răsufllarea gâtuită. Arată cu mâna.

1) La aceasta dată, în alegerile dela Mehedinți, a luat parte și d-l Ion Mihalache. Cele două inițiale credem că sunt însăși Ion Mihalache (N. n.).

— Săru'mâna cucoane. Dați ordin, rogu-vă, să vină. Nu vedeți ce nenorociri fac străinii ăștia ?

— Hei, moșule, dumneata ai văzut războiul? îl întrebă fostul dascăl.

— Da !

— Apoi de ce te sperii de o luptă cu pușcoace ? Ce vezi acum, e nimic.

Țăranul gândește că „cei mari” sunt mai mari criminali de cât proștii de oameni ai plugului.

Altcineva vine cu sufletul la gură :

— Dom'le ministru, au omorât omul casei.

— Și ce-i asta ? ai făcut războiul ?

Aceiaș goarnă e pusă să sune retragerea ca după un atac vijelios. Și în cinci minute cele zece mașini sunt la cealaltă margine a Vânătorilor, către Cujmir.

— Ai văzut, vere Ioane, pe ministrul țării ? Bine că fu și pela noi.

Cel care vorbi, acum urmărește un gând pe jos. Il privesc pe Mihai drept în ochi, apoi mergem să ne minunăm de isprava „statului țărănesc”. Ce casă, mă întrebă Mihai, ai văzut după o furtună grozavă, mai distrusă ca asta”. In ochii a doi țărani cari se privesc, parcă citesc iarăși versurile lui Goga : „Ce s'a ales de casa asta, vecine Nicolae al Popii ? ”.

Plecăm. Ne întrebăm dacă prin noi, prin misiunea noastră, mai putem face ceva. Mihai își pipăe buzunarul din nou și-mi cere părerea

dacă n'ar fi mai potrivit să-și sboare creerii în marginea satului. „Suntem lași, nu merităm altceva !“. Nu găsesc ce să-i spun. Parcă e mut, și din muțenia asta ce-i sdrobește gura, adun atâta venin. Nici o îndoială, la București tot ceea ce *am văzut noi* vor fi altfel expuse“.

Avea dreptate Mihai, atunci.

Acum e în picioare cu strigătul pe buze. Vrea să țipe adevărul, are o față congestionată, par'că e nebun. Ține pumnii strânși, dar îi lasă în jos după ce îl împing pe scaun. „Lasă-mă!“ . Căderea aceasta nu înseamnă nici o înfrângere a „noastră“, totuși. Deocamdată facem marșul prin sat, către acei țărani cari fac toată nația.

— ...noi, cari am ridicat satele !

— Hotărît, îmi spune Mihai deprimat, istoria se scrie pe vorbele de-aici, nicidecum pe *faptele* de-acolo. Minciunile astea de azi sunt adevăruri. Noi, mai norocoși, le-am văzut adeva la Vânători. Le cunoaștem prea bine. Hai să mergem undeva, în munte, departe. Unde s'a dus Zarathustra ? Trebuie să-i căutăm urmele, hai !...

.15 Iunie, 1936. — Nu-l mai văd pe Mihai. Examenele au început de două zile și în locul lui răspund eu : absent ! De-acasă mi s'a spus că e plecat de o săptămână — cine știe, poate s'a ținut de cuvânt...”.

In prelingerea lină a înserării, acel caiet plin

de însemnări mi-a dat cu adevărat limitele fi-rești ale istorie.

Un document asupra căruia nu mai poate plana nicio umbră de bănuială. Dimpotrivă. Firul oricărei istorii ar fi altul, desigur, dacă, bineînțeles, acele pagini ar fi chiar subiective. Și regret că ținându-mă de percepțiile moralei, cum că ce-i găsit nu e al tău, am lăsat acel caet pe bancă ; mi-am zis că „nu pot să-l iau“, vezi, de n'ar fi conștiința la om... Poate că fusese uitat, și cine știe dacă stăpânul lui nu lăcrăma după acele pagini. Era o muncă impunătoare pe care, de multe ori, istoria o ignorează.

Cât aș fi vrut, mai târziu, să ajungă la Aca-demia Română, dar... *habent sua fata libelli*. Iși au și cărțile destinul lor.

ȚĂRĂNIILE ȚĂRII MELE

Ne mai rămâne o singură clasă pozitivă, pe al cărui spate rămân cu toții, - țăranul român. Să vedem acum, cum ne silim din răspuțeri de a nimic și pe aceasta, cum am nimic pe celelalte, și împreună cu ea statul și națiunea.

Mihai Eminescu

Ni s'ar putea imputa că, excluzând simțul obiectivității, mai precis înlăturând măsura care să cântărească drept, deoparte nevoile coaleșitoare care formează durerosul întuneric al satelor, de alta toate înteresele de nuanță pur politicianistă, o obiecție ni s'ar putea aduce că nu facem decât o anumită literatură prin această „unilateralitate”. Inșă niciodată nu ne-a plăcut, sau mai bine zis nicicând n'am vrut să privim un obiect numai în față, ca să luăm un exemplu bunăoară.

Prin cunoaștere se înțelege deobicei un efort, o experiență ca să întregim înțelesul, și la baza acestui efort stă mai totdeauna

un interes, interesul de *a ști*, care nu se poate asemăna câtuși de puțin cu cele meschine, de rând. Și credem că satul românesc de oriunde, ar fi altfel dacă, prin cele ce am zis până aici, s'ar fi exercitat asupra lui experiența unei cunoașteri. Noi am discutat satul de pe poziții ideologice; când ne-am simțit copleșiți de sgura orașelor, de întunecimea uzi- nelor, am alergat spre el, să-i savurăm livezul, acel verde, acea lumină, acea viață, s'o căutăm uneori, fără însă s'o știm cum e definitiv. Ne-am entuziasmat de țăranul lui Grigorescu, deobicei un cioban, și-am zis că toți țăranii sunt la fel: cu cămașa veșnic albă, lumniați ca o zi de primăvară; când am văzut de același Grigorescu, femeia purtând pe umeri un urcior, în cămașa cusută cu altițe, numai decât ne-am bucurat și-am exultat că româncea noastră e o mamă vrednică, prea vrednică, dar și frumoasă. Penelul lui Grigorescu ne-a reținut lângă el, închizându-ne drumurile: căci despre sat, și despre țăranii satelor, ne formulasem orice gând.

O literatură întreagă susținută cu deosebire de două curente cu prestigiu redutabil, venea cu altă forță la entuziasmul nostru. Așa am avut țăran sămănătorist, tip Sadoveanu, altul tip Sandu-Aldea, altul tip Duiliu Zamfirescu, altul tip Ion Ciocârlan, și unul mai puțin tip Cezar Petrescu. Peste toți țăranii aceștia a domnit tipul creat de Nicolae Grigorescu.

Astfel s'a format o literatură care îndeplinea dublul scop: întâi, de a-i prezenta orășanului și „duduiței” o lume de basm, care, mâncând mă-măligă și cu ceapă în umbra carului, la seceriș, la prășit, stârnește dorința de a o cunoaște; al doilea, se urmărea îndeosebi în această literatură un sens din care țăranul să înțeleagă că și despre el se vorbește bine.

Ne-a preocupat fastul până și în literatură, cu culorile cele mai vii au creiat un țăran robust, puțin grijuliu, profund luminos, dispus să râdă, să se bucure de orice împrejurare. Continuă să mai existe minți care, în prezent și desigur peste multe decenii înainte, dintr'un angrenaj de prejudecăți care le fixează într'un tipar strîmt, nu văd în sat decât o entitate fără vreo valoare, și pe planul al cincilea. Dar dacă ne gândim că 81,2% din populația țării o formează numai țărani, implicit trebuie să admitem că țărani trăind la sate, aceste sate formează țara românească. Un autohtonism indiscutabil, o bogăție etnică pe care Nația și-o revendică în fața altor raționamente. Țărani, așadar satele dau conturul țării, îi fixează osatura prin caractere specifice. 81,2% rămâne ca un hotar: deoparte satul pe planul întâi, de cealaltă parte orașul pe planul al doilea.

Procentul de 19 cât îl dau comunele urbane (cu 3.520.919 locuitori) e evident să vorbească cum că țărănimea rămâne în cazul de față cel

mai mare rezervoriu. Vitalitatea nației, prin toate însușirile de care dispune, pe bună dreptate se datorește ei: adică țărănimii.

Scoasă țărănimea de pe planul pe care îl ocupă, prin forța lucrurilor înlături agricultura și nu e departe năruirea unui echilibru de viață pentru poporul nostru. Noi suntem o țară pădure de sonde; de, petrol avem destul, deși se mai găsesc case în care mai luminează opaițul secolelor apuse; cărbunele e din belșug și cu el săturăm uzinele și fabricele; sare, slavă Domnului; aramă, fier, la fel. Dar avem bogății mai multe și de mai mare valoare—cerealele—prin care participăm la conjuctura economică, ca o forță notorie. Cerealele sunt ale țărănimii, de aci realitatea ei. Nu-i nimic așa dar abstract. Are consecință în viață cotidiană și trăirea ei cunoaște și coborîri dar nu e streină de înălțări spre mai bine.

„*In mijlocul câmpului* ¹⁾ — scrie în articolul său d-l Dragoș Vrânceanu — *ca o turmă fără cioban bătută de vânt de toate părțile, smulsă de furtună de toate laturile, rezistând numai grație obscuriei și puternicului instinct al cadrului social pe care îl are, stă masa țărănească*“. Dacă fraza aceasta poate să cuprindă o stare, o poziție întunecată, și mai consistentă ne pare propozițiunea aruncată în amărăciune de

1) „Țăranii la porțile orașelor“, — în *Curentul*.

M. S. Regele Carol al II-lea: „Satele uitate de oameni“. Surprinzi în cuvintele acestea o realitate prea dureroasă, și dacă privești mai departe, vei înțelege acea uitare a oamnelor noastre. „Satele uitate”, iată ce a îngrijorat mai mult pe Rege în misiunea Lui. Și cred tot atât de îndreptățite cuvintele pe care Majestatea Sa le-a rostit în fața studenților, care plecau la sate, să le cerceteze pe echipe :

„Din punct de vedere edilitar, o constatare tristă: când treci de pe drumul mare și ajungi în sat, în cele mai multe locuri găsești că drumul e stricat. Praful de trei ori mai mult decât afară. Șanțurile pline de apă stagnată. Nici un podeț. Gardurile cad. Incât aici este o primă muncă de aspect exterior. Necurățenia este mare și mai nicăeri nu vedeți grădini, cu toate că fiecare sătean are un petec de pământ, câțiva metri pătrați, prin care ar putea să înflorească întreg aspectul locuinței sale“. Regele nostru a înțeles mai bine ce se petrece în „satele uitate de oameni”, de aceea în îndemnul către studenți El pune atâta amărăciune îndelaolaltă cu îngrijorarea. Căci pretutindeni satele sunt copleșite de lipsuri, iar din ele isvorăsc toate destrămările lui pe planuri diferite. Suntem din acest punct pe drumul de a vorbi, pe rând, despre mai multe elemente care alcătuiesc satul românesc.

Deocamdată ne oprim printre *țărani*.

Țăranii acestei țări !...

Vorbeam în altă parte a capitolului acestuia despre procentul țărănimii noastre: 81,2%. Este o cifră care se impune. O pronunți cu mândrie și te gândești numai decât la întreaga viață a satului. 81,2% sau țara.

Pe o suprafață de 294.967 km², 81,2% reprezintă pe cei 15.021.155 țărani din cele 15.201 sate. Cităm din lucrarea d-lui dr. Banu¹⁾, care este una din cele mai bine scrisă până azi la noi, un tablou destul de clar și concis :

Provinciile	Populația în cifre absolute			Procentul	
	Com. rurale	Com. urbane	Total	Com. rurale	Com. urbane
Vechiul Regat	7.069.761	2.004.420	9.074.187	77,9	22,1
Ardeal	4.691.377	951.694	5.643.965	83,1	16,9
Basarabia	2.595.973	355.502	2.951.475	87,9	12,1
Bucovina	644.044	209.303	873.347	76,0	24,0
Total	15021155	3.520.912	18.542.074	81,0	19,0

„Se vede cum predominanța cea mai puternică a populației rurale e în Basarabia, (87,9%), conchide d-l Banu pe marginea graficului; urmează Ardealul cu 83,1% element rural, apoi Vechiul Regat cu 77,9% și în fine Bucovina unde elementul rural nu reprezintă decât trei sferturi din populația totală a provinciei”.

Basarabia care este una din cele mai sărace

1) Dr. Banu : „Sănătatea poporului român“.

regiuni ale țării noastre, are sate cu 87,9% țărani. Acolo locuitorii sunt atât de mulți încât, din cauza grelelor nevoi, emigrează în cuprinsul celorlalte regiuni. Toamna anului acesta — 1935 ! — a alungat pe copiii basarabenilor până în satele Mehedințului, unde s’au găsit oameni înțelegători să le dea primele ajutoare. Este interesant în legătură cu populația țării să cunoaștem câteva momente de creștere. Dela 1900 populația rurală are o creștere regulată; timp de zece ani până după război, creșterea e de aproape 700.000 locuitori, și dela război încolo, 200.000 într’un deceniu. Inșă această creștere a populației dela 1930 încoa

	No. locuit. pe Km ²
Belgia	258.1
Olanda	219.3
Anglia	185.2
Italia	137.7
Germania	134.6
Cehoslovacia	102.1
Elveția	97.6
Ungaria	91.4
Danemarca	79.1
Austria	78.6
Franța	74.0
România	58.1
Bulgaria	53.5
Grecia	53.5
Spania	44.9
Suedia	13.6
Finlanda	9.3
Norvegia	8.6
Rusia	6.9

este de un sfert de milion numai într'un an. Ultimul recensământ¹⁾ a stabilit că noi avem 63 locuitori pe km². Ne folosim de alt tablou din mai sus numita lucrare, pentru comparație ; iată ce sunt alte țări față de România

Dintre toate țările, România ocupă locul al doisprezecelea și venim îndată după Franța. Vedeți, nu suntem prea deși mai cu seamă când suntem o țară bogată. 58,1 locuitori pe km. ²⁾ față de 258,1 cât are Belgia, nu este mult dacă ne gândim la suprafața ambelor țări.

Căsătoriile. Statistica dela 1910 precizează că proporția a fost de 9,22 căsătorii la mia de locuitori. Cam după zece ani această proporție nu mai este aceeași. ACUM e urcată la 12,20 la 1000 locuitori.

C A S A T O R I I I N M E D R U R A L				
Pe țară și provincii	Mediu pe an. 1909-13	Mediu pe an. 1922-26	1932	1933
România	54.850	133.534	145.823	124421
Moldova	16.174	18.854	19.710	16.100
Muntenia	24.561	27.760	33.006	27.467
Oltenia	11.716	12. 16	13.670	12.881
Dobrogea	2.407	5.140	6.775	6.074
Basarabia	—	18.409	25.522	21.292
Bucovina	—	6.352	7.032	6.110
Transilvania	—	44.234	40 098	35.017

In 1932, din anuarul statistic publicat in

1) *Anuarul statistic al României* publicat în 1934.

1934, aflăm că proporția s'a urcat în mediul rural la 19,6. Creșterea aceasta indică climatul unei largi înțelegeri.

Războiul național trecuse. Menajuri numeroase fuseseră destrămate, așa că în perioada de liniște a celor două decenii s'a resimțit acel vechi sentiment al conexiunii, al solidarității. Țăranii consideră căsătoria ca pe un act sfânt. Ea le da posibilitate să dureze un cămin, să-si facă un rost în viață, să trăiască altfel între oameni. Este o mândrie pe omul acela simplu să știe că are casa lui, pământul lui, o soție care să-l ajute, copiii lui. N'ai să-i găsești nici odată sătui de viață, sceptici, umbriți de gânduri grele. Căsătoria pentru țăran e un legământ ca buna înțelegere să nu se risipească decât între zidurile căminului. Luați seama oricărei goșpodării țărănești, și vedeți de când s'a înfiripat ea? a pornit odată cu căsătoria. Nunțile țărănești sunt adevărate petreceri: veselie, veselie, multă voie bună. Și în aceste prilejuri câte obiceiuri, câte lucruri de admirat... Țăranii, până și în actul căsătoriei, care unora le place așa de simplu, au cele mai frumoase lucruri de văzut. O nuntă țărănească, pentru cine se trudește s'o cunoască, e un basm. De când cu orașenismul ăsta, nunțile țărănești și-au pierdut din farmecul lor; nu mai sunt călăreți care mergeau odată înaintea căruțelor, azi mirii merg în mașini, în mănuși dela oraș;

și nici acele orații nu se mai țin. Civilizația a avut de lucru ! ...

Sunt și neînțelegeri — și chiar multe — printre țărani cari duc la divorțuri. Cauzele sunt multe. În 1901 au fost 1336 divorțuri, ceea ce ar reveni 2,2 la 10.000 locuitori; în 1910 au fost numai 4 divorțuri la 10.000 locuitori; iar în 1920 s'a atins 4,8 divorțuri la 10.000 locuitori. După cum Moldova stă în fruntea celorlalte provincii în ce privește căsătoriile, tot ea stă în fruntea divorțurilor. După ea vine Oltenia, apoi Transilvania.

Natalitatea. Vitalitatea unui popor redă, în orice moment, vigoarea rasei lui și indică progresul sau declinul însemnătății lui ¹⁾. Ceea ce este important e tocmai că existența unei nații este în funcție directă de natalitate. Dacă ea, natalitatea, este oprită cu scop, cum a fost cazul Franței până mai târziu, atunci nația va pierde cu siguranță. Și printr'o repetare a pierderilor, în procesul de descompunere în care intră fără îndoială că va pieri. Un popor trăește numai prin fiii lui, și cu cât ei vor fi mai mulți, dar, mai cu seamă, cu cât acești fii vor fi mai sănătoși, cu atât binele nu va fi strein aceluia popor.

Existența noastră ca nație se datorește în cea mai mare măsură natalității prodigioase. Pro-

1) Ing. C. Nicolau-Bârlad : Studiu despre sat în revista Rânduiala No. 4, 1936.

cesul acesta a crescut dela un deceniu la alt deceniu, ca să luăm intervale mai mari. În țara noastră, în 1901, așa cum vorbesc aceleași statistice, s'au născut 240.703 copii. A trebuit să se scurgă 10 ani, ca această proporție să se ridice la 34,7 la mia de locuitori, ceea ce tradus în cifre ar fi 539359 copii născuți. Aproape dublu. S'au născut în 1932, circa 666049 copii pe toată țara, adică 35 la mia de locuitori. Cei pe care îi preocupă problema vitalității la poporul nostru, cu mijloace ce le au la îndemână din recensăminte, statistice, au conchis că mediul rural dă cei mai mulți născuți.

Excedentul anual al populației românești în perioada 1928-32, provine: 94,24% din mediul rural, și 5,76% din mediul urban, ceea ce înseamnă că adevăratul rezervoriu al poporului nostru se află în însăși satul nostru românesc. Orașele rămân departe. Folosim spre exemplificare un tablou¹⁾, de unde putem deduce ce mare interes a fost pe omul de știință să prindă, cât mai exact, situația de fapt a natalității noastre:

Între țările Europei noi dețineam locul întâi cu 35 la mia de locuitori în 1930, ceea ce nu-i puțin și cu 33,3 la mia de locuitori în 1931. Se remarcă în interval de un an o neînsemnată scădere. După noi, în privința natalității, ur-

1) Ing. C. Nicolau-Bârlad: Studiul despre sat în Rânduiala Nr. 4, 1936.

No.	Regiunea	Creșterea populației la finele anului 1931									
		I N M E D I U L R U R A L								In mediul urban	
		născuți		morți		excedent m. rural				excedent m. urban	
		Cifre absolute	la mie loc ^o / ₁₀₀	cifre absolute	la mie loc ^o / ₁₀₀	% față de exed. total	Cifre absolute	la mie loc ^o / ₁₀₀	% față de exed. tot.	Cifre absolute	la mie loc ^o / ₁₀₀
1	Șesul Dunăr.	82.951	39	49.399	23	95	33.552	16	5	2.112	6,6
2	„ Siret Prut	62.721	45	33.388	24	92	29.332	21	8	2.525	6,5
3	„ Tisei	49.306	27	37.238	20	107	12.058	7	(-)7	(-) 835	-2,3
4	Dobrogea	24.193	41	16.326	27	89	8.872	14	51	1.070	5,6
5	Basarab Sud	36.787	41	21.307	24	93	15.480	17	7	1.202	6,5
6	Basarab Nord	61.385	38	36.757	23	100	24.628	15	0	42	0,2
7	Bucovina	21.624	35	12.602	20	91	9.022	15	9	855	4,8
8	Transiv. Nord	23.398	34	13.816	20	98	9.582	14	2	546	4,0
9	Platou trans.	63.535	31	38.890	19	85	24.645	12	15	1.630	4,3
10	Carpații Nid'dovei	27.983	45	14.217	23	92	13.766	22	8	1.146	6,1
11	Carpații Munteniei	74.402	48	40.438	21	95	33.964	17	5	2.000	7,4
	România	529.290	37	314.388	22	95	214.992	15	5	12.800	3,0

mează Japonia cu 32,4 la mia de locuitori în 1930, Bulgaria cu 30,6 la mia de locuitori, Portugalia cu 30,4 la mia de locuitori, apoi vin la rând: Spania, Italia, Canada, Olanda; în 1931, Germania avea 16,0 nașteri la mia de locuitori; Anglia 15,8 și Suedia 14,8 la mia de locuitori; Franța a scăzut enorm de îndată ce despre natalitatea ei nu se pomenește nimic.

În preocupările fiecărui stat, problema natalității ocupă primul punct. Și este și firesc, căci ce va face statul, care pomenindu-se odată fără de acei care să-l apere, se șterge singur în fața dușmanului ?!. De aceea statul român trebuie să considere natalitatea ca pe un comandament apropiat. Prolificitatea noastră trebuie să asigure destinul neamului nostru amenințat de atâtea ori numai într'o zi de dușmanii din jur. Pe deasupra acestor considerații, natalitatea trebuie salvată din ghiarele unui dușman mai temut, ce o pândește îndeaproape

Mortalitatea. Organizarea noastră administrativă, lipsa unei asistențe medicale, neînțelegerea unor comandamente care vin în contact direct cu viața țărănească, lipsa pronunțată a spitalelor, a medicilor, iată atâtea motive pe cari moartea nu le-a întâlnit obstacole, și în voe, ea și-a făcut de cap. Acolo unde am crezut că vom învinge prin numeroasele nașteri, ea a secerat fără cruzime. A știut unde să lovească,

pentru că știa că nu-i nimeni care s'o oprească. Dacă satele ar avea spitale destule, dacă spitalele ar avea doctori, dacă doctorii la rândul lor, ar dispune de doctorii și instrumente pentru orice intervenție chirurgicală, atunci ofensiva tuturor boalelor ar fi oprită undeva, și deci ofensiva morții, printre țărani, s'ar opri și ea. Spitalele, după statisticele ce le deținem, sunt puține. De obicei un spital are 15-20 sate. Deocamdată se impune să știm câți medici avem și câți locuitori revin pentru un medic. D-l dr. Banu ne dă cifrele cele mai exacte după care și cităm ¹⁾ :

In Oltenia	80 medici,	sau 1 medic	p. 17.643	locuit.
„ Muntenia	186 „ „ „	„ „ „	„ 17.101	„
„ Dobrogea	48 „ „ „	„ „ „	„ 14.990	„
„ Moldova	164 „ „ „	„ „ „	„ 12.407	„
„ Basarabia	161 „ „ „	„ „ „	„ 16.447	„
„ Bucovina	49 „ „ „	„ „ „	„ 14.218	„
„ Transilvania	25 „ „ „	„ „ „	„ 11.007	„
„ Banat	90 „ „ „	„ „ „	„ 9.025	„
„ Crișana-Mureș	103 „ „ „	„ „ „	„ 11.122	„

Autorul, dela care am împrumutat datele de mai sus, a ajuns să constate că: în Oltenia, un medic rural deservește 326 km.²; în Muntenia 307 km.²; în Dobrogea 518 km.² (suprafață considerabilă); în Moldove 253 km.²; în Basarabia 298 km.²; în Bucovina 232 km.²; în Transilvania 261 km.²; în Banat 256 km.²; în Cri-

1) Dr. G. Banu : Sănătatea poporului, pag. 297—298.

șana Maramureș 241 km. ². Dacă în privința spitalelor nu stăm bine cum ar trebui și pe deasupra, dacă numărul medicilor nu e suficient pentru populația satelor noastre, ne mai rămâne să vedem care e situația farmaciilor. Iată un tablou demonstrativ prin conținut:

REGIUNEA	No. farm.		Locuit. pt. 1 farm		Km ² pt. 1 farm. Urban Rural
	Urb.	Rural	Urban	Rural	
Vechiul Regat	427	199	4862	34 431	220
Bucovina	50	38	453	6.746	119
Transilvania	246	366	3885	12.698	167
Basarabia	66	104	5607	24.505	261
Total Rom.	789	107	4603	20.768	197

Iată și județele în care sunt cele mai puține farmacii și unde locuitorii cresc într'un număr uimitor :

(vezi tabloul pag. 90)

Se poate urmări după aceste date statistice, câtă lipsă duc satele de farmacii mai cu seamă în mediul rural. Am luat situațiile și din mediul urban pentru a avea mai clară o imagine prin comparație cu cel rural. Ne dăm perfect de bine seama acum cât de spornică e, și chiar entuziastă, în toate părțile satelor noastre moarte.

Grija ei a trecut întâi la copii. Ii mătură rece din făgașul vieții încă de când sunt în fașe. Și reamintim tot din datele publicate de d-l dr. Banu, că în 1905 au murit 156.932 persoane în

Vechiul Regat. După cincisprezece ani, în România întregită, proporția s'a ridicat la 26,7% locuitori (adică 414.620 morți). De atunci și până azi, din motive ușor de înțeles, adică din spaima pentru această necunoscută, s'a mai făcut ceva, ceva, și astfel *mortalitatea* a mai scăzut.

JUDEȚUL	No. farm.		Locuit. pt. 1 farm.		Km ² pt. 1 farm. (Urban Rur.)
	Urb.	Rural	Urban	Rural	
Teleorman	10	3	5.911	97.749	352
Dorohoi	9	2	7.473	84.949	259
Ialomița	7	2	4.885	134.147	778
Romanați	6	3	4.953	81.972	395
Mehedinți	9	4	3.090	69.896	509
Vâlcea	8	4	4.141	54.664	340
Gorj	3	4	4.314	49.518	654
Suceava	4	4	5.006	26.028	164
Storojineț	4	6	4.692	25.483	265
Someș	5	8	4.394	25.151	363
Târnava Mică	6	6	2.483	22.645	144
Bălți	6	13	5.111	37.025	277
Cahul	3	5	5.523	36.513	560
Lăpușna	27	6	4.509	51.365	127
Ismail	10	4	7.535	37.933	301

Totuși în 1930 s'au înregistrat nici mai mult nici mai puțin 346.615 morți pe țara întregă. În 1932, coeficientul s'a urcat dela 19,4 cât era înainte, la 21,7 pentru o mie de locuitori. D-l dr. G. Banu, din statisticele pe care le deține indică Vechiul Regat ca fiind, în ceea ce privește mortalitatea, în frunte. Așa dar cimitirele Vechiului Regat au 199.730 de cruci

proaspete din 1932; li urmează la rând Transilvania, Basarabia, Bucovina. După cât se vede cimitirile noastre au mai multe flamuri de doliu decât cele ale Japoniei cu 32 la mia de locuitori, ale Portugaliei cu 17,2, ale Bulgariei cu 15,8, ale Spaniei, etc. etc.

Și în această privință noi suntem cei dintâi. Ar trebui să ne întristeze mărirea din an în an a cimitirelor. Crucile în ele parcă sunt cuțite înfipite în pieptul celor morți de subt brazda de pământ. Moartea le-a curmat firul vieții pentru că au fost destule boale sociale, destule nevoi și lipsuri și multă, foarte multă ignoranță cu titlu oficial. Poate că unde țăranii nu sunt organizați în sindicate, ca lucrătorii bunăoară. Ar fi unul din miile de motive. Ni s'ar răspunde că în ajutor le-ar veni Casele asigurărilor sociale. Inșă să nu se uite că aceste case de asigurări — de ajutoare ! — și-ar face mai mult de cap acei oameni simpli, neștiutori, dar sinceri. Lor le-au trebuit sumedenie de experiențe care să-i coste și pielea, ca să priceapă în fine ce va să zică oficialitatea la noi, precum și rostul ei pentru cea mai vastă realitate.

Tuberculoza nu s'a îndurat să nu le roadă plămânul; i-a ofilit și când îngălbenea frunza toamna, sau în primăvara cu lumina dulce, se îndreaptă spre cimitire. Satele au avut în 1927, 41.378 bolnavi de tuberculoză; în 1928 erau

48.109, iar în 1929 erau 54.102. Cam între 3,07 și 3,87 la mia de locuitori. Aceiași misiune o are și sifilisul așa de intens mai cu seamă în Moldova și Basarabia. Și în privința acestei boli contagioase, destul de gravă, s'a constatat că sunt 1097 sifilitici la 100.000 locuitori. În deosebi tinerețea este cariată de acest microb și oridecâteori s'a găsit glasul care să strige primejdia — dela tribuna presei — oficialitatea a auzit și totuși nu știu de ce a tăcut. Tăcerea asta, însă, prin durerea ei de persuasiune, a ofilit multe vieți ca mai târziu să le culce peste umbra lor în mormânt. Cancerul, bronșite cronice, meningită, scarlatină, pneumonie, tot atâtea seceri dureroase prin satele românești. Și aci trebuie să ne mai reamintim în ce măsură importantă contribuie și insuficiența hranei.

Țăranul la muncă¹⁾, nu atât din lipsă, cât din neștiință și rea obișnuință are o hrană și rea și neîndestulătoare: mămăligă, ceapă, oțet, puțin pește sărat (uneori stricat), un boț de brânză (și asta foarte rar! n. n.), castraveți și ardei... rareori o fiertură de fasole acrită cu prune. Lipsește cu desăvârșire pâinea, oul, carnea, laptele, absolut necesar refacerii și reparării țesuturilor tocite de muncă. Nici cel puțin cartoful nu intră în hrana obișnuită a țăranului. Apa pe care o bea, e caldă și clocită, ținută

¹⁾ Programul de lucru al echipelor Studențești ; pag. 22.

într'o doniță lăsată în bătaia soarelui, ori adusă dintr'un știubei, unde se adapă la un loc vitele și oamenii, fiarele și broaștele. Acolo în câmp femei în a noua lună muncesc în rând și din greu cu bărbații. Uneori durerile facerii le apucă pe ogoare. Lehuze gălbejite, abia ridicate de câteva zile din pat, se clatină anemice cu coasele în mâini. și nu știu unde să se împartă mai întâi: între pologul amenințat de ploaie, între copilul care plânge după sân la umbra unei clăi, năpădit de furnici și căruia îi dă să sugă țâță înfierbântată; sau între nevoile de acasă, unde o așteaptă alt cârd de copii, de purcei, de orătenii care toate țipă de foame și trebuiesc potolite și alinate”.

Țăranii noștri la ei acasă așa sunt și nu altfel: „săraci lipiți pământului”, muncitori peste măsură, lipsiți de hrană, îmbucând mă-măligă cu ceapă, supuși tuturor bolilor, fără îngrijirea medicilor, fără atenția statului, ei talpa acestei nații, ei eroii de totdeauna ai nației...

Și G. Peytavi de Faugères îi îmbracă în lumina din ochi, îi admiră în trecerea lui pe aici, ca mai târziu, în amintirea lor, a țăranilor țării mele, să scrie: ...les paysans, armature résistente et solide de la Roumanie.

ȘCOALA ABECEDARULUI

Noi n'avem încă abecedare,
întocmite după preceptele pe-
dagogice pentru fiecare regi-
une a țării.

C. Rădulescu-Motru

Poate că prin școală și dela școală plecând, începe aspra noastră tragedie ; căci dacă acestei misionare i se recunoaște o parte de contribuție la viața noastră socială, tot atât de adevărat e că așa cum a slujit, mai precîs cine i-a dat ajutor la această slujbă de misionarism, școala, în loc să fie un templu de lumină, pe unele locuri și câte odată a însemnat cel mai dureros declin în viața rurală. Am cerut ca ea să fie *numai* o școală vie, cu altoire adâncă pe trupul vieții, — și nu ne-a dat decât un suflu firav, prea slăbit ca să mai ajungă în sufletul nostru. Poate că ar fi fost într'adevăr o școală vie dacă, în două decenii cât am parcurs dela război încoa, politicianismul românesc nu i-ar fi pregătit o soartă tot atât de întunecată ca și altor domenii.

Satul de oriunde ar fi fost el, fie basarabene, fie ardelean, fie muntean sau dobrogean, fie oltean sau bucovinean, bănăţean sau maramureşean, dela Dunăre sau din Secuimea maghirizată a Ciucului, 'având în mijlocul lui o şcoală vie, condusă bineînţeles numai de oameni vii,— acest sat ar fi simţit din mădularele lui renaşterea bruscă subt cer. Şi desigur acest cer s'ar fi mândrit cu un suflet nou şi viu, cu o forţă subt el, cu ochii avizi în stare să-i sugă toată puritatea. Nu s'a pretins şcoalei româneşti nefirescul, necum realizări cari ar privi Divinitatea; nu! Cu mijloacele de care dispune, atât cât dispune, şi pe de-asupra cu timpul ce-i stă la îndemână, atât cât îi stă la îndemână, ea, şcoala, ar fi trebuit să ne dea întâi cetăţeni ai Patriei şi apoi fanatici ai ogorului. Pentrucă ceea ce era starea şcoalei înainte de război, cum o găsim fidel expusă de d. C. Rădulescu-Motru în *Cultura română şi politicianismul*, la fel este şi astăzi. Ingrijorarea filozofului român era formulată încă de-acum treizeci de ani. Numai un supravieţuitor al acelor vremuri, printr'o comparaţie de rezultate şi moravuri, poate să nu exagereze nimic în lămurirea adevărului.

„Dela război încoace, se practică în cultura românească aceiaş demagogie care triumfă şi în celelalte ordine de activitate civilă. Demagogie care justifică primatul şcolii primare şi

*explică totala desinteresare față de institutele superioare de cultură. Interesul exagerat pe care politica îl arată „școlii primare” este de cele mai multe ori alimentat de motive pur electorale*¹⁾. D. Mircea Eliade nu se opune misiunii pe care o poartă școala primară. Hărărit că nu. Se dovedește, însă, împotriva acelu politicianism care a găsit de cuviință să exploateze și această școală din mijlocul satelor.

Nu i se contestă școlii atât aportul adus pe o scară cât de mică, cât mai cu seamă acea dârzenie a misiunii ei, lipsa acelu entuziasm care, purtat din an în an mai departe, sub aceeași tensiune, a aceeași flacări, ne-ar fi dat mult așteptării cetățeni vii, stăpâniți în toate activitățile lor de cea mai vie conștiință. „Că în loc de a organiza și potența forțele creatoare ale satului, — continuă să scrie d. Eliade — școala primară a fost de cele mai multe ori puntea de trecere către semidoctism și politicianism. Că deci a critica „politica de culturalizare” a statului nu înseamnă a ne îndoi de necesitatea și eficacitatea acestei culturi, ci dovedește îngrijorarea față de creșterea prodigioasă a semidoctilor”.

Acesta să fi fost pentru oricare guvern, cel dintâi punct înscris în programele de guver-

1) Mircea Eliade: „Destinele culturii românești în Da și Nu pe Martie 1936.

nare, — și atunci neîndoios că altfel ne-am fi croit un destin și în cultură și în civilizație. Păcatele care sunt, să se știe că pleacă de lângă abecedar. Numai de-acolo. Dar ca să ne dăm mai bine seama cât spațiu cuprinde abecedarul când e deschis, și apoi câți ochi îl cuprind cu dragostea pentru lumină, să ne oprim la cifrele statistice pe care *Institutul de statistică* ni le dă în anuarul său. Iată, pentru anul școlar 1932-1933, în mediul rural, au fost 13.780 școli primare cu 1.906.798 elevi înscriși în toate clasele. Vechiul Regat avea 7154 școli primare cu 973.645,. După el vine Transilvania, Basarabia și Bucovina. Dintre cei înscriși, 1277867 au urmat cursurile regulate. Promovați au fost 1.026.986; repetenții, la finele anului școlar 1932-1933 se ridicau la 677.596; retrași, eliminați, și morți în același an școlar au fost 202.216.

Sunt cifre zdrobitoare care îți dau măsura reală a analfabetismului românesc la sate. Te întrebi, când cobori ochii peste această realitate prea dureroasă, ce face statul nostru pentru abecedar ?

Te întrebi și în mod firesc ai dreptul să desperi.

Mâine nu vom fi mai bine, este știut. Viața pe care o duc școlile primare în ținuturile alipite întâmpină și azi greutatea. Abecedarul în multe părți, cu mare greutate a fost asimilat.

Și nu dintr'o neputință, ci mai cu seamă dintr'o împotrivire dușmană. Așa se explică prin ce greutăți trece; gândiți-vă nu mai departe ce luptă duce școala primară în ținuturile secuizate, acolo unde Ungurii și Secuții nu se despart de neoașa lor, disprețuind limba românească oficială¹⁾. La nevoile școlii se adaugă zilnic împotrivirile minorităților cărora, de altfel, le-am dat destulă atenție. Le-am dat prea multă, față de atenția pe care o acordă școlii românești, Bulgarilor, Sârbilor și ceilalți vecini. Cine nu știe ce tragedie nu înăsprește viața școlii noastre pe-acolo? Fiecare dintre noi cunoaște ceva, dar este greu să ne hotărîm cel puțin pe urmele acestei cunoașteri, pentru o ofensivă demnă de noi. Imi revin sub peniță gândurile lui Țichindeal, gură de aur, cum îl eternizase Eminescu în *Epigonii*, pe care le transcriu aici: „De voești să știi în sat unde e școala? nu întreba pe nimeni, ci du-te, apoi vei afla o casă

1) Cine vrea să înțeleagă mai bine experiența școlii primare din Secuime, poate să răsfoiască *Gazeta Ciucului* care apare la Gheorgheni. Foiaia aceasta redă fidel viața din secuime cu toate înfrângerile Românilor, nu odată vei găsi în paginile ei revolta unor oameni cu suflet ca Teodor Anastasiu, T. Chindea, Paul Nedeleanu, Ciulineț, Grigore Timoftescu și George Ciulpan, împotriva politicianismului care s'a interesat prea puțin de satele și școlile din Secuime. *Gazeta Ciucului* e termometrul pentru dureroasele adevăruri din Secuime...

nu departe de biserică, desgrădită, descoperită, cu ferestrele sparte și cu hârtie lipite ; să știi că aceia e școala". Epigonul acesta, Țichindeal „gură de aur“, care trăise înainte de 1818 ca învățător și preot la Becicherecul Mic, subliniase desăvârșit stilul simplu al școalei românești de pretutindeni.

În general asupra școalei noastre, principiile sănătoase altoite de Spiru Haret au avut efecte considerabile. Acest cărturar care i-a înțeles nevoile după ce, printr'o experiență, le-a cunoscut (și în acest sens a rămas mărturie pentru viitor, raportul ce-l prezentase Regelui Carol I în 1907) în conformitate cu mișcarea pedagogică a secolului al XX-lea, urmărește și chiar fixează câteva principii directorii pe care le-a și aplicat.

Spiru Haret urmărea : — Școala democratică susținută și de Comenius (1592-1671), adică prin ea cultura trebuie să slujească tuturor, indiferent clasa căreia aparține, — și aceasta pentru un mers mai bun al societății. Era școala întregului, a poporului, a libertății largi. Principiul ei e ușor de înțeles dacă ne gândim cât de mult s'au înmulțit școalele primare în Vechiul Regat bunăoară. De unde în 1919-1920 erau 681.272 elevi înscriși¹ în mediul rural, la 1932-1933 cifra aceasta sporește până la 973.645 elevi în-

scriși. Creșterea aceasta ne indică libertatea sub care a prins viață principiul școlii democratice.

— *Curentul umanist* paralel cu alt curent, realist, avea să sintetizeze programul de învățământ.

— *Școala activă* cu principiile sănătoase ca: activismul, intuiția, învățământul.

— *Cunoașterea și respectarea individualității copilului*¹⁾. „E lesne de înțeles, spune marele pedagog²⁾ că pentru popoarele mici, cărora nu le e permis a neglija nimic din ce le poate asigura existența neatârnată, ar fi o dovadă de orbire neauzită dacă nu ar înțelege datoria ce o au de a face din școală pavăza naționalității lor”.

După formularea primelor principii, marele Spiru Haret mai spunea că școala, fie la oraș, fie la sate, avea să :

— formeze buni cetățeni ;

-- procure tuturor acele cunoștințe de care omul nu trebuie lipsit în viață ; și să

— formeze contingente necesare tuturor carierelor în viața statului³⁾.

Subt acest unghiu de vedere, care n'a fost nici de cum pe o falsă poziție, școala primară, mai târziu, sub Spiru Haret avea să trăiască

1) M. I. Nicolescu : **Spiru Haret**, pedagog național.

2) Spiru Haret : **Școala naționalistă** Buc. 1907.

3) Școala naționalistă. Buc. 1907.

adevăratele zile de începuturi și creștere. Peste ferestrele ei și prin clase aveau să coboare un timp negurile războiului. Acolo unde copiii pipăiseră literele abecedarului, ca pe niște oițe scumpe, în zile de vitregie, clasele slujeau de grajduri pentru caii dușmanilor, sau erau loc de adăpost pentru răniți. Dar în anii de mai târziu, triști și ei de altfel prin lipsuri, cari făceau mai întunecate fețele copiilor de țărani, școala satelor noastre făcea pași de viață în răspăr. Lipseau băncile. Lipseau acele clase încăpătoare. Cele câte mai erau, nu era văruiute însă. Pe deasupra lipsea focul care să desmorțească mânuțele degerate pe baiera săcuiului doldora de abecedar și tăblită. Dascălii apăreau și continuau să vină în fața vlăstarilor, cu paltonul pe umeri, sumețindu-se de frig. Când sosea ora de intuiție, nu se găseau tablouri la îndemână, ca să-i facă pe copilași să priceapă mai bine. La îndemână nu sunt nici astăzi. Alte necazuri, alte nevoi. Așa că, în urmă, filele cărții se întorceau după un popas de câteva zile de ezitare, ceea ce corespundea unor vremuri aspre, prea îndărătnice cu omul.

Și-apoi lecțiile practice !... În privința lor același Spiru Haret mai spunea : „Școala primară ca să răspundă chemării ei, trebuie să fie o pregătire pentru viața țărănească sub toate manifestările ei și cea mai neînsemnată din-

tre toate este și activitatea agricolă ¹⁾. Iată acum și măsurile acestui pedagog traduse în fapte fără întârziere :

— înființarea unei categorii de învățători agricoli ambulanti ce făceau un anumit stagiu în diferite școli de agricultură ;

— înființarea și organizarea grădinelor școlare. (Aci trebuie să adăogăm ceva: grădinele acestea s'au înființat. Aproape fiecare școală primară are un lot de pământ pe care să facă practică elevii. Dar despre munca aceasta, nici gând. Aș vrea să fiu contrazis cu un adevăr dacă există pe undeva !...);

— propagarea culturilor viermilor de mătase și a albinelor în școale ;

— înzestrarea școalelor cu teren pentru grădini școlare (s'a făcut) ;

— procurarea de semințe și arbori fructiferi pentru a se creia mici pepiniere;

— s'a fixat, în fine, o zi pentru serbarea sădirii pomilor.

În zilele noastre, care nu sunt zile din alt veac îndepărtat, asemenea grădini mai există cu asemenea pogoane pentru practică.

Ei, copiii, ar găsi unde să învețe cât de cât, să dea cu sapa, să plivească grâul de neghină, să prășească sau să secere. Râvna lor trebuie să vină fără îndoială din râvna unuia

1) Spiru Haret : Raport Regelui Carol I, pag. 97.

mai mare. Ori cum învățătorii noștri mai fac și politică (și dacă nu mă'nșel Spiru Haret le interzisese această falsă disciplină, precizându-le definitiv un rost în viața școlii) este firesc ca preocupările cele mai de seamă să slăbească; deci este firesc ca acești copii, fără îndrumători, să rămână o plantă neplivită, destinată de împrejurări să crească în voia soartei. Învățătorul vremurilor noastre a devenit tribun, deși misiunea lui pornește din alt comandament și de pe alt drum.

Romancierul Cezar Petrescu în romanul *Apostol* a vrut și a reușit să prindă în linii sigure, adânci, indelebile, un apostol care lipsește școlii noastre, dar care pe timpuri, când el a fost, a înălțat-o spre puritatea cerului. Prefacerile sociale multe, aspre, după cât se vede, i-au micșorat feștila arzătoare din suflet, i-a împușinat avântul, l-a simplificat până la anulare. Este un fenomen aproape general. Și-apoi viața atât de dură, ambiția neîngenunchiată *de a fi o țară care să trăiască*, lupta noastră dârză de a fi alături și chiar mai presus de alții în toate circumstanțele. toate cerându-ne eforturi, desigur că ne cer *oameni vii* înainte de toate. Oameni echilibrați lăuntric de o conștiință vie. Atunci cine să-i formeze dacă nu școala? Cine să-i ilumineze dacă nu cartea?

Oamenii vii sunt entități cari așteaptă, în

misiunea cu care sunt însărcinați, sacrificii pe cari măcar nici nu ni le putem închipui. În structuralitatea lor complexă, variată, au existențe pe planuri felurite, personalitatea care este sumum-ul însușirilor, câștigurilor, asimilărilor dintr'o cultură sau mai multe adaptate la mediul nostru, ni-i prezenta oricând oameni cu adevărat vii. Și e foarte firesc ca, numai prin astfel de oameni să ne socotim printre țările cu cei mai puțini analfabeți. Trebuie să se înțeleagă odată pentru totdeauna că, dacă pașii noștri nu au spor, e pentru că suntem lipsiți de asemeni oameni, iar locul lor l-au luat fataliștii, superstițioși, negativiștii.

Nu observați cum de pe băncile școlii rurale, copiii care cresc sub cerul larg în loc să pășească întăriți sub azurul lui, ei sunt tot așa de chinuiți ca și oamenii bătrâni? Incontinuu se observă la ei o sete vădită pentru întrebări care îngrijodează, și te rețin. Climatul unei psihologii aparte. A început să crească peste sufletul lor simplu și delicat cum sunt firele de iarbă, de-abia crescut din câmpul luminos al abecedarului, bălăriile tuturor neli-niștilor, vântul negurilor care îl copleșesc. Și atunci să nu mai mire pe nimeni că în căutarea noastră zilnică nu întâlnim oameni vii. În plus e tot așa de natural ca satele noastre să formeze un nucleu slab — țara — pentru că oamenii lor sunt extrem de fataliști.

Chinuirea lor dură vine din filonul superstiției. Și ea, superstiția, n'a încolțit în sufletul nostru până ce n'a adus-o pleava streinilor din Orient, pripășiți să ne stoarcă de orice avut, dar și să ne slăbească dureros în ființa noastră.

Cred că generația soră cu penița mea, fiind populată de astfel de oameni, prin circumstanțe era în drept să se chinue, să cunoască mai multe înfrângeri decât victorii, fiindcă majoritatea ei fiind dela sate, oamenii cari i-au arătat drumul, n'au știut cum s'o ferească mai bine de fatalism și de superstiție.

Școala satelor mai cu seamă dacă ar avea oameni vii, ar da alte generații mai puțin fataliste, mai puțin chinuite și fără șanse de înfrângere, dar mai mult muncitoare și entuziaste.

Școala legionară deschide ev nou în lupta ei pentru o mai mare spiritualitate a acestei țări, dela abecedarul din mâini vlăstare și până la tomul istoriei, unde se însumează semnele eternității. „Din această școală legionară, cum scrie „Căpitanul” Corneliu Zelea Codreanu în cartea sa epocală „Pentru legionari”, va trebui să iasă un nou om, un om cu calități de erou, un uriaș în mijlocul istoriei noastre care să lupte și să biruiască împotriva tuturor dușmanilor Patriei, lupta sa și biruința sa trebuind să se prelungească și dincolo, asupra inamicilor nevăzuți, asupra puterilor răului. Tot

ce-și poate imagina mintea noastră mai frumos ca suflet, tot ce poate rodi rasa noastră mai mândru, mai înalt, mai drept, mai puternic mai înțelept, mai curat, mai muncitor și mai viteaz, iată ce trebuie să ne dea școala legionară. Un om în care să fie dezvoltate, până la maximum, toate posibilitățile de mărire omenească ce se află sădite de Dumnezeu în sângele neamului nostru. Acest erou eșit din școala legionară *va ști* să facă și programe, *va sta* să rezolve și problema jidănească, *va ști* să dea și o bună organizare statului, *va ști* să convingă și pe ceilalți Români; iar dacă nu, *va ști să învingă* căci pentru aceasta este erou" (pag. 307).

Și repetând gândurile acestea care trebuie puse pe frontispiciul oricărei școli și trebuie înscrise pe coperta oricărei cărți, ca motto, îmi vine să mă gândesc la moartea supersitiției, a acelu om slab care a creiat superstiția plăcându-i să stea în umbra ei. Poate a fost o încercare până la un adevăr mai mare și într'un secol nou.

Omul nou se reabilitează prin experiența greșelilor — foarte multe — ale altora, din trecut.

SAT ȘI ORTODOXISM

Va fi misiunea statului de mâine să înțeleagă valoarea ortodoxiei în opera de regenerare a românismului, după cum va fi sarcina bisericii ortodoxe de mâine să se înțeleagă pe sine și să înțeleagă ce mult poate ajuta și înălța într'o clipă hotărâtoare a istoriei sale poporul românesc.

Mihail Manoilescu

Destinul satului, sau prin el direct, destinul țăranului nostru, a trebuit să treacă firul existenței prin căldura credinței, prin inima largă a numelui lui Iisus, și toate i-au dat întâlnire printr'o înțelegere care pleca dinlăuntru în afară, în cuprinsul răcoritor al bisericii. Satul fără biserică nu se poate concepe, după cum vremurile mai moderne cu lanțul de nevoi, nu-l lasă să trăiască chiar fără școală. Problema bisericii în cadrul satului se rezolvă prin însuși prezența țăranului în cadrul naturii. În ceea ce ne privește ca țară de agricultori, așa dar ca popor cu număr covârșitor de țărani, biserica din vremea începutului ro-

mânesc și până în aceste zile, a fost casă de odihnă pentru suflet, și câteodată de simțit refugiu.

Structuralitatea interioară la țăranii noștri, la acești oameni simpli în al căror suflet citești ușor ca 'ntr'un abecedar, nu prezintă complexități în toată trăirea lor cotidiană; când îi cercetezi prin prizma credinței și când această credință o proiectezi pe ființa bisericii creștine, ei îți apar atât de simplificați în creștinismul pe care îl sorb cu toată ființa lor.

Țăranul nostru are intuiția Dumnezeirii întâi din cuprinsul naturii. Pe el nu-l privește nicio teorie asupra ideii de Dumnezeu, la fel s'arată neînțelegător când este vorba de expuneri asupra culturilor streine. Unul singur îi fixează pe el în cosmos, și pe acesta niciodată nu l-a cercetat despiciându-i firul: creștinismul; natura l-a asimilat perfect până acolo încât, înălăturând toate celelalte influențe, i-a fixat picioarele răupuse în soclul durabil al credinței creștine. Oricine pare din ființa lui, orice fibră în contact cu universul, respiră dumnezeire care își găsește ecou destul de adânc în ființa țăranului nostru. Cine își închipue că acest om ar putea să nu I se mai roage în biserică, să se gândească dacă poate mai întâi să-l desprindă de pământ, de subt petecul plin de atâta albăstrime a cerului. Incercarea lui înaintea de toate ar fi egală cu neînțelegerea pentru acest om *care se simte rău* (vă rog să ve-

rificați aceasta), dincolo de pragul casei lui, deci dincolo de țarina din părinți și, pe deasupra, îndrăsneala asta ar fi o totală greșeală. Participarea țăranului în cuprinsul însoțit al naturii, trăirea care îi e dictată de împrejurări, contribuie să-l facă mai vânjos în viață, îi crează, totuși, fără ca el să observe, un optimism luminos, ceea ce mai târziu va fi pentru el pașii cu care să învingă mai mult bătrânețea. Așa dar, prin faptul că el înțelege să primească sufletul cosmosului, chiar fără să-l cerceteze, însă pe deplin satisfăcut că observă o înviorare a lui în acest cadru, țăranul trăiește credința într-o libertate binecuvântată de natură.

Bătrânețea mai târziu îl va coborî în singurătate, în sufletul lui credința va începe să lucreze mai intens și apropierea de Dumnezeu, de-aci spre moarte, se face pe calea interioară. Observați în bisericile satelor noastre cum acești oameni ascultă cu multă evlavie Evangheliile, cum răsfoiesc paginile lor pe care le-a îngălbenit vremea, cum uneori lupta interioară pentru credință se vede din muțenia destul de accentuată pe fețele lor. Problema morții la ei îi apropie cât mai mult de ideea lui Dumnezeu. „Cealaltă lume”, cu acea însingurare, cu acel necunoscut de care acești oameni simpli se tem foarte mult, le crează nevoia de a se alătura de *cineva*. Și acest *cineva* care să-i apere, în concepția lor nu este decât Dumnezeu. Biserica, atât cât sunt în viață, îi călăuzește până

la acel prag peste care de multe ori trec cu multă seninătate. Iată de ce mireasma credinței, așa dar vădita prezență a bisericii, își are o normă în viața satului nostru, sau mai bine zis în lumea interioară a țăranilor.

D-l Lucian Blaga, într'un studiu apărut în *Gândirea*, care trata despre *Catholicism, protestantism și ortodoxie*, găsește explicarea credinței la țărani printr'o entitate *organică: pământul*. El, țăranul, își sporește credința cu siguranța bucății de pământ pe care o *simte* sub picioare. Filozoful român găsește un exemplu plin de semnificații în Dostoewski, în persoana lui Alioșa. Scena trăită intens prin participarea lui Alioșa: Și Alioșa, destrămat în lacrimi de bucurie, iese din cameră în noapte. Deasupra el vede cerul înstelat și calea lactee, și în clipa aceasta fără să știe de ce, cade ca secerat și sărută pământul plângând. În acest moment de extaz pământul devine pentru Alioșa un echivalent al cerului. Realitatea morții se preface pentru Alioșa într'o viziune a vieții, această veșnică nuntă dela Cana. Alioșa sărută plângând de bucurie *pământul* ca mare păstrător al vieții. Organicul cu toate categoriile sale cu toate, aspectele și variatele sale, e încoronat de diadema Căii lactee. Pământul însăși devine cer. În acest splendid poem se răsfrânge desigur un aspect esențial al trăirii ortodoxe".

Citatul după d-l Lucian Blaga are elemen-

tele unei convingeri; cititorul poate să verifice fenomenul credinței în legătură cu pământul. Fără îndoială că această credință, care era profundă la Ruși, în urma revoluției roșii, ea a trebuit să scadă în măsura în care pământul n'a mai fost proprietatea țăranului. Forma nouă politică instaurată de Lenin și Stalin, a mers cu reformarea radicală a *întregului rus*.

Pentru satul românesc, fenomenul dela Maglavit, aceea minune care a uimit, a fost mai mult decât înbucurător. Oricare fapt politic, oricare eveniment în care ia parte efectivă supralicitarea demagogică, nu poate să aducă vreodată o înviore a sufletelor ca acest caz dumnezeesc unde natura este prezentă.

Am privit oameni cu traista în spate, pe jos, venind din Sighetul Marmației, ca să vadă pe omul *minunei*; și din convorbirea cu ei, unde nu urmăream nici un interes decât acela de a afla adevărul, purul adevăr, am înțeles că arderea din ei le iuțea piciorul însângerat de drum lung pentru a-și adânci credința în ei mai mult, spre a fi așa mai aproape de Dumnezeu. Toată acea oboseală o învingea bucuria interioară că, în fine, găsesc prin ce să *creadă*. Și nu-i creștin din satul nostru care să nu recunoască o îndreptare cât de cât, în urma minunii de la Maglavit, printre țăranii noștri. Biserica ce ne veghiază satele a avut o misiune care nu începe de ieri, de alaltăeri. Milenii în urmă o au mărturie.

Este tot pe atât de interesant să știm și ceva despre statistica bisericilor cari aparțin mediul rural. *Astfel, Anuarul statistic al României*, din care am mai citat, ne spune clar că în comunele rurale din Vechiul Regat, sunt 3806 biserici și 2278 filiale. În Basarabia, numărul bisericilor este foarte redus: 981; Transilvania numără aproape 2471 biserici și 169 filiale. Trebuie să ne gândim că în Transilvania, decând cu unirea cu Biserica dela Roma, eveniment însemnat în viața creștinismului nostru și petrecut la 1700, bisericile catolice înmulțindu-se, a fost rezultatul unei politici dusă de papalitate. În prezent catolicismul are un teren întins chiar în inima ortodoxismului creștin, ceea ce ne face să înțelegem că o politică românească în acest sens, nu avem. Suntem cucerți lent pe drumuri ocolite. Și aceeași situație o găsim și în Bucovina : satele au 298 parohii. O statistică ce nu ne poate bucura fiindcă cifrele sunt mici, sunt prea strânse. Preoții au atâtea necazuri încât găsesc de cuviință să le mărturisească prin congrese. Felul lor de a proceda, precum și minora atenție pe care le-o acordă statul, înseamnă scăderi în viața noastră monahală. Și faptul că se ivesc și unele „credințe” ca acele ale „stiliștilor” sau bapțiștilor mai cu seamă prin satele Basarabiei, ne face să credem că preoții își fac pe-acolo mai puțin datoria. Nu generalizăm starea aceasta izolată dealtfel, însă nu credem să indispunem

înaltele fețe bisericești că haina politiciii a luat de multe ori loc anteriorului și patrahirului. Faptul ăsta care unora poate să le fie neînsemnat, s'a văzut cât gol a lăsat credințelor vrăjmașe în unele împrejurări.

Este neuitată rebeliunea „stiliștilor” într'unul din satele județului Neamț. Atunci jandarmii au trebuit să intervină cu „forța” ca să restabilească liniștea turburată de un mitropolit ca Glicherie, faimosul agitator.

Desprindem din ziare nota care relatează, în termeni fideli, din sursa locului, faptul în sine:

CIOCNIRI INTRE ARMATA ȘI STILIȘTI LA P. NEAMȚ

*S'a încercat luarea cu asalt a prefecturii și a
penitenciarului.*

*Sunt morți și răniți. Un comunicat al ministrului
de interne.*

P.-Neamț, 15 Septembrie crt. — În orașul nostru s'au produs grave incidente între stiliști și armată, soldate cu mai mulți morți și răniți.

Peste două mii de săteni din județul Baia instigați de propagandiștii stiliști s'au adunat la Piatra pentru a elibera pe călugării caterisiți Pancu și Andreescu deținuți în închisoarea din localitate.

În timp ce reprezentanții autorităților întâmpinaseră pe stiliști și parlamentau cu ei, unul

din aceștia, anume Ion Moșneagă, cunoscut agitator, a instigat mulțimea care a început să tragă focuri de armă și să arunce cu pietre. Cordonul de jandarmi a fost rupt. Mai mulți gardieni au fost răniți.

O coloană de săteni a atacat apoi prefectura unde se aflau cordoane de jandarmi și din regimentul 15 infanterie. Și aci s'au tras numeroase focuri de armă și s'a făcut uz de cuțite, ciomege și baionete. Un reangajat din reg. de infanterie și alți 10 gardieni au fost grav răniți. Au fost răniți mai ușor numeroși jandarmi și soldați din regimentul 15 infanterie.

Stiliștii trebuind să se retragă s'au îndreptat spre arestul preventiv pe care l-au împresurat cu intenția să elibereze pe călugării arestați. La arestul preventiv unde se găseau masate trupe numeroase și gardienii închisorii, lupta a fost sângeroasă. Au fost răniți aci numeroși stiliști și au fost omorâți trei.

Rebeliunea a putut fi înăbușită în cele din urmă.

Au fost operate peste 100 de arestări. Intre cei arestați se află și faimosul agitator stilist Glicherie, care a fost găsit în mijlocul mulțimii îmbrăcat în haine femeiești. Sătenii care au luat parte la incidente s'au retras apoi spre comunele lor. Ordinea a putut fi restabilită.

Dela această notă căreia i-am păstrat peste tot ortografia (să ne iertați!) și până la epilogul celei „ordine restabilită“, faptele au suferit

complicațiuni : stilistul Glicherie a fost adus, legat, în București, la ministerul de interne pentru a ne disculpa. S'a scuzat, acuzându-se bineînțeles, iar urmarea pedepsii acelei vino-vății, e că a fost dus la o mănăstire, în... arest.

Problema bisericii în satele noastre, statul cere să fie lămurită întâi de preoțime ; dar statul român *trebuie* să înțeleagă o stare de fapt adică să cuprindă această preoțime mai larg ca până în prezent. Prin satele Basarabiei e nevoie să se facă un apostolat viu, mai cu seamă că dincolo de Nistru începe țara oamenilor fără Dumnezeu și biserici. Exemplul trebuie urmat și în Bucovina ; în Bucovina ca și în Maramureș ; în Maramureș ca și în satele Moșilor, ca și în satele românilor din secuime. Sunt oameni cari vorbesc destul de limpede despre unele dureri pe cari nu știu de ce nu le oprim sub frunte. Ar trebui să le adâncim sensul, spre a le considera literă de crez mai cu seamă când pregătim reforme de stat cu răsfângeri asupra satului. Lucrul acesta să-l avem în vedere ca pe cel dintâi. Căci Românii din secuime, ori Moșii, ori Maramureșenii, câteodată așteaptă și puțin eroism din partea acestui stat ce-l refuză.

Este atunci perfect de bine explicată hotărîrea Școalei legionare, ca din taberile ei de muncă, care mâine vor însemna în istorie cele

dintâi șantiere din care se va contura un nou ev — să se ridice acele biserici dorite de sufletele setoase ale credinței. Lucrul acesta nu trebuie să scape cronicarului vremii. Pentru că este o operă la care participă *bunăvoința* fiecăruia prin înțelegerea credinței ; și nu-și face loc nicio constrângere.

Dacă pe vremuri gestul Voevozilor de a ridica bisericii sau mânăstiri, semne amintitoare ale biruințelor dela care Dumnezeu n'a lipsit, își avea un înțeles larg, aceeași înțelegere o aflăm și printre legionari când vor ca muisiunea lor să fie ferm îndeplinită pe toate planurile. Școala acestui ev nou nedesprinzându-l pe țăran din cuprinsul naturii, își dă perfect de bine seama că biserica nu-i poate lipsi de-acolo. Ea îi întregește ființa, o mărește, îl învață o intuiție vie mai cu seamă când participă la ea, credința. Pământul e frământat de mâini vlăstare ; din această plămadă se înalță zidurile pe care strălucește turla și crucea. În ținuturile Moșilor astfel de biserici au fost ridicate multe ; altele au fost renovate. Ne facem o datorie să reamintim mânăstirea Arnota din jud. Vâlcea, zidită de Neagoe Basarab și reînویتă de jos până sus, de mâinile legionarilor în 1935. Prin satele Moșilor, aceeași legionari au ridicat din pământ, biserici, case, muncind muncă fără odihnă din zori și până în seară. Lucrul se îndeplinea pe echipe, în ordine și cu voebună. Țăranii Moși

munceau cot la cot cu acești studenți, vlăguiți de puteri, dar arși de flacăra lăuntrică a unui entuziasm de nedescris :

Biserica satului nostru în concepția legionară își găsește cea mai înaltă noimă de îndată ce pentru ea se fac sacrificii enorme. Țăranul nostru e un om pe care nu-l poți lipsi de pământ. Iar *pământul* devine ceva organic când asupra lui planează înaltul spirit al credinței, printr'o participare și legătură ce o face iedea interioră. Dacă vrei să-l faci ateu pe țăran, trebuie să-i crezi o a doua situație: aceia de a-l desprinde complet de natură, de a-l deslipi de ceea ce simte el sub picioare: pământul:

Ori acestea nu se poate.

Statul legionar de mâine va urmări, pe etape, integrarea țăranului în mistica aceasta, pentruca să se regăsească în ea mai mult, și deci trăirea lui să fie și mai largă și mai intensă.

CULTURA ȘI CIVILIZAȚIE

Satele noastre n'au civilizație, nici cultură; nu le-au dat pentru că n'am trudit noi, când se putea, pentru posibilități pe cari să le împlântăm adânc în acel pamânt reavăn.

Despre aceste două elemente ale progresului, cu osebire când vrem să le privim în câmpul satului, prin natura lor de a fi adânci în toate manifestările existenței, dintru început trebuie să recunoaștem că, și una și alta, s'au întâlnit prea puțin acolo. Căci atât cultura cât și civilizația au năzuit să se desvolte cu complexul lor într'un mediu mai prielnic, chiar limitat, însă hotărâtor pentru a le lărgi semnificația dincolo de închipuire.

În gândurile pe care le-am adunat până aci, — gânduri fără pretenții exagerate, dar modeste, sincere, am lăsat să se întrevadă adevăratele motive pentru care, întâi, n'am avut o cultură de adâncimea celei franceze bunăoară, și al doilea că, neavând-o, era firesc să nu existe și o civilizație a satelor. Despre lucrurile acestea prea simple după cum s'ar părea, dar atât de hotărâtoare pentru majoritatea etnicului românesc, suntem, fără îndoială, cei de pe

urmă care vorbim cu acest prilej, alte frunți cu gând mai greu, convingător, au coborât peste pagini în dorința de a descifra destinul istoric al acestui sat.

Și în bună parte au reușit.

Intr'o vădită măsură au lărgit ideea care, până atunci, din cauza atâtor prejudecăți futilă, încăpuse în tipare strâmte din strâmte capete de oameni. Această lărgire delimitată de anumite considerații, cum ar fi aceea a etnicului propriu zis ori granițele țării, sau marginile nației, ne-a dat încrederea în posibilități românești de care să fim vrednici, adică să avem o conștiință înțeleasă întâi de noi și pe deasupra, printr'o participare care să nu fie egală câtuși de puțin cu o dezertare dela misiune. Iată în ce sens și în câtă măsură am înțeles să deservim, când se poate ceva, și acest ceva e posibil de multe ori chiar într'o zi, deziderate care dincolo de interesul zilnic, vremelnic, priveau direct în inima culturii și civilizației la sate.

Ar fi prematur și ar părea, oricui, oarecum îndoelnic ca, fără alte lămuriri, să vorbim despre cultură și civilizație acolo. Căci, într'adevăr, cele două atribute ce alcătuiesc într'o formă armonioasă însăși viața unei nații, pot fi cercetate cu totul altfel în cuprinsul orașului, a cetății, a metropolei, bunăoară. Nu același sens găsim pentru ele când le localizăm, din vrerea noastră, în satul nostru de pretutin-

deni. Și, totuși, din motive multiple pe care le vom vedea mai apoi, cultura și civilizația s'au împletit câteodată, în afară de noi, într'un singur fir, el însăși destinul istoric al satului pe pământ; dacă nu le găsim prezente printr'o mai vie participare, așa cum, bunăoară, orașul le manifestă în orice împrejurare, trebuie să ne gândim și la condițiile vieții fiecăruia. Mai precis, să avem în vedere mijloacele multiple ce le are orașul la îndemână de a fi *altfel*, într'un timp dat, decît satul nostru cel cu drumul în istorie prea frânt, prea întortochiat până la răscruciurile mai largi. Este, fără îndoială, și fără să ne mai mire, tristețea apăsătoare a satului nostru de a nu fi putut fi prezent în inima culturii.

Atâtea efecte din atâtea cauze.

Iar cauzele acestea dacă n'au fost create în afară de oameni, au fost ei, oamenii, cari le-au lărgit existența prin contribuții voluntare. Suntem din acest loc, pe punctul de a vorbi despre ceea ce n'au fost în stare să realizeze politicianii la țară și mai presus de orice așteptare, poporul satelor a creat autentic, original, uimitor. Astfel țărănimea n'a învățat la nici o școală ce-i cultura în sine, cum se înfiripează de fapt, nici n'a prins din te miri ce elementele acelei înfiripări în vederea închegării unei culturi puternice. În ceea ce avem mai bun, mai durabil, — ca bunuri spre'a participa la universal — dela aceste sate, nu găsim nicăeri

urme de străinism, superficialitate, ci, dimpotrivă, aflăm printre multiplele posibilități ale țărănimii, voința neimpusă de nici o forță streină de a dăruia ceva. Cine încearcă o aprofundare în cultura satelor, trebuie să pornească dela sufletul țaranului simplist, optimist, entuziast, până la acele complexități ale colectivității satelor noastre. Cu alte cuvinte, să meargă dela individ la grup, dela grup la regiune, la țară și apoi sinteza acelei culturi să fie mărginită de însăși limitele nației.

Dintr'o contribuție regională, hotărît regională, unde graiul să fie culorat de un localism plin de bogăție, nația românească se poate folosi cu ceva durabil, ce-i poate folosi într'o manifestare istorică, alături de manifestările altor popoare Ori, din acest punct de vedere, nu suntem mai prejos.

Pentru că într'un fel de pildă sunt manifestările folclorice în Transilvania, prin țara Moșilor, prin regiunile secuizate ale Ciucului, Odorheiului, și altfel le găsim prin satele Olteniei, Dobrogei, Banatului, Basarabiei, Bucovinei, Moldovei; nota folclorică, — elementul cel mai expresiv în cultura satelor românești, — diferă dela regiune la regiune, am putea spune că e în strânsă legătură cu temperamentul regional. Problema localismului nostru tre-

1) Recitiți literatura lui Creangă, apoi pe a tânărului contemporan cu noi, Ion Iovescu, și veți vedea

bue să meargă până acolo în cât, chiar printr'un fanatism, să scoatem în evidență valorile fiecărei regiuni precum și contribuția lor deosebită. Ideea aceasta nu trebuie să înspăimânte pe nimeni; ea se va încadra perfect de bine, prin esența ei fundamentală, în ideea generală a nației. De aceea este cu totul firesc și necesar un localism, o notă specifică în spiritualitatea ei, o notă distinctă în tradiție, adică în cultură. Desigur că în în legătură cu cele spuse până aci, nu se poate tăgădui țăranilor o parte adâncă a sufletului, unde cultura să-și aibă oricând ecoul. Acestor oameni le poți vorbi cu siguranță despre cultură atâta vreme cât admitem fenomenul tradiției, folclorul, legendele care circulă din gură în gură. Ei sunt culti (nu în sensul strict al cuvântului), în măsura în care n'au pierdut acele creații pline de culoare, de căldură, datorite neprecupețit, pe care le-au amplificat conform structurii sufletelor lor. Hotărât că numai pe acest plan trebuie să-i judecăm în legătură cu fenomenul culturii. Și, mai mult, ceea ce pare a fi de tărie implacabilă, e faptul că țăranimea în întregime întrunind trei factori : moralul, religiosul și filosoficul, trebuie ca în totalitatea ei să se prezinte cu un suflet înoit în sensul spiritualului. Cultura e

cele două contribuții : moldovenească și oltenească. Romanul „Nunta cu bucluc“ al d-lui Ion Iovescu e o sinteză a întregului oitenism.

de fapt autocultura, așa cum educația bine înțeleasă trebuie să fie întotdeauna autoeducația. Mai mult, procesul producerii culturii însăși e un proces de autoeducație. În acest sens larg, educația este esența culturii ¹⁾. Faptul că în satele românești posibilitatea de a lărgi cultura au fost puține, sau au lipsit cu desăvârșire, oricât am dorit-o noi, ea n'a avut cum să sporească. *Cultură fără civilizație, fără un minimum de civilizație, nu se poate, dar civilizația fără niciun fel de cultură se poate* ²⁾. Și acum este lesne de înțeles pentru ce, la sate, propriu zis, n'avem cultură în sensul bun al cuvântului. Cea care există, e mică, dar că e noi știm că e prin posibilitățile proprii. Acele eforturi anonime, proprii.

Hotărît, n'avem o cultură adevărată la sate pentru motivul just că acolo n'am avut o civilizație. Ce se înțelege prin civilizație și cum o vedem la sate? Cert este că civilizația pe care nu suntem noi cei dintâi ca să-o lămurim opiniei publice, a fost și este prezentă în inima problemelor popoarelor din Occident. Noi cel mult o ajustăm la formele noastre autohtone. Se înțelege prin civilizație o transformare exterioară, ornamentală, a sufletului, o formă spirituală, rezervându-se termenul de cultură

1) Vasile Băncilă : **Sensul culturii și „culturalizarea satelor“** articol în revista Rânduiala nr. 4 pe 1936.

2) Idem.

pentru adevărata transformare a sufletului, pentru înălțarea și nobleța lui adâncă (Vasile Băncilă). Civilizația dintr'un punct de vedere mai cuprinzător, înseamnă, dincolo de orice raționament logic, ceea ce vedem cu ochii născându-se din materie, dar prin participarea hotărâtoare a culturii — linii, forme, culori, clădiri, monumente, poduri, — tot ce intră în spațiu. Mai totdeauna culturii i-a premers civilizația. Spiritul și-a lărgit orizontul numai atunci când a avut un mediu prielnic, un confort omenesc, o condiție de viață umană, condiția principală a ființării lui. Dacă în satele românești n'a fost o astfel de civilizație, adică n'a fost creat mediul cu condiția omenească de viață, întrebăm: cum s'ar fi putut adânci cultura mai mult de cât cea pe care o avem ?.

Ar fi o nedreptate să spunem că satele românești închid în ele o civilizație în puterea cuvântului. Ceea ce găsim câteodată prin locurile pe care *numai* le vedem din mașini, e o spoială la suprafață și nimic mai mult.

Căci civilizație nu e deloc prin satele Dobrogei, pe unde casele sunt făcute din bălegar uscat, acoperite cu pae, cu geamuri sparte, pe unde vântul trece în toată voia; civilizate nu sunt locuințele basarabeanului, făcute, la fel, tot din bălegar amestecat cu pământ; deasemeni nu putem vorbi de o civilizație în sens orizontal în satele oltenești; căci există pe

acolo o sărăcie lucie cum, rareori, am găsit în cuprinsul țării.

Dar casele Românilor din ținuturile secuești, apoi casele Moșilor, cele din Bucovina? Nu mai încap în doială în faptul că spunem adevărul pentru sărăcia de civilizație.

Țăranii mănâncă din aceiași strachină, la aceiași masă, câte cinci inși; când li-e sete, se rânduie toți să bea cu aceiași cană; somnul și-l dorm toți într'o singură odae, căci mai păstrează una pentru primirea musafirilor la zile mari. Lampa cu petrol în casele țăranilor e un pas mai mult în civilizație, față de opaițul cu un secol în urmă, dar ea a fost depășită de o altă valoare care sporește în câmpul vieții noastre: electricitatea.

Implinirea cu adevărat a civilizației, chiar în acele sate vămuite de nevoi, să ne înțelegem: e o chestie de alți factori cari îi determină existența: un nesfârșit șir de posibilități ce, din nefericire, au lipsit și continuă să lipsească din sat; un nesfârșit șireag de cauze, care au dat loc la atâtea efecte dureroase.

Problema financiară e lămurită în partea rezervată ei. Mai înainte am făcut un proces al politicianismului la sate. Era firesc ca civilizația să nu sporească și pe la noi cu sisteme pentru cari s'au debitat numai farze goale.

Ceea ce este hotărîtor în civilizarea satelor, sau ceea ce împiedică progresul pe acolo, este faptul de a fi aceste sate departe de centrele

cu industrii dezvoltate, de căile de comunicații, de porturile pentru exportul produselor, de orașele cărora să le vândă cerealele, leguminoase, etc. Prin ele, și numai prin ele, satele noastre s'ar mai putea îndrepta (dacă, mai cu seamă, ar interveni hotărîtor statul), în toată structura lor.

Un aspect cu importanță indiscutabilă este, — fiindcă suntem la un punct înaintat în discuția despre civilizație, — problema luminării satelor. Fără îndoială că vorbind despre ea, ne dăm perfect de bine seama cât loc însemnat ocupă în viața rurală.

Ideea luminării satelor noastre a mai fost debătută. Pentru valabilitatea ei s'au adus argumente doveditoare, destule din statisticele țărilor ca Elveția, Belgia și în bună măsură Franța, care au evoluat în cadrul civilizației la sate.

Intr'adevăr Elveția are toate satele electrificate. Belgia sărbătorindu-și anul acesta ultimul sat electrificat, trece în rînd cu Elveția. În Franța, după statistici recent întocmite¹⁾, s'a constatat că în 1909 erau 7500 comune electrificate din 38004 și spre sfârșitul lui 1934, sunt electrificate 35.433 comune. Peste 93% față de situația din 1919 cu 20%.

1) Ing. Patrix : articolul în **La Technique moderne** din 1.I.1936.

Se înțelege din acest progres evidențiat de procentul mare crescând, că statul francez n'a stat cu mâinile la sân. Dimpotrivă, acordând împrumuturi cu 30% țăranilor, prin Casa Națională de Credit, pe timp de 30 ani, le-a dat posibilitatea spre a ieși cu ușurință din imperiul nopții.

Participarea statului francez la această operă de adevărată civilizație este, între toate celelalte, de 2598 milioane franci, iar sub formă de împrumuturi suma de 59 milioane franci, restul fiind suportat de departamente, comune, populație și distribuitori²⁾. Lucrul acesta nu este fără importanță. El este covârșitor mai cu seamă pentru cei cari, pe deasupra unei mândrii de a nu se divulga, suntem cu un secol în urmă. În cece privește electricizarea satelor, țăranii Elvețieni, Belgieni și Francezi se pot mândri cu binefacerile secolului electricității, în vreme ce, din considerații pe care le vom înscri aci, în continuare, țăranului Român i-a trebuit aproape un secol ca să părăsească opaițul străvechi.

Este o realitate îngrijorătoare.

O realitate mai întunecată mai cu seamă când îi desprindem adevărul din datele statistice. Trebuie să recunoaștem acestor statistici o experiență controlată la fața locului, pe

2) A. P. D. E. pe Ianuarie-Februarie 1936.

viu, printr'o cercetare și cunoaștere profundă. Astfel d. ing. Thiess argumentează ¹⁾ că din 18.000.000 locuitori cât are România întregită (cu orașe cu tot), numai 4.000.000 au în locuințe lumină electrică; acum se poate înțelege ușor numărul redus al locuitorilor satelor cari se bucură de lumina electrică.

„Intru cât dorim a ajunge la o electrificare mai intensă a țării noastre, — scriu d-nii ing. Iosif Klein și George Șincai ²⁾ — nu putem neglija partea acesta a populației, care după număr este cea mai însemnată

Electrificarea națională să se ia în considerare nu numai consumația dela orașe și aceia a diferitelor industrii, ci și consumația posibilă a populației dela sate. Marea industrie nu va lua parte decisivă la electrificarea țării, deoarece această industrie își procură, cel puțin până astăzi, energia în uzine proprii și independente“. Credem că aceste afirmații sunt făcute de către acești tehnicieni, numai după ce au studiat în prealabil posibilitățile de electrificare a satelor. Iată, mai concis, pe baze de cercetări serioase, câteva rezultate care pot să vorbească oricât de mult și oricui: (vezi pag. 138)

Spre a compara avantajile, d-nii Iosif Klein și George Șincai, ne dau și un tablou

1) Ing. Thiess-Sibiu : articol în revista **L'Electrique** din Zürich 1936.

2) A. P. D. E. pe Sept.-Oct. 1936.

Comunele	Consum de petrol pe an și pe casă	Consum total pe comună și pe an	Valoarea consumului de petrol pe an și pe comună	Se cheltuește pe an pentru luminat	
				Pe casă Lei	Pe locuif. Lei
Ineu	35	42.00	210.000	17,5	32,50
Chișineu	50	51.000	255.000	250	46,—
Pancota	50	37.500	187.500	250	3,50
Siria	35	71.750	358.750	175	61,—
Periam	45	53.100	265.500	25	51,—
Făget	50	36.250	181.250	250	60,—
Total		291.600	1.458.000	222	47

cu consumul electric tot la aceleași comune, iată-l:

COMUNELE	Consum echiv. în km ² pe an și comună
Ineu	21.800
Chișineu-Criș	25.500
Pâncota	18.750
Siria	38.875
Periam	26.550
Făget	18.125
T O T A L	145.800

Din calculele făcute, consumația medie pe casă va fi astfel de 22 kwo., iar pe cap de locuitor de 4,7 kwo pe an. Fiecare kwo va costa 10 lei.

Desigur că nu în aceiași termeni se poate pune problema și pentru celelalte ținuturi. Să ne reamintim sărăcia neasămuită a satelor din Oltenia, Muntenia, Basarabia și Dobrogea, și

atunci să vedem dacă acest plan de electrificare rurală, prea ușor de îndeplinit în partea lui teoretică, se poate realiza vreodată. Fiecare comună din aceste ținuturi cu o populație mai puțin de două mii de locuitori, are un buget anual de 45-50.000 lei.

Din acest buget se prevăd cheltueli pentru lucrări de administrație, deplasări, amortizarea mobilierului, contribuții la bugetul județului. Datoriile personalului, cheltueli neprevăzute etc., etc. Prin urmare, ce va mai rămâne pentru fondul electrificării satului? Nimic. Da, ar mai fi posibilă minunea aceasta dacă în fiecare sat ar exist o industrie cu energie proprie, dacă satele însăși ar fi aproape de centre industriale ca cele de pe valea Prahovei, dacă s'ar găsi, mai mult, lângă căderi de apă și dacă, și mai mult, lucru și mai important, statul nostru ar lua ofensiva așa cum a făcut-o statul francez pentru electrificare. Ori cum statul nostru fiind ocupat cu alte „afaceri”, problema electrificării rurale ne pare, cel puțin nouă, ca o încercare bună pentru utopie. Și cine știe, vor trece peste noi secole de-a rândul până să ne sărbătorim ultimul sat electrificat ca în Belgia. De-abia atunci vom fi noi ceea ce este, în secolul al XX-lea, Elveția. Belgia și 93% din Franța. Atunci vom ști cu adevărat că civilizația ne va purta gândul de cultură, la cea pe care astăzi o avem redusă, dar mâine-poimâine când ne vom cunoaște mă-

sura în istorie, vor înțelege că totul s'a făcut printr'o evoluție firească

Deocamdată este vorba de ceva mai apropiat de noi, de cultura și civilizația prezentă. Incheierea lor în viața satului printr'o mai strânsă înțelegere, — iată ce ne va încadra într'un destin istoric. A face pe țăran să înțeleagă valoarea abecedarului din mâna copilului, a-i da biblioteci cu lucruri cari să-l intereseze în legătură cu agricultura, a-i spune acestui om simplu că unde doarme, camera este neîncăpătoare, că nu-i igienic să mănânce cinci oameni din aceeași strachină; a-i dovedi că nesecarea mlaștinilor aduce cu ea atâtea boale ce-i vor scurta viața; a-i arăta cum să îngrijească vacile ca să dea mai mult lapte, dar a-l și convinge că laptele trebuie să-l mănânce el cu familia, fără să-l mai vândă la târg; a-l învăța să prețuiască natura și a-l sfătui să fie bun, cât mai bun, cât mai iertător, a fi tu însuși cu el așa: bun și drept și înțelept, — iată cât înțelegem să facem cultură la sate și că, prin ea, vom reuși să înfăptuim cât de curând și forme de civilizație.

Întâi trebuie suflet, căruia să nu-i răpești niciun pic de căldură spre a satisface un egoism efemer. Pentru moment să te uiți pe tine. Cu gândul numai la ceea ce este *mult*, dar neorganizat, mâncat pe dedesupt de carii morții, tu trebuie să faci un început dincolo de puterile

omenești, prin sacrificii necalulate. Ori lucrul ăsta înseamnă mai mult decât o luptă. Și doar mai târziu să ai prezentă înfăptuirea ta, să se lovească ochii de ea, să te poți împiedica de ea la un moment dat, să știi tu că există din truda pe care ai pus-o fără vreun gând de scontare.

...Să lucrezi în echipă, dar să *lucrezi*, în vederea unei culturi autohtone la sate și, mai mult, în vederea civilizației a acelor case unde ca reminiscență a altor vremuri apuse, mai pâlpe opaițul într'o firidă din zid.

EXODUL DELA SATE LA ORAȘE

De ce n'am grăbi civiliza-
rea satelor, pentru a reține
în ele pe sătenii, cari astăzi
în dorința de mai bine se
nenorocesc ducându-se la
oraș?

C. Rădulescu-Motru

M'am gândit mult până să fixez capitolul de față între celelalte. Multe motive — și dintre cele mai serioase — pledau pentru o scoatere a lui din rândul obiectivului. N'am renunțat, totuși, la el. Pentru că acest *exod* trebuie lămurit mai bine în liniile lui generale. Să fie cunoscut din toate punctele de vedere. Am văzut ce cruce poartă în spate, satul; am văzut ce neazuri sugrumă spatele țaranului; am văzut cât se grăbește moartea prin casele pline de sărăcie; am văzut că medicii sunt prea puțini, și câți sunt, se țin de rapoarte pe care le trimet la minister, de unde nu obțin răspunsul nici în trei luni; până aci am putut să luăm contact cu multe lipsuri. Ne-au impresionat statisticele

mortalității, dar n'au fost altele din partea natalității care să egalează prima depresiune în suflete. Mai precis n'am găsit cu ce să astupăm un gol. Concursul omului politic a fost raționat: serviciul, desigur, cere alte servicii, alte obligații. Nimeni, nimeni n'a ieșit vreodată din orbita interesului lui atunci când aceea prezență se găsea chiar în sat. Orientarea politică era pe linia dictonului clasic, pe care politicianismul nu l-a uitat cu niciun preț: *dau ca să dai*. „Datul”, a fost cu măsură, într'un calcul care să nu dea un deficit. Libertatea aceasta a lui „dau ca să dai” a fost extinsă, iar marginile ei s'au lărgit până când prevederile, ori o luptă mai conștincioasă, n'au mai putut să le ajungă. Așa dar premisele acestea fiind cunoscute, multe motive, zic, pledau pentru înlăturarea capitolului de față. Il înserez, însă, pentru că după cum gândesc, gândul dintâi mai are lipsă un cuvânt sau două ; la acest șir de mărgele, sunt câteva care au scăpat din nebagare de seamă, dar e bine când sunt culese chiar la urmă. Prin urmare părțicica aceasta își află locul aci ca o urmare firească a lucrurilor : ea exemplifică mai precis un început și o trăire atât pentru țărani cât și pentru sat. Mă opresc pe marginea ei, fiindcă mai înaintea mea a făcut popas mai lung realitatea. Deci nu puteam s'o iau pe alături.

Exodul dela sate spre orașe... Aș putea să spun cu acelaș sens: bejanie dinspre sate spre

orașe... Nu? Aceiași idee, însă pusă în două posibilități de exprimare. Motivele? multiple și variate.

Din acest moment trebuie să lămurim raportul dintre sat și oraș, adică pe marginea premizelor de-aci și de-acum, să vedem pentru ce concluziile despre exod sunt așa de triste. Înainte de a exista o ruptură pe cale economică, între sat și oraș, care până azi sunt perfect delimitate în toate privințele, mai totdeauna a fost una de ordin etic. Eticul acesta a prezentat uneori grave depresiuni între unul și altul, creind astfel o stare psihologică, profundă prin caracterul ei, între orășeni și țărani. Satul cu aspectul lui totalitar, deoparte, orașul de alta.

Noțiunea de orășean avea ecou în sufletul țăranilor ca acel cuvânt „ciocoi“ rostit fără prevedere. Omul simplu nu face o distincție printr'un calcul interesant, între ceea ce e una sau alta, ci le asimilează cu înțeles. Mai târziu țăranul nostru a delimitat noțiunile, ba a înțeles parcă mai bine ce va să zică și o burghezie românească. Desigur că despre boierime țăranul nostru avea o idee, aceia din raporturile zilnice, înăsprite de cele mai multe ori. Burghezia românească a orașelor noastre, sau mai apropiată de țărani, acea burghezie a satelor, care nu era decât o prelungire a celei dintâi, a făcut dela început un separa-

tism de clasă, și acest separatism a mers până acolo că neglijând satele a neglijat însăși ființa nației.

Boierimea, ce-i dreptul, pe lângă acele scăderi pe care istoria le-a înscris, a avut însă și o altă atitudine ca aceia din partea burgheziei. D-l N. Davidescu vorbind în *Vremea*¹⁾ despre : „*Burghezia românească și raporturile ei cu orașul*“, spune între altele : „*Nu rezultă de aci că noi n'am avut de loc o burghezie națională. ci numai că rolul ei, în această privință, a fost foarte redus și numai pasiv, față de cel jucat activ și pe o scară de mare eficiență de boierimea românească sprijinită în sensul de mai sus, de o țărănime relativ cel puțin activă*“.

Dar problema etică se adâncea chiar cu unele atenții din partea unora pe ici, pe colea. Psihologia de clasă se întetea între sat și oraș, cu pierderi însemnate și pentru unii și pentru alții. Pentru orașeni țărănimea se oglindea numai în mizerie, și desigur pentru acest motiv avea dreptul la disprețul ei ; pentru țărănime, orașul se îndepărta într'o viață care se singulariza treptat, treptat. Din zi în zi distanța se mărea, din zi în zi, în aceiași măsură, se căsca un gol în sufletul țăranilor.

Nici cele două curente, — Șămănătorismul și Poporanismul, — n'au fost în stare să modi-

1) Din 4 Oct. 1936.

face o stare ca aceasta, sau mai degrabă să șteargă o mentalitate care intra în firul tradiției. Toată literatura scolului XIX cuprinde ambele tendințe care n'au cimentat câtuși de puțin legătura dintre sat și oraș, ci dincolo de această misiune care i-a lipsit cu desăvârșire, ea a născut și întreținut o noțiune care avea să pună o bună distanță între orășeni și țărani : „ciocoi“. Care creia o stare de suspiciune, dar devenea, pe deasupra oricărei opoziții, hotăr. Impământenirea noțiunii de „ciocoi“ se făcea din lipsa unei înțelegeri față de satul nostru. Toate acele evenimente de mai târziu aveau să confirme tactica greșită a unor neprevederi. Am putea spune că un lanț de prejudecăți a strâns atenția orașelor până când au sugrumat-o. Satul, de-atunci, rămânea singur, să 'ndure și să 'ngenuche. Așa se află în prezent când toate legile economice, toate măsurile financiare care se lărgeau și spre viața satului, n'au astupat un gol spăimântător. Și măsurile acestea nu vor fi eficace mulți ani de azi înainte, poate două, trei generații, atâta vreme cât va dăinui o mentalitate ca cea pe care o avem. Poate îi stă în gând să-și facă veacul ! Dar generațiile următoare ca și cele care le-au premers, vor înțelege mai limpede că destinul orașului deosebit de destinul satului a fixat limite de asemănări, a creat o atmosferă apăsătoare întunecând mai acut problema etică. Soluționarea ei într'un fel mai

temeinic ar aduce multe îndreptări, fiindcă s'ar porni întâi cu participarea înțelegerii a două entități care, până acum, fără să se războiască, s'au ignorat.

Pe lângă latura etică, pe fondul exodului dinspre sate spre orașe s'a grefat și un motiv de ordin economic. Poate elementele — destul de însemnate — ale acestuia să fi contribuit într'o mare măsură la crearea celui dintâi. Trebuie să ne gândim la necesitățile survenite în viața satului, precum și la lipsa unei industrii acolo, — și toate să le înfățișăm unei realități aparținând orașelor. Acestea au avut o conjunctură economică cu mult mai dezvoltată față de aceia a satelor. Industria și comerțul susținute de statul burghezo-capitalist, care a pus la dispoziție capitaluri mari, au găsit câmp mai larg pentru o dezvoltare rapidă, în vreme ce, în satul nostru de pretutindeni, aflăm o industrie casnică și aceia restrânsă la nevoile minore. Instituțiile de credit, băncile cele mai mari s'au născut în cadrul orașului ; politica liberalismului a mers cu individualismul său manifestat printr'un capitalism enorm până când orașul s'a simțit perfect întărit. Imprumuturile aveau să se facă numai pentru orașeni, și numai într'o mică măsură ele veneau în ajutorul țărănimii. Organizând băncile, acele instituții cămătărești prin dobânzile exorbitante, s'a crezut din-

tr'un inceput că țărănimea va găsi în ele un sprijin real. Vremea a dovedit mai târziu că, în cea mai mare parte, țărani s'au ruinat pe urma acelor împrumuturi, la care achitau dobânzi ani de-a-rândul fără să poată plăti și din capitalul luat. Nu aceiași politică au dus-o băncile din Ardeal, sub ocupația dușmană, ori, mai târziu, sub mult așteptatul românism „dela Nistru pân' la Tisa“; pe-atunci *Românii* transilvăneni ajutau țărani să cumpere pământ, o nestrămutată siguranță pentru ziua de mâine, — o politică sănătoasă cu rezultat concret că mai toate pământurile „grofilor“ au trecut în mânie fraților din Transilvania.

În Vechiul Regat cel puțin, nu numai că țărani n'au contractat împrumuturi pentru sporirea curelelor de pământ (ba s'a observat că răzeșii — în Moldova — și moșnenii — în Muntenia — le-au pierdut și pe cee pe care le mai aveau) dar ele n'au slujit măcar la îmbunătățirea acelu pământ existent. Și ca să folosim un termen consacrat de disciplinele economiei politice, creditele acordate, puține câte au fost, n'au fost puse în cauza unei *munci intensive*. Instrumentele au lipsit și după aceia. Pe pământ țaranul a făcut și mai continuă să facă o muncă de mântuială. Pârloagele rămân încă niște pecingini pe care le poți vedea oricând de pe prumul de care. Lipsesc uneltele de muncă și pe deasupra existența pârloagelor indică, pe lângă lipsa capitalului, pe cea a vitelor. Încă

se mai întâmplă ca arătura să se facă cu boii vecinului. Tot atâtea elemente care ne conduc la ideea că, una de alta, nevoile s'au înlănțuit, iar țărănimea n'a fost în stare, n'a avut cu ce să le satisfacă. I s'au creat astfel toate posibilitățile ca să fie exclusă treptat, treptat din câmpul economic. Ori mai degrabă acest câmp economic nici n'a existat pentru sat. Orașul și l-a revendicat sub toate aspectele. Producția de bunuri avea loc în cuprinsul lui. Și banul scăpa foarte greu spre sat și atunci numai când țărănimea găsea ce să vândă orașului. Nu vă este străin prețul grâului, al porumbului, al orzului, secarei, fasolei, din care țăranul nu se alege cu nimic. Vedem în această stare o neparticipare a statului care nu încetează niciodată de a spune că urmărește etatizarea producțiilor în orice ramură. Orașele au pus bariera produselor țărănimii. Numai pe această cale se mai putea creia un schimb economic, după care, fără îndoială, ar fi urmat și cel spiritual, cel de multă vreme așteptat. Înălăturarea acelor bariere, cel puțin în privința raporturilor care să apropie mai mult orașul cu satul, în sensul unei vieți economice mai dezvoltate, dar nicidecum în sensul acelei influențe streine de sufletul satului, ar fi urmărit schimbul de bunuri și prin circularea monezii care, uneori în mâna țăranului, pare o bucată ruptă din soare. Vom mai adăoga după aceste considerații, că țărănimea s'a văzut lipsită de bani și

ca să-i câştige, nu interesează cum, ea a trebuit să-și părăsească ogorul pentru lumea necunoscută a oraşului.

Dar aici ne găsim tocmai într'un punct din care transpiră o tristeţe, aceia că țăranii sateilor noastre fiind în majoritate agricultori, și fiind încă cu familii numeroase, lotul de pământ s'a divizat până la ultima părticică; copiii au luat fiecare partea lor, până la un pogon, sau o jumătate, însă copii acestora *vor avea să mai împartă urmașilor?* deci, cu titlul unei legitime întrebări, *ce altă condiție de viață se va creia într'o țară ca a noastră agricolă astăzi?*

Și ceeace ne privește pe noi referitor la exod: *nu este acesta un motiv ca țăranii să părăsească satele?* Poate este cel mai plausabil. Departe de a fi în umbra pesimismului malthusian, totuși viața, printr'o realitate care nu poate fi desmințită, ne pune problema în față, cerându-ne o judecată. Noi am încercat-o în gândurile de până aci, modeste cum le-am vrut dela început.

Dar cu aceste lămuriri încă n'am completat problema exodului. Motivele pentru care țăranii părăsesc satele, așa cum am încercat să le punem în lumină, le-am văzut numai în parte. Au fost dintre cele mai mari și temeinice, pe lângă altele de o importanță minoră. Este știut că, mai cu seamă în ultimii ani, țăranii se'ndreaptă înspre orașe.

De multe ori se regăsesc în fața lor ca în fața unor porți care nu se mai deschid. Acolo ei speră să afle mijloace mai multe, pentru un trai mai bun, mai omenesc. Pe mulți dintre ei îi înghit fabricile. Alții cară cărămidă pe schelele block-haus-urilor și noaptea își petrec somnul pe trotuar, lângă zidurile roșii. Pe străzile Capitalei îi poți distinge după port și grai, care de unde sunt. Dumineca după masă și în zile de sărbătoare, îi vezi grupuri-grupuri la vorbă, ori jucând în fața vreunei cârciume, sau îmbulzindu-se pe toate aleele Cișmigiului. Prezența lor într'un număr uimitor îți dă de gândit : peste câțiva ani se vor dubla și tripla. Trebuie să fie ceva serios care îi împinge în viața trepidantă a orașului. Se observă că cel mai mare procent îl dețin Ardelenii ; unii și-au luat soțiile, alții copii și au venit să lucreze în București. Oltenii vin în număr îndată după Ardeleni. Ei sunt mai mult din regiuni deluroase și muntoase, din Vâlcea, Gorj și Mehedinți. Moșii caută de lucru pe la orice colț de stradă; copiii lor, sub pretext că-ți oferă un fluer, te face să crezi că intenția a fost să-ți ceară și să nu-l refuzi cu un ban. Ce tragedie trebuie să se întâmple prin casele Moșilor, dacă acești copii de doisprezece ani hălăduesc în nesiguranță pe străzile bucureștene îndurând foamea. Ți se strânge inima când, pe drum, te întâmpină Basarabeni, supti, nerași, fără haine pe ei, cu pălăria întinsă. Ii auzi spunându-ți

că n'au pâine. În țara grâului !... Și doar pentru pâine au plecat de sub un acoperământ. Dar cei din Dobrogea, din Bucovina, din Maramureș? Un fapt îmbucurător ar fi pentru Banat: de-acolo ne vin spre Capitală, mai puțini. Bănățenii mai au pământ. Și până ce mai sunt stăpâni pe el, până ce un iugăr le dă siguranța pentru ce va fi mâine, ei nu se gândesc să-l părăsească. Nu acelaș lucru îl putem spune despre Olteni. Dar ei se dovedesc buni în afaceri, practici în orice împrejurare, mai îndemânatici decât jidanii fără patrie, fără istorie, Oltenia e mai fericită că această speță de oameni i-a bătut mai puțin în ușă. Indemânarea Oltenilor în comerț a știut ca să-i scoată de pe teren. Pe străzile Bucureștilor ți-e mai mare dragul să-i vezi cu cobilița pe umeri, strigând marfa la ora când boierii n'au crăpat pleoapele. Seara îi surprinzi pe marginea trotuarului, cu cobilița goală alături, unde își socotesc câștigul într'o batistă scoasă dela brâu. Dacă aveți curiozitatea puneți oricărui Oltean o întrebare ca aceasta : ce va face el, va rămâne tot timpul să strige: „hai la juveți”? Sunt sigur că răspunsul lui va fi așa cum l-am obținut și eu în atâtea rânduri : — Cu ce câștig acum, voi cumpăra pământ. Am o pusderie de copii acasă. Și ei se măresc“.

Iată mijloacele pe care le folosesc Oltenii spre a-și cumpăra pământ. Dar câți copii dintre cei care vând ziare, alune, semințe, când

i-ați întreat, n'au răspuns că sunt Olteni ? câți ? vă fac o mărturisire : de câte ori m'am adresat cu astfel de întrebare, „jurnalitul“ micuț, cu ochii prea copilărești sub pălăria pleoștită îmi răspundea : — Eu sunt din Vâlcea. — Și cât mănânci, cât plătești camera unde dormi ? — Mănânc de douăzeci de lei pe zi, camera o plătesc cu 400 pe lună că mai stau cu alții. — Iar dela iarnă ce ai să faci ? — Păi, cu ce-oi câștiga și eu, mă voi întoarce acas'.

Totuși în acei ochi cari par luminați, în acel surâs, dincolo de toate semnele acestea a voie bună, e ascunsă întreaga tristețe care i-a împins pe străzile Bucureștilor. Copiii aceștia, adică „jurnaliștii“, sau micii comercianți ambulauți cu coșul pe mână, au uneori spontaneitatea nostalgiei în joaca lor de pe Calea Victoriei. In acea trăire printre mașini, printre oameni cu timpul calculat după ceasul dela mână sau instituții, printre vehicule cu cai costilivi, se strecoară cu imaginea casei părințești film pe dinaintea ochilor, a livezului de dincolo de vie, a brazdei, a bouului Joian, a vacii pe care a păscut-o toată vara. Și încă o mărturisire : Intr'o noapte, târziu, începuse o joacă între doi „jurnaliști“. Unul fugise o aruncătură de praștie mai înainte. Cel din urmă simțindu-se singur într'un pustiu de noapte atât de mare, și-a strigat prietenul din fața Teatrului Național : — Măăă, Ioanne, măăă... dă și vacile mele încoa ?!...

Iată întreaga respirație a nostalgiei în gura unui copil care, cu imaginația strâmtă după puterea lui, își închipuia Calea Victoriei, la acea oră târzie, livezul pe care se îndepărtaseră vacile lui. Era și teamă în strigătul acela, prin prezența tăcerii apăsătoare din juru-i, dar era mai mult o iluminare deasupra unor amintiri spontan reînviatăe.

D-l A. Corteanu ocupându-se într'o serie de articole, în „Universul”, despre *sat și țărănime*, vorbește undeva și despre „industrializarea țărănimii”. Ori, tocmai acest fapt ne deschide încă o fereastră în *sufletul* gândurilor noastre. Este vorba despre industrializarea țării, cu alte cuvinte se cere o altă condiție prin care să se „fericească și țăranul”.

Spiritul pentru individualism, cu nuanță evident liberalistă, nu este înlăturat la d-l Corteanu. Deaceia în rândurile... „*producția agricolă făcută însă și ea industrial, adică de un număr restrâns de proprietari. sau arendași, — subliniem noi, — pe proprietățile individuale, pentru a permite o exploatare rațională și investițiuni amortizabile în termen lung, va libera milioane de brațe pe cari azi le rețin în sate fără a le putea întrebuința și hrăni omeneste*”, găsim o identitate de vederi cu principiile unei uerimate. Cu aceea ce vrea d. Corteanu, istoria n'ar face decât să se repete sub condi-

țiunile de altă dată. Ne întrebăm, însă, dacă industrializându-ne până la clasa de jos, care e și „cea mai pozitivă”, vom mai continua a ne numi tot o „țară agricolă”, dacă pe pământul nostru agricol fabricile își vor ridica acele coșuri lumânări? Nu se va schimba atunci întreaga noastră țesătură socială, dela economic până la etic? Poate e vorba de o interpretare. Nu de un sens cu totul radical. Pentrucă ne dăm perfect de bine seama ce înseamnă exodul țărănimii spre orașe, înstrăinarea lor în sgura fabricelor și după ce revin în sat, acolo nu-i chip să se regăsească. Se ’ntorc cu un suflet nou. În orice caz industrializarea țărănimii apare valabilă, în parte, văzută pe plan economic. Pe plan etic se soldează cu urmări grave. Va dispărea cu desăvârșire echilibrul sufletesc pe care, acum, vrem să-l cimentăm mai mult. O revoluție în industrializarea agriculturii va însemna, fără îndoială, câțiva pași mari în urmă, în viața spirituală a țăranului.

Fabrica îi va strânge orizonturile, mașinile îl vor considera ca o unealtă însuflețită și preocupările de altădată, cu răsfrângeri asupra Dumnezeirii, cu participarea naturei, vor fi și ele limitate. Noi înțelegem pe ce temei se bizuea d-l A. Corteanu când scrie : „Desvoltarea pe care o va lua industria la noi, după ce se va industrializa țărănimea, va fi așa de puternică, încât industrializarea de azi, de care unii se alarmează, va apărea ca un smeu de copii pe

lângă un aeroplan” — dar acestor rânduri de larg optimism le opunem alt citat, tot din d-l Corteanu,, care anulează efectul celorlalte :

„Se pune acum întrebarea dacă cele zece milioane de țărani cari *trebuesc scoși din agri-tură*, — subliniem noi — și îndrumați către industrie ar găsi de lucru în proporție cu nevoile lor de consumație? Că alte cuvinte dacă puterea de consumație a populației agricole devenite populație industrială, ar fi compensată de o putere corespunzătoare de producție Căci n'ar folosi la nimic, ba ar fi chiar o primăjdie, ca cele zece milioane de țărani, cari azi nu produc nimic, nici pentru ei, nici pentru stat, să fie transformați în zece milioane de oameni cari cer statului să-i întreție“.

Problema industrializării țărănimii, referitoare la procesul producției și al consumației, la care țărănimea să ia parte, încă nu se poate pune.

Totuși, în ceea ce privește o mai omenească valorificare a produselor țărănești, plus acele debușee de care suntem cu desăvârșire lipsiți, cade în seama statului care a primit să apere „singura clasă pozitivă“. În primul rând o politică sănătoasă ar fi aceea de a opri pe țăran să ia drumul orașului, și oprindu-l în sat, pe pământul care mai este, și cu uneltele pe care acest stat să le pună la îndemână, — cine m'aude? — ajutat de echipele tinerești hotărâte pentru o muncă chiar brută, să aplice *cultura*

intensivă despre care se vorbește de mai bine de treizeci de ani.¹⁾

Altfel exodul se îngroașe.

Și exodul când nu este curmat, înseamnă că în acea „singură clasă pozitivă“ s'a întâmplat ceva grav, iremediabil, iar consecințele vor fi negreșit traduse în proletarizarea țărănimii, adică disoluția Nației.

1) Vezi tratatele de „*conomie dirijată*“, „*conomie planificată*“, „*conomie rațională*“, *conomie... economie etc. etc.*

EMINESCU, DRUMETȚ PRIN „SATELE UITATE DE OAMENI“

... iar strigătul marelui poet,
astăzi printre acești oameni,
ar merge tot în pustiu și ar
fi tot fără ecou.

Până în prezent, în vasta bibliografie despre Mihai Eminescu, prea puțin s'a insistat și asupra drumeției poetului prin satele românești în vremea peregrinărilor. Viața-i sbuciumată prin condiții aproape neomenești, pentru el care merita o cu totul altă soartă, dar parcă destinul său a vrut așa dinadins, pentru poetul care avea să fie geniul neamului acesta, — câteva decenii după moarte a început să se învrednicească penițele măștrilor.

...Icoana stelei ce-a murit
Incet pe cer se sue.

Așadar a fost și un interes deosebit la mijloc ca, printr'o întreagă bibliotecă, să lămurască cel mai mare fenomen al literilor noastre. Mihai Eminescu crește prin această preocupare a generației care, prezentându-ni-l, se sfârșește, însă cea ce e mai covârșitor, ce pare mai semnificativ pentru cultură e faptul că

această creștere se petrece sub steagul unei tinere generații.

Despre această generație care-l primește cu brațele largi, fără totuși ca el să mai existe, însă *e viu*, e prezent.

...Era pe când nu s'a zărit
Azi o vedem și nu e...

cu alte cuvinte e și mai mult, și mai înalt ca sens într'un destin românesc, n'am decât să spun că e mândră de un astfel de dar. Căci dar îl consideră pe Eminescu de la secolul ce fu cândva.

Nu știu cât observă alții această statornicie a lui Mihai Eminescu într'un crez nou, în această credință pe care tineretul de azi, cel eroic, o îmbracă haină de sărbătoare într'o mândrie nemaîntâlnită. Fiindcă e — ceea ce ar părea ca ceva curios — la acest tineret, o încordare voită de el, nu prin constrângeri, în renunțări supreme, de *a fi* mai presus și decât precursorii cu toate că un ideal ca cel de dinaintea marelui războiu nu mai există. Alt ideal i-a luat locul. Oricât, faptul acesta nu-l împiedică pe acest tineret de a se înscri cu o victorie nouă și finală pentru unitatea sufletească. Crezul lui care este ars în însăși flacăra eminesciană, în acea pană ce a dogorât atâta românism, atâta eroism la înaintași, adică la contemporanii înțelegători ai poetului, care nu-l disprețuiau ci, aprobându-l, îl ajutau, va triumfa

într'o zi când, poate, vor fi nori grei pe cer. Nu-i nimic, căci va fi apoi din nou lumină. Astfel înțelegem să aprindem *lumină din lumină*, o flacăără-torță pe care s'o trecem mâine, altora, cu numele geniului român, dimpreună. Mihai Eminescu, mai presus de Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Russo, și cu mult deasupra filosofiei practice a lui Vasile Conta, — toți apostoli ai nației — a descifrat destinul unui neam până la *isvoarele ucelui început*.

Hotărât, poetul dela Ipotești creind momente pentru o istorie adevărată, este și demn să rămână în ea, întreg, înconjurat de lumea gândirii sale profunde. Nu-mi este în gând să 'nșir aci gânduri despre Mihai Eminescu într'un fel care să pară vorbă discursivă, mi-este în gând să-l prezint pe Eminescu, tocami pentru că vorbesc despre o entitate care formează nația, ca pe unul care cercetând-o a înțeles mai mult ca oricare, și mai mult ca oricând, pentru ce între aceste două entități, una și aceeași, este o identitate organică. Mărturisesc ca în alți termeni pun numele acesta aci, decât cum am procedat bunăoară cu Sămănătorul sau Poporanismul. Imi sunt scumpe și ele. Dar le îndrăgesc până la punctul de unde s'au despărțit, voit sau ne-voit, de misiune. Și este prea explicabil pentru ce o fac. Neîndoios pentru că Eminescu, spre deosebire de sămănătoriști, ori poporaniști, cari i-au urmat mai târziu, se situa pe un plan de înțelegere mai înalt

pentru nație, dar mai aproape de popor. Se găsea exact în el.

Când scria despre neajunsurile acestui popor, nici gând că în ideile sale, modeste cum le prezenta *Timpul*, nu se vedea o umbră de exagerare. Se spunea doar adevărul pur în acel grai eminescian. Un grai neîncăput în lanțuri, ce se ridica semeț împotriva liberalismului care orânduia o nouă formă de viață bună numai pentru o minoritate, însă vădit dăunătoare masei românești. Spiritul lui Eminescu era extrem de neînduplecat când era vorba, sub domnia individualismului excesiv, de totalitatea nației pusă la orice discreție. Imprumutul de idei făcut de liberaliști dela spiritualitatea franceză, cu gândul să servească unei spiritualități românești, în fașe, pentru *Românul* Mihai Eminescu nu-și afla, cu toate argumentele școalei liberale, nicio justificare. Formele acestea de împrumut luate dela străini, era firesc să nu se potrivească pe corpul nostru. Eminescu se pronunța direct și răspicat împotriva împrumuturilor, cari privesc nu numai partea pecuniară, ci și organizația administrativă, portul și mai cu seamă graiul.

Bonjuriștii proaspeți vroiau să facă epocă.

Paralele cu inovațiile pe toate planurile vieții orașelor, în acest timp, cealaltă realitate mai interesantă prin întinderea ei firească — satul — rămânea încă necunoscută.

Mihai Eminescu lupta s'o cunoască. — o lup-

tă pe drumuri primitive dela Tisa pân'la Nistru, și dela Dunăre în sus, în Maramureș.

Drumeția poetului cu osebire în anii de adolescență, când curiozitatea îi era deschisă spre cunoașterea locurilor istorice, pe unde în alte vremuri a călcat Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân, Basarabii, Mihai Viteazu, sporită de o altă bogăție a satelor prin folclor, legende, povești, aflătoare în gura plină de atâta simplitate, era firesc să nu-i pară atât de grea.

„Întâmplarea m'a făcut ca, din copilărie încă — scrie poetul undeva — să cunosc poporul românesc din apele Nistrului începând, în cruciș și'n curmeziș până în Tisa și'n Dunăre, și am observat că modul de a fi, caracterul poporului este cu totul altfel, absolut altul, decât acela al populațiilor din orașe din care se recrutează guvernele, gazetarii, deputații ș. a. m. d. Am văzut că românul nu seamănă nicăeri nici a C. A. Rosetti, nici a Giani, nici a Caranda, nici a Xenopolos, că acest popor e întâi fizic cu mult superior celor numiți mai sus, intelectual asemenea, iar în privința onestității, cuceririi și înclinărilor e incomparabil superior acestor oameni“...

Satul cu țărănimea lui robustă, în parte cariată de boale, în drumeția lui Eminescu îi dă poetului o reală siguranță pe baza unei biologie nedesmințită. În împrejurările pe care le întâlnește, prin locurile pe unde călătorește, este sedus de folclor, știe că această podoabă

prețuită se naște numai în mijlocul poporului, acolo se păstrează mitul, legenda, fabulosul, poezia totală a unui grai. Multe dintre legende pe care le aude întâi din gura țăranilor, pline de suflet local, îi folosesc drept mijloc spre a se inspira mai mult. Folclorul și mai cu seamă acel grai pur, nesticat de nicio tendință streină, îl cheamă pe Mihai Eminescu.

Ceea ce întâlnește în sate, plecând din Bucovina, Moldova toată, Muntenia, Banat și când trece Carpații, în Transilvania până la Blaj, pe poet îl întristează profund. El constată retrogradarea etnicului în curs de a se împlini definitiv, în pătura cea mai largă,—țărănimea—de către bolile sociale, dar, mai ales, prin prezența străinismului, de către evrei. Fiind o problemă destul de importantă pe care, cel mai asiduu, a stăpânit-o Eminescu, nu o vom lăsa deoparte; îi vom da rând în limita posibilităților a acestor pagini, pe care le oferă acest studiu.

Din considerațiile următoare, multiple și temeinic doveditoare Eminescu ținea cu orice preț să aibă, simplu, conturată ființa nației. Pentru țăran după ce l-a văzut mai întâi acasă la el, într'o sărăcie însutită de cât îți poate da ca imagine o mie de fraze, geniul nostru avea un profund respect; dar de câte ori îl întâlnea așa, simțea, lăuntric, o deprimare adâncă. Numai în astfel de momente, când se găsea singur în fața hârtiei cu câmp luminos, cea ce lui îi

era un prilej de largă reculegere, Mihai Eminescu putea să scrie :

„Azi țăranul scade pe zi ce merge, proprietarul ale cărui interese sunt identice cu ale țăranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoțul încape în mâini străine, încât mâine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară, și-am putea să luăm lucrurile în spinare și să emigrăm în America. Chiar ar fi mai bine să ne luăm de pe acum o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, când nu vom mai avea nimic în România“¹⁾).

Și parcă tabloul pe care ni-l înfățișează Eminescu, e descris mai viu, cu mai multă dramă interioară, când, din alt articol¹⁾, desprindem frazele acestea pătrunse de siguranță, dar, în plus o neînduplecată durere ; aș vrea să știu acum, dacă peste aceste adevăruri, fără să fie contestate, Sămănătorul, de ar fi existat pe atunci, ar mai fi creiat literatura aceia voită ? Iată ce ne rămâne ca tablou viu, mai viu decât orice :

„Suntem azi un popor de aproape cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce, în adevăratul înțeles al cuvântului, în țara aceasta decât pe tărâmul

1) M. Eminescu : Frază și adevăr, articol în *Timpul* din 23. XII. 1877.

1) M. Eminescu : „Mizeria vieții noastre publice“, în *Timpul* din 23 Iunie 1879.

agricol ; în cea mai mare parte agricultura noastră se lucrează într'un chip cu totul rudimentar și, mulțumită nestatornicei de temperatură ce domnește în valea dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, producția noastră atârnă mai mult dela bunavoința cerului, dela mila elementelor lui. Două milioane și jumătate de țărani (cifra exagerată poate) populație în adevăr românească, lucrează pământul și dau singura producție reală în această țară, pe câtă vreme restul locuitorilor români, cei din orașe, târguri și târgușoare, populație amestecată din corciturii asimilate Românilor, din străini neasimilați încă și din jidani neasimilați și neasimilabili, fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcții publice, trăesc din gheșefturi și din politică. Populația rurală în marea ei majoritate, mai ales cea mai depărtată din târguri, n'are decât hrană zilnică decât mămăligă cu oțet și cu zarzavaturi, drept băutură spirt amestecat cu apă; foarte rar, la zile mari, și nici chiar atunci în multe cazuri, se mai învrednicește să mănânce carne și să bea vin; trăind sub un regim alimentar așa de mizerabil, țăranul a ajuns la un grad de anemie și slăbiciune morală, destul de întristătoare. Chipul unui țăran, om dela țară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors de puteri din umbra fabricelor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de câmp și de baltă, a putut constata că deabia din trei în trei case

se găsește o familie care să aibă un copil, mult doi, și aceia slabi, galbeni, lihniți și chinuiți de friguri permanente”.

Nu înseamnă, totuși, că sărăcia aceasta fizică ce pune într'o lumină palidă armata de țărani, să nu-l determine a prețui virtuțile unui popor intrat și în legendă. Acele evenimente create fabulos și luate în stăpânire de legende, la poetul nostru își găsesc, într'o mare măsură, corespondent în viața țăranilor. Numai la ei imaginația lucrează pe un plan mai purificat, cu sensul de a nu depăși valorile aflătoare în cadrul satului. Când vrea să prindă în cuvinte voința unui Basarab, ca aceia a lui Mircea cel Bătrân, în tabloul cu Baiazid, poetul pune în gura lui Mircea aceste versuri cari înseamnă și dârzenie, însă, în numele poporului care consimte, ele mai semnifică mândrie, neînduplecare, *românism*.

Eu ? îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul !
Și de-aceia tot ce mișcă'n țara asta, râul, ramul
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este.

„Să nu se creadă cum că Eminescu admira epoca lui Mircea în sine, că era un romantic retrograd. Mircea simbolizează ca și împăratul din poveste, monarhul instinctiv al statelor naturale, matca roiului, ce n'are nevoie de idei spre a funcționa ci numai de stabilitate și de con-

diția de a simți cu nația“... ¹⁾ Așadar, numai în legătură cu aceste considerații sporadice, amplificate în măsura largă a unei cunoașteri cât mai temeinice, și ea aplicată deasemeni pe viul satului, pe elementul care îi dă însăși sufletul, Eminescu putea nu cu greutate să definească nația. Putea, mai mult — din motive serioase, — să răstoarne toate concepțiile greșite despre popor, „singura clasă pozitivă“. Ori cât am prelungi câmpul acestor idei, cu gândul chiar de am năzui spre infinit, rămâne sigur că valoarea etnicului pentru marele geniu, nu era un ce neînsemnat, nesianos, cu care, la întâmplare, se putea discuta.

Reviu mai aproape de noi, anume la 1907, o dată la care s'au pus țaranilor atâtea mii de cruci la cap, — și întreb pe contemporanii mei, domnii miniștri : oamenii acelei vremi de tristă memorie au cunoscut ei vederile lui Eminescu ? al doilea : dacă le știau mai dinainte, atunci pentru ce n'au împiedicat evenimentele din 1907 ?... Și răspund : faptul că s'a putut întâmpla cele cunoscute, înseamnă că în parte s'a cunoscut ceva, dar în total, pretutindeni, iarăși din motive meschine, a domnit majestatea sa *Ignoranța* Pentru că e destul să chemăm din memorie aceste versuri:

Săraca țară de sus,
Toată faima ți s'a dus !

1) G. Călinescu : Opera lui Mihai! Eminescu, vol. I (Filosofia practică) pag. 145.

spre a înțelege că în „săraca țară de sus“, acea Moldovă patriarhală, rodea pe ascuns și încet, cariul distrugerii. *Doina* aceea de tristeță la Eminescu se transfigurează în frază sobră când vede o copleșire totală :

Dela Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
De atâta străinătate.

Și mai departe :

Nici îi merge, nici se 'ndeamnă
Nici îi este toamna toamnă
Nici e vara vara lui
Și-i străin în țara lui.

Ideia de rasism la Eminescu se vede că a avut putere formidabilă asupra spiritelor care, împotriva și în afara legilor liberaliste, a dat semnalul de revoltă — 1907¹⁾ — în „săraca țară de sus“. Iată ce anticipa Eminescu cu trei decenii mai înainte. El simțea pe tot străinul de sângele țăranului, îi da în vileag intențiile, fără ca, totuși, să-l poată îndepărta organic.

„Evreii se grămădesc în țările unde semi-civilizația e unită cu pseudo-liberalismul și fug de civilizația adevărată și de libertatea adevărată“.

Apoi :

1) În acest spirit George Coșbuc scrie și publică poezia **Noi vrem pământ**, iar Alexandru Vlahuță publică : **Minciuna stă cu Regele la masă**.

„Evreul proletar, neavând absolut nimic, nici meșteșug sigur, se însoară cu toate acestea foarte de timpuriu, face mulțime de copii, trăește cu ei în cea mai mare mizerie, — adesea câte două trei familii într'o odăiță — și astfel în aceste furnicare omenești se cresc adevărate generații de hiene ale societății, copii reduși și închirciți în privința fizică intelectuală, în care se dezvoltă un singur instinct, acela al speculării muncii altuia, al exploatării altuia.

Tânărul român e departe de a fi atât de cutezător în maniera lui de a vedea. El, neavând pământ, nu se însoară de fel ; el renunță de bunăvoie a-și întemeia un cămin, dacă împrejurul casei n'are și instrumentul necesar de muncă, care să asigure existența viitoarei sale familii“. ¹⁾

Problema sănătății fizice și morale la țărani, în termenii cum o pune Mihai Eminescu, merge până acolo încât dă la iveală încă o cangrenă, tot atât de periculoasă cum sunt și altele. Astfel îl vedem scriind :

„Cârciumăria evreiască în țară a ajuns un adevărat scandal, care n'ar fi suferit în nicio țară civilizată din lume ; cârciumile sunt locale de îndobitocire și de prostituție sufletească și libertatea de a le ține deschise Duminica și Săr-

1) M. Eminescu : Soluția problemei Sociale, **Timpu**l din 17 Iulie 1879.

bătorile, face ca biserica să fie pustie, la zile mari și cârciuma plină“...¹⁾)

Ori, tocmai în „țara săracă de sus“, unde descălecatele nu le înnumeri pe degete, jalea aceasta întrecea marginile oricărei închipuiri. Evreii puneau stăpânire și pe pământuri. Foloseau toate mijloacele pentru împlinirea unui scop determinat, dar le păstrau în ascuns, conform secretelor masoneriei. Acea revoltă care creștea în suflete, era întreținută cu flacăra adevărilor eminesciene și, când a izbucnit la 1907, n'a fost nimeni care să se mire. S'ar fi putut împiedeca consecințele... Din nordul Moldovei, unde revoluția era fățișe împotriva faimosului evreu Fischer, a trecut ca fulgerul în jos, în Muntenia făcând popas definitiv printre nepoții lui Tudor din Vladimiri: aci ținta erau boierii nefiind de loc evrei. Silueta boierimii românești se topea în para focurilor țăranilor.

Nu este locul aci, și n'are nici sensul adevărat să facem, cu acest prilej, procesul lui 1907. Dar nu e mai puțin adevărat că 1907 e pregătit de un popor de țărani îngenunchiați de evrei.

Drumeția lui Mihai Eminescu are valoarea, nemăsurată de nici o măsură posibilă, a acelei cunoașteri a satului românesc de pe vremea sa.

1) M. Eminescu: Soluția problemei sociale, *Timpu*l din 17 Iulie 1879.

Motivele folclorice pentru poet au fost prilejuri de a pătrunde, mai adânc, în sufletul poporului nostru, în „spațiul mioritic“ cum potrivit găsim reprezentat acest câmp la filosoful contemporan cu noi, d. Lucian Blaga. Încă de pe atunci, „spațiul mioritic“ sau „spațiul matrice“,

Pe un picior de plaiu,
Pe o gură de raiu,

interiorizate de țăranul nostru, fac din acestea o valoare pe deasupra ori cărei aprecieri.

Pe acest fir al considerațiilor, Eminescu, după ce cunoaște satul, toate nevoile din el, „începând în cruciș și'n curmeziș până în Tisa și în Dunăre“, se adună personalitatea lui. Concepțiile lui structurale rămân valabile pentru omul și vremea noastră, dar, mai mult, ele nu vor părea învechite generației de mâine. Ideologia geniului Român este circomscrisă în etnicul nostru, rădăcinile și le-a înfipt adânc în pământ, ca un răspuns destinului care îi cere lui Eminescu să scoată în lumină, clară, fizionomia unui popor încercat îndestul.

Nu-mi pot imagina altă frunte care să fi rezistat flacării dinăuntru, cu hotărâre, ca aceia a lui Eminescu ; nu pot gândi la altcineva, mai mult, care să fi ars, până la istovire, în dorința de a-și cunoaște poporul, țărănimea, satul,

prin orice jertfă ca Eminescu ¹⁾). De asemeni nu voi crede niciodată în tragismul cuiva, atâta timp cât acest tragism nu s'a înroșit în focul mistuitor eminescian.

Nicolae Bălcescu, Alecu Russo, Mihail Kogălniceanu au fost și au rămas țării în vreme, trei candelă cu untdelemnul tot proaspăt, dela care aprindem câte o lumânare spre a descifra slova cronicelor. Și acești oameni, prin ceea ce au înțeles ei să rămână, ni se par profeți. Dar cel mai mare profetism e împlinit, adeseori, de cel mai crud tragism. Mihai Eminescu s'a mistuit în mijlocul lui, arzându-se pe el.

Ar trebui să ne cutremurăm când îi prindem firul gândurilor din acele răscruciuri istorice ; când sub ochi cresc ideile lui, cel puțin o înfiorare să ne țină ochii deschiși în acei ochi cari, altă dată, se stingeau în focul tragismului ce-l purifica.

Generația mea luând drumul spre sat, și-a aprins de mult candela pe care o îngrijește în cinste și recunoștință ; în pietate pentru cel care era drumet neobosit prin „satele uitate de oameni“.

1) George Ciulpan : Moment eminescian.

GENERAȚIA IN MARȘ SPRE SAT

Adevăr adevărat îți spun: că, dacă nu se naște cineva din nou și dela'n-ceput, nu poate vedea Impărăția lui Dumnezeu.— Iisus către Nicodim cărturar al Iudeilor, Ioan III, 3. Aici e urzeală nouă ca la începutul lumii...Cuvintele țaranului Argeșan C. F. A., când a văzut tabăra legionară dela Carmen-Sylva, în vara lui 1935. 1)

Satul apare cu perspectiva largă, cu orizonturi deschise, dar prea puțin luminate pentru generația mea. Ea l-a părăsit pentru un timp, numai cât să crească, cât să învețe, cât să afle din cărți ce înseamnă a ieși din întunec și, mai mult, ce va-să-zică a trece în imperiul luminei, dar a promis că după maturitate și chiar mai înainte, va reveni pe aceleași ulițe cu praf, în aceleași case unde nu s'a isprăvit încă mirosul de búsuic. Generația aceasta nu neagă satului nicio valoare și nu neagă nimic pentru orice este circumscris în sufletul lui , iar su-

1) Revista Rânduiala, anul I, nr. 4.

fletul acesta are atâtea calități ca să nu-i fie strein. Destinul satului, sau prin el, destinul țăranului, al Nației întregi ca entitate mai cuprinzătoare, câteodată mai luminos în lupta de toate zilele, dar de cele mai multe orie posomorît sub norii nevoilor, nu este o enigmă pentru generația mea, cea sub treizeci de ani, hotărîtă să-l cunoască profund printr'o cercetare migăloasă.

Generația care astăzi mărșăluște spre sat are un motiv din cele mai juste, ca să se întoarcă și pe deasupra, să nu-l uite, căci s'a născut în el, de-acolo a plecat cândva. Era și n'a încetat să fie o datorie a ei, ca să mai facă drumul îndărăt, dar cu o misiune înaltă: acolo unde se reîntoarce își impune să ajute evoluția satului în general, cât și o mai omenească stare pentru țărănime. În câteva linii simple, iată fizionomia acestei generații, precum și acea hotărîre a ei de a nu mai fi peste tot și orișicând, poliformă.

Incadrarea ei în regule de o rigiditate nedesmințită, pentru o victorie ce va să se întâmple odată și pentru neamul nostru, generației acesteia îi face deosebita onoare de a putea primi credință unei discipline, tiparul chiar strîmt al unei credințe.

„Tineretul de astăzi îi depășește chiar și pe cei mai buni dintre înaintași, îi depășește prin firea lucrurilor, pentru că un nou imperativ istoric trebuie împlinit. Recunoștința bătrânilor

cari se găsesc alături de acest tineret! Șfârșitul vieții lor este ca un început.

Este pentru prima oară în istoria României moderne când o generație formează o unitate indestructibilă, ca slujitoare a unui *singur* crez, făclie a neamului nostru pentru multă vreme. Este pentru prima oară când sentimentul național nu mai este o chestiune personală care la nevoie poate fi folosit în interes obștesc, ci este temelia și legătura unei ridicări colective, una și puternică sforțarea a tot cuprinzătoare și firească a vitalității acestui neam încăput pe mâini care usucă și omoară¹⁾

Apare ca cea mai nedesmințită certitudine atitudinea acestei generații în cadrul fenomenului politic: conștiințioasă de urmări, pe care le întrevedea ca pe niște elemente bune pentru compromis, ea a refuzat să intre în formula politicianismului, pentru că l-a găsit gol, și uscat, când a căutat în el adevărul, puterea de credință, mistica aceasta, iubirea de om și respectul pentru bunul tuturor, — dar ne mai găsind nimic, nimic, atunci l-a părăsit. Poate mai mult decât toate acestea, ea s'a îndepărtat și de teama unei apropiate contaminări. Generației mele îi repugnă acele amintiri grele ce le are despre sat, când politica-

1) Ernest Bernea : Tineretul și politica în rev. Rânduiala, 1936.

nul a promis „marea cu sarea“ pentru el. De aceea ea a vrut și continuă să cucerească satul, pe etape, prin sacrificii, în faza mai mult primară, fiindcă aceluia suflet mai găsește, încă, posibilități să-i aplice altă înțelegere. Și își dă perfect de bine seama ce ar însemna altă epocă de promisiuni, de nesfârșite iluzii, însă nici o înfăptuire care să arate cel mai mic efort depus.

Ea și-a căutat alt drum, cu totul opus, decât cel care o ducea în cetatea democrației. Politica de largă libertate, cu un cuvânt potrivit acestui spirit preconizat de secolul al XIX — democrația — pentru această generație a încetat de a mai avea tăria din moment ce roadele au fost cele ce sunt. Este într-o câțiva îndoelnic și prematur să facem o astfel de afirmație. Este. Dar nu e mai puțin adevărat că ceea ce știm cu toții, este așa datorită politicianismului românesc.

În acest climat nebulos, generația mea n'avea să se simtă bine. Atunci ea a acceptat, spre uimire și mirare, o tactică, întâi de ordin spiritual și după cum vom vedea, pe aceasta a trecut-o pe plan practic.

În câmpul spiritualului, generația aceasta a epuizat mai toate subiectele în strânsă legătură cu destinul ei, raporturile cu alte generații trecute, de alte evenimente care au fixat valoarea și semnificația celor din trecut. S'a legat cu deosebire de subiectele care năzuiesc

spre viitor, și mai cu seamă poate cea mai arzătoare a fost problema pusă în fața vieții. Războiul trecuse.

Din el generația mea n'avea decât unele reminiscențe, și acelea fără contact cu tranșeele, cu praful de pușcă, cu ploile, cu zăpezile, cu tot greul unui destin nemaipomenit; cel mult a căzut în vremea adolescenței cu ochii pe carte, și atunci a parcurs paginile în care se vorbea, narativ, despre ceea ce a fost la.... Ființa ei, totuși, a ieșit din acest război, puțin proeminentă, puțin șubredă și chiar anormală.

Despre sufletul ei, despre ceea ce poate fi mai de preț, înalt, auster, cu o valoare negalată de nici o materie din lume, fără îndoială că avem dreptul să ne îngrijorăm. Praful de pușcă ne-a dat un miros care a intrat adânc în fibrele cărnei. Nu s'a pierdut nici până astăzi. Însă este mândră, mai mult decât ce poate să spună acest cuvânt, de victoriile înaintașilor; care nu s'au precupețit, tocmai pentru că aveau și ei o misiune, în a recâștiga ceea ce era al nostru dela începutul începutului. Un patrimoniu ce apărea enorm în discuțiile ei interminabile.

Generația această, care nu este nici a lui Tudor din Vladimiri, nici a lui Avram Iancu, dela Tebea, nici a lui Horia, Cloșca și Crișan din ținutul Zărandului, ci este a secolului al XX, are fruntea sus pentru tot atâta curaj și abnegație. În fine lupta ei împotriva dușma-

nilor din afară, avea să angajeze, pe timp de pace, dușmanii din lăuntru, prea mulți, prea hrăpăreți, sugători ca liptorii. Jidanii, aceste lipitori... Mentalitatea ei precum și acea atitudine trecea (și continuă să treacă) în ochii „celor cu experiență“ ca ceva care merită dispreț. Bătrânii vedeau amenințat tot rostul copiilor. De aci certurile nesfârșite, de aci acele discuții ce au format procesul între tineri și bătrâni.

„Nemulțumiți de tineret cei mai mulți dintre bătrâni și înaintașii noștri se refugiază în trecut, în trecutul amintirii lor și fac comparație între tinertul de azi și acela al vremilor, comparație din care se trag, desigur cele mai defavorabile concluzii și calificative pentru cei de azi¹⁾).

Noi acuzăm pe bătrâni pentru o ignoranță totală în ceea ce privește destinul acestui neam, astfel le găsim o învinuire dreaptă pentru că democrația dumnealor n'a fost controlată. Și satul își are soarta de azi prin politica samovalnică a bătrânilor. În ceea ce îi privește, bătrânii ne arată cu toată mâna, pentru motivul că lipsa de experiență la acest tineret (e de altfel un motiv care și-a pierdut sensul și s'a demodat ca o haină veche) îl duce la o experiență tragică pentru el, aceia a dezorientării și mai târziu, a prăbușirii lui.

1) Ernest Bernea : *Tineretul și politica* ed. rev. Rânduiala Buc.

Acuzațiile, grave, nu se opresc aci. Ele formează elementele unui proces din care bătrâni vor să câștige. În toți ceilalți ani după război, procesul acesta a continuat cu mai multă râvnă, cu mai multă tărie și acum putem spune că l-am câștigat noi. Îi acuzăm pentru ceva serios.

Fiindcă printr'o atitudine ce a înțeles s'o ia generația mea, a noastră, a armatei entuziaste, ea a reușit să se impună atât cât să explice, dar și cât să se definească. Definirea pe plan teoretic vine dintr'o definiție dată de fapte. Este, am putea spune, o inversare a vechilor principii. Până la faptă trebuiau redactate tomuri întregi, lămurite atâtea probleme, — acum când se înlătură o astfel de metodă, este ușor să înțelegi că întâi *faptele* definesc generația noastră.

De aici încolo se poate vorbi despre misiunea acestei generații. Ea este largă și se împlinește istoric numai prin fapte. Poate tot de azi începând, să se scrie și alte pagini în istoria neamului acestuia. Pentru că punându-se în discuție problema *omului nou* „un om cu calități de erou, un uriaș în mijlocul istoriei noastre care să lupte și să biruiască împotriva tuturor dușmanilor Patriei, lupta sa și biruința sa trebuind să se prelungească și dincolo, asupra puterilor răului“, cum scrie „Căpitanul“ în *Pentru legionari*, sufletul istoriei va deveni altul.

El trebuie împlinit în măsura în care se împlinesc faptele, misiunea generației mele e pusă în serviciul lui. Nu se mai bizue pe relativitatea vorbelor, sistemul așa de ușor preconizat de democrație, pentru că aceste vorbe au creiat o atmosferă de suspiciune, de neliniște, de ruinare în toate instituțiile dela cele particulare până la acelea ale statului. Sensul ei se afla exact pe linia muncii constructive, iar munca zisă „constructivă“ se îplinește pe șantiere.

Generația mea cercetând satele, — ceva din truda școalei d-lui prof Gusti, care nu îplinește cu adevărat o misiune — le-a văzut pline de nevoi, așa dar primul șantier fiind acolo, la acei țărani, „uitați de oameni“, s'a hotărât pentru un marș eroic.

Marșul spre sat.

Este prima oară când orașul ridică bariera într'un sens mai istoric decât toate sensurile de până aci.

În cadrul taberelor de muncă, unde se inaugurează o disciplină cu participarea voită a fiecăruia, nu impusă, dar într'o unitate de vederi, faptele se concretizează până la intrarea lor în binele obștesc. Tineretul de pe băncile Universității a luat târnăcopul în mână, — ast fel înțelege să-și deschidă drum drept în eternitate. Cine vrea să verifice faptele lui, această înțelegere acordată Patriei, pământului Patriei, țărănimii noastre, n'are decât să vizi-

teze lucrările din tabelele de muncă dela Carmen-Sylva, dela Predeal, dela Mânăstirea Arnota, din satele Moșilor ori din Maramureș. Mai cu seamă din ținuturile Moșilor și Maramureș.

„Eu, care am vizitat atunci acest Maramureș românesc, — mai cităm din „Pentru legionari“ — gemând și sbătându-se în ghiarele morții, nu pot decât să îndemn pe toți oamenii politici, pe toți membrii învățământului, pe toți preoții, pe studenți ca și pe elevii de școală, ca și pe toți procurorii umanității cari vin să ne cenzureze viața politică : — Mergeți cu toții și vizitați Maramureșul. Puneți arbitru pe orice om din lumea întreagă să răspundă dacă e admisibil ca în țara românească să se petreacă cu Românii ceea ce se petrece în Maramureș“.
(Pag. 29).

Însă pe acolo taberele de muncă și-au prelungit misiunea. Au sporit faptele. Țăranilor săraci li s'au ridicat case din pământ frământat de un tineret eroic, hotărât și pentru mai mari misiuni. Partidele politice fie că au fost liberal, național-țărănist, averescan, iunianist, național-creștin, agrarian, au semănat pleava vorbelor în vânt. Și vântul a cules-o.

Taberele de muncă amintesc de o misiune la care participă, integral, și suferința dar vor vorbi în cuprinsul vremii, ori când, peste milenii, despre o înțelegere a tineretului legionar, a acestei generații în care intră *omul*

nou, care ia totul dela început. Numai munca pe șantier, cot la cot cu țărănimea, pe șantierul satului, în sufletul acelorași nevoi care adâncesc durerea, definește pe acest *om nou*.

Aș vrea ca din ceace susțin aici, în legătură cu satul, să nu pară unora fraze bune de cel mai înalt retorism. M'am ferit totdeauna de ceea ce poate constitui o nuanță valabilă pentru decor. Căci acest decor nu intră în ordinea lucrurilor naturale. Mai cu seamă când este vorba, așa cum am făcut-o până aci, cu cea mai puternică celulă într'un organism de stat. Puteam să folosesc și alte drumuri, am acceptat „punctul acesta de vedere“ din considerațiuni cari își au o înaltă justificare. Ori cât, acelaș fir poate fi și altfel despărțit.

Satul românesc este o entitate mult cuprinzătoare. Vorbind despre Nație, înseamnă că implicit vorbești despre acest sat. 81,2% e populația lui. Pentru acest 81,2% noi am promis înzecit decât trebuia să traducem în fapte. *Omul nou*, recte tinertul, în orele libere, se desprinde de paginile cărții, se încadrează printr'o hotărîre personală ordinei și disciplinei și așa înțelege să construiască ceva : cu târnăcopul, cu casmaua, cu hârlețul. Generația care e în marș spre sat, acum, a înțeles perfect de bine odată mai mult, pentru ce a apucat pe drumul acesta într'un secol nou ce îi va purta pecetea. Pentru eternitate. Iar dacă se începe ceva nou și pentru acest sat româ-

nesc, totul se ia dela început ca și când n'ar fi fost nimic. Legionarul scrutează orizonturi mai largi, mai senine, care se deschid largi și senine în jurul satului nostru. Tot în numele aceleiași eternitate pe care n'o putem ajunge decât urcând pe treptele faptelor...

Poate să însemne truda aceasta un nesfârșit lanț de suferințe. Nu-i nimic. Căci în privința suferinții, a acestui eroism, care a lăsat urme, tineretul eroic din generația mea, nu se află la început El se uită pe sine, dar refuză să uite ființa Nației, și nu vrea să uite satul românesc care este însăși Nația.

Prin urmare, în cuvinte scurte, să fim serioși și obiectivi cu o hotărîre nouă.

Intoarcerea generației mele la sat pentru a-l întări în punctele slăbite de relele politianismului nostru, înseamnă întâi de toate o înțelegere, dar și o participare, neimpusă de nimeni, la această viață. Fie ca, cel puțin, de azi înainte să-i fie descifrat destinul.

IN PREGĂTIRE :

Semn din veac, — roman.

Destin românesc și sens de universal, — eseuri.

Lei 50.—